

Afrika'da **Müslüman** **Azınlıklar**

Dr. Ahmet Emin Dağ

Afrika'da **Müslüman** **Azınlıklar**

Dr. Ahmet Emin Dağ

İÇİNDEKİLER

Yazar

Dr. Ahmet Emin Dağ

Yayına Hazırlık

Emrin Çebi
H. Zehra Kavak
Mervenur Lüleci
Ümmühan Özkan

ISBN

978-605-5260-02-6
1. Baskı: Haziran 2015

Kapak ve Sayfa Düzeni

Hüseyin Aydemir

İHH
İNSANI VE SOSYAL
ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

© İHH İnsani Yardım Vakfı

Bu eserin tüm hakları mahfuzdur. Yazarın ve yayıncının izni alınmaksızın kitabın metni ve haritaları herhangi bir formda yayımlanamaz, kopyalanamaz ve çoğaltılamaz. Ancak kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

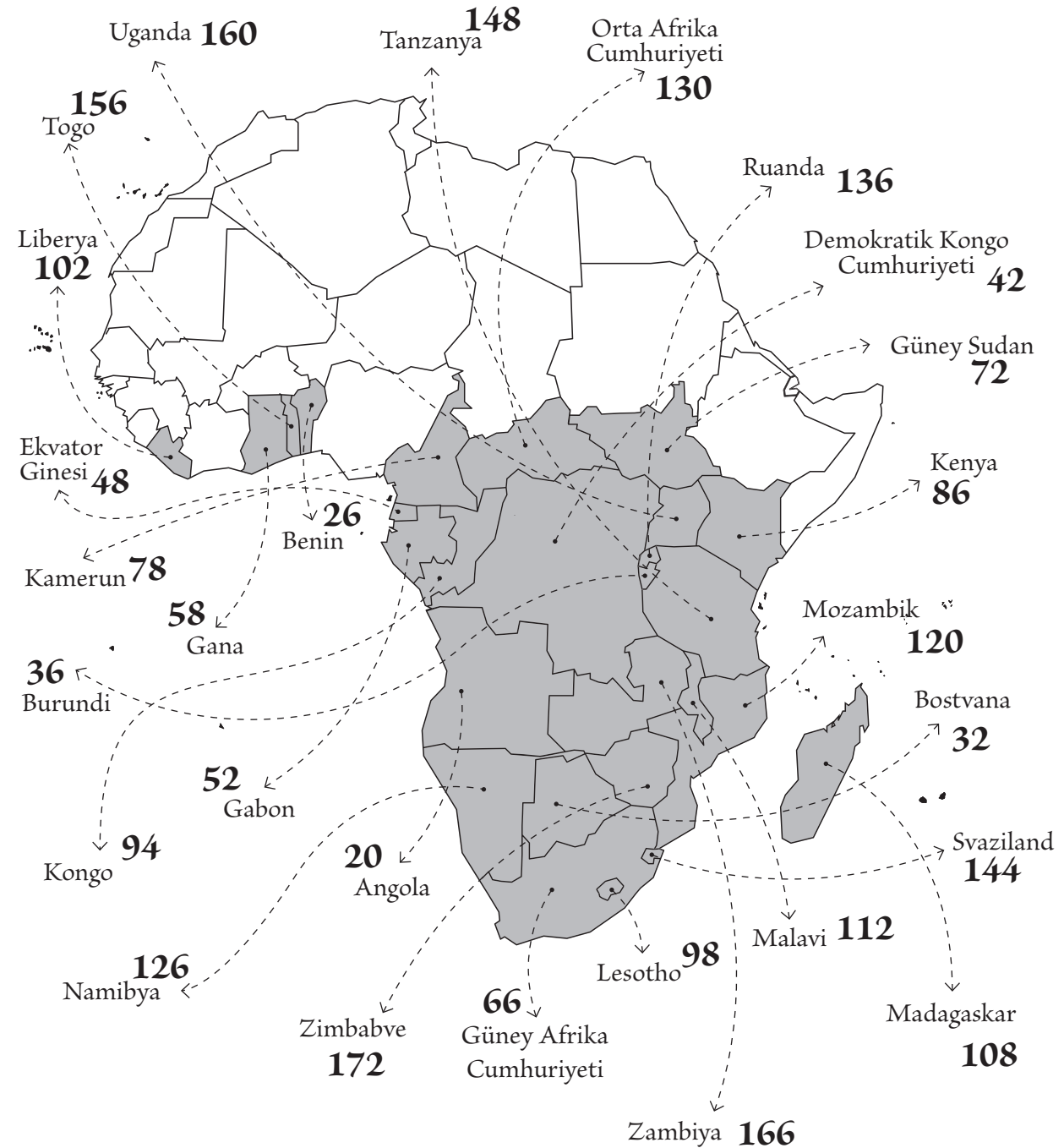
Adres

Büyük Karaman Cad. Taylasan Sok.
No: 3 Fatih-İstanbul
Tel: + 90 212 631 21 21
Faks: + 90 212 621 70 51

web: www.ihhakademi.com // www.ihh.org.tr
e-mail: akademi@ihh.org.tr // info@ihh.org.tr

Baskı

Pelikan Basım

Önsöz

Dünyadaki her üç Müslüman'dan biri Afrika'da yaşamaktadır. İslam'ın ilk yıllarından itibaren Müslümanlara kucak açan siyah kıta, bugün hak ettiği ilgiyi göremediği gibi, bu kıtanın sakinleri olan Müslümanlar da âdetâ İslam dünyasının kalanından soyutlanmış bir durumda yaşamaktadır.

Müslüman nüfusun yoğun olduğu kuzey bölgelerindeki ülkeler Ortadoğu'nun bir parçası olarak görüldüğünden gündemimizde yer bulsa da Müslümanların azınlık olarak yaşadığı Sahra Altı Afrika ülkeleri neredeyse yok farz edilmektedir. Oysa kıtadaki Müslüman nüfusun yarısı, Sahra Kuşağı ve Sahra Altı Afrika ülkelerinde yaşamaktadır.

Elinizdeki çalışma Müslümanların nüfus olarak azınlık durumunda bulunduğu Afrika ülkelerini ve bu ülkelerdeki Müslümanların genel durumunu ele almaktadır. Dünyada ve Türkiye'de "Afrika'da Müslüman Azınlıklar" konusunu ele alan ilk kitap olan elinizdeki çalışma, eksikleriyle birlikte bu alanda Türkiye'deki Müslümanların önemli bir ihtiyacını karşılayacaktır.

Türkiye'de Afrika'ya yönelik yardım çalışmalarını başlatan ilk sivil toplum kuruluşu olan İHH'nın son 20 yıldır elde etmiş olduğu tecrübe bu sayfalara yansıtılmıştır. Bu eser, Afrika ülkelerinin üçte ikisinde aktif olarak çalışmaları bulunan vakfımızın sahadaki pratik tecrübesini literatürdeki farklı kaynaklardan da faydalanarak zenginleştirmesiyle ortaya çıkmıştır. Afrika ülkelerinin neredeyse tamamını ziyaret etmiş olan İHH gönüllülerinin yazdığı seyahatname, gezi yazısı, anı ve raporlar gözden geçirilmiş, ilgili ülkeler hakkında yapılmış bilimsel çalışmalar ve kitaplar taranmıştır. Burada isimleri sayılamayacak kadar çok sayıdaki bu gönüllülerimize en içten teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Kitapta yer alan her bölümde benzer bir sistematik gözetilmiştir. Buna göre; söz konusu ülkeye İslam'ın ilk girişi, Müslüman topluluğun oradaki tarihsel serüveni ve bunları etkileyen faktörler belirtilmiştir. Ardından, bu ülkedeki Müslüman azınlığın sosyal, ekonomik ve siyasi durumları ortaya konulmuştur. Çalışmanın dünya Müslümanlarının birbirlerinin siyasi, ekonomik, kültürel vb. durumlarından haberdar olması ve aralarındaki kardeşlik hukukunu daha da güçlendirmesi temennisiyle...

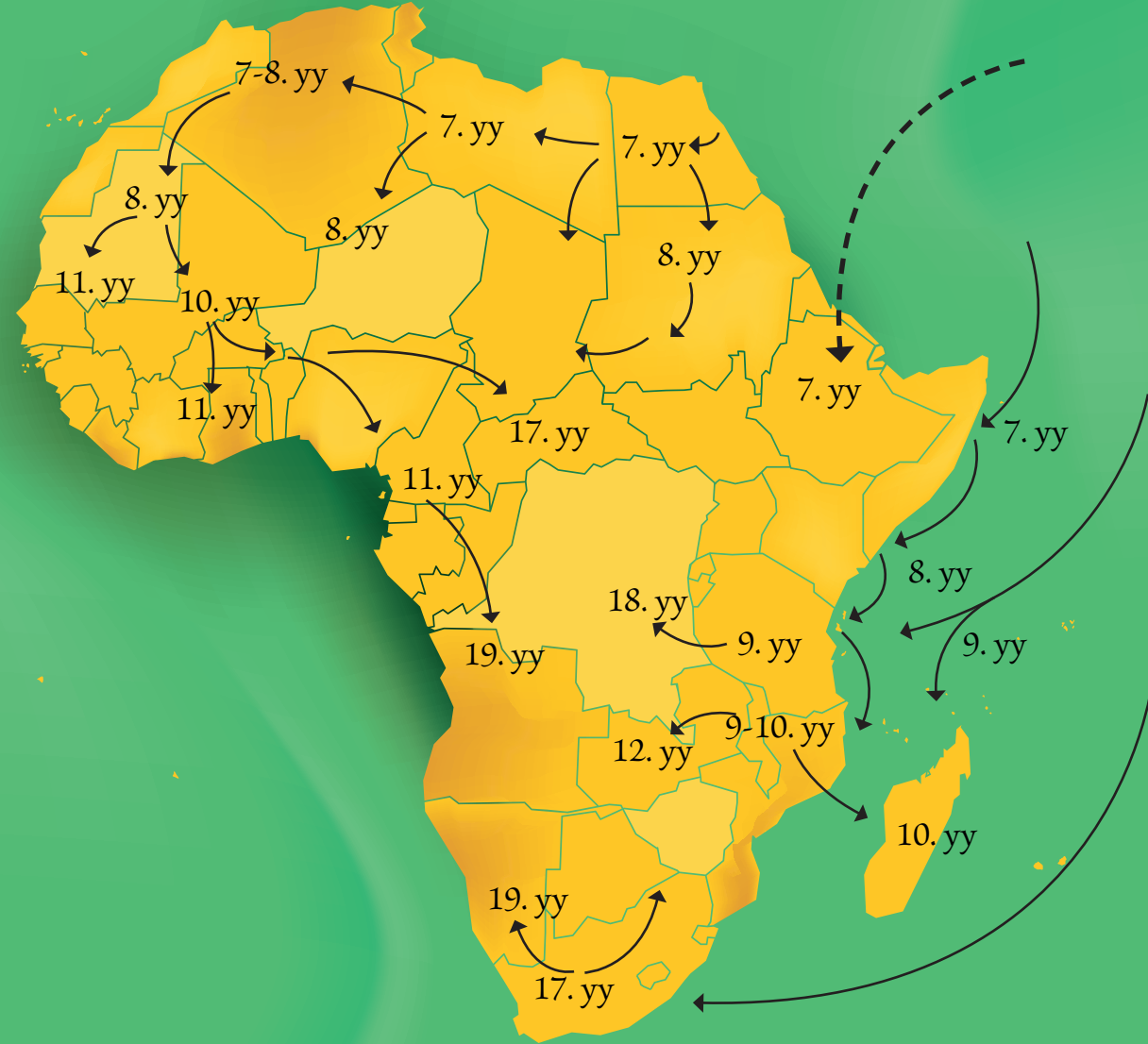

Giriş

Nüfusunun %55'i Müslüman olan “kara kıta Afrika”, diğer kıtalar içinde en yüksek Müslüman nüfus oranına sahip olduğundan “Müslüman Kıta” olarak da isimlendirilir. Kıtadaki Müslüman halkların büyük bölümü yoğun olarak Kuzey Afrika’da, sahil bölgesi olarak bilinen kuzeybatı ülkelerinde ve Afrika Boynuzu denilen kuzeydoğu ülkelerinde yaşamaktadır. Bununla beraber, Hint Okyanusu kıyıları boyunca bütün Doğu Afrika, Atlantik kıyıları boyunca da Batı Afrika ve en güney bölgelerindeki ülkelerde de Müslüman azınlıklar yer almaktadır.

Afrika, tüm yeryüzü toprağı içinde İslamiyet’in Arabistan Yarımadası’ndan sonra ilk yeşerdiği kara parçası olmuştur. Mekke’de dinini yaşayamayan ve baskı altında kalan Müslümanlar, ilk önce Afrika’ya hicret ederek buranın güvenli ortamına sığınmıştır. Başlarında Osman bin Maz’un bulunan bu ilk grup, yaklaşık 615 yılında Afrika’ya ayak basmış ve ilk Müslüman topluluk böylece bölgeye ulaşmıştır. Sonraki yüzyıllarda da Afrika, İslam’ın Avrupa’ya geçişinde köprü rolü oynayarak Endülüs-İslam medeniyetinin kuruluşuna zemin hazırlamıştır.

Afrika’da İslam’ın Yayılışı

Afrika'da İslam'ın Tarihi

Afrika ile Müslümanların ilk teması Peygamber Efendimiz döneminde yukarıda bahsi geçen hicretle yaşanmıştır. 615 yılında bir grup sahabe Cibuti ve Eritre üzerinden bugünkü Etiyopya'nın kuzeyine, Aksum (Habeşistan) bölgesine gelmiş ve bir süre burada kalmıştır. Gelen sahabelerin tümü sonradan Arabistan'a geri dönmüş olsa da aralarında bölge kralı Necaşi'nin de bulunduğu yerel Müslümanlar burada kalmış ve kıtanın bilinen ilk Müslüman yerlileri olmuşlardır. İlk nesil Müslümanlar için güvenli bir sığınak imkânı sunduğundan, İslam tarihinde Afrika'nın yeri çok önemli görülmüştür.

İslam'ın Afrika'ya yaygın ve kitlesel olarak girişi iki bölge üzerinden olmuştur. İlk olarak kuzeydoğudaki Mısır'dan başlayan Müslüman yerleşimleri, daha sonra Doğu Afrika sahilleri boyunca sıralanan Somali, Kenya, Tanzanya ve Mozambik gibi kıyı şeridindeki bölgelerden devam etmiştir. İslam, ilk yıllarında Afrika'nın kuzeyinde genel olarak siyasi hâkimiyetle yayılsa da özellikle güneye ve içlere nüfuzu tamamen tüccar ve davetçiler vasıtasıyla olmuştur.

Amr bin el-As komutasında Sina Çölü'nü geçerek bugünkü Mısır'ı fetheden Müslümanlar, kıtanın kuzeyini kısa sürede geçmiş, Ukbe bin Nafi ile de Batı Afrika kıyılarının fethi tamamlanmıştır. Müslümanlar, 7. yüzyıl boyunca siyasi güçlerinin artmasına paralel olarak Doğu Afrika'yı da içine alan Hint Okyanusu deniz ticaretinde de söz sahibi olmaya başlamıştır. İslam, 8. yüzyıl boyunca Kuzey Afrika'da ilerleyişine devam ederken, elde edilen siyasi hâkimiyet bölge halkları arasında ihtida hareketini de teşvik etmiş ve Müslümanların sayısı bu dönemde hızla artmıştır.

Kuzeydeki çöl bölgelerinde İslamlaşma süreci 11. yüzyılda güney ve batı yönlerden gelen Arap göçmenler eliyle ilerlerken, Doğu Afrika kıyılarında da Suudi Arabistan, Umman, Yemen ve Mısırlı denizcilerin yaptıkları ticari seferler, İslam'ın bölgede yayılmasında etkili olmuştur. Kuzey Afrika'nın İslamlaşması 12. yüzyılda tamamlanmış, bölgede gayrimüslim olarak sadece Mısır'da küçük bir Kıpti azınlığı kalmıştır. İslam'ın gelişinden önceki dönemlerde kıtada yaşayan küçük Hristiyan azınlıklardan özellikle Nübye Çölü'ndeki gruplar, 14. yüzyılda İslamlaşmış veya buradan göç etmiştir. Bölgedeki

Hristiyan topluluklardan yalnızca Etiyopyadaki Hristiyan azınlık siyasi bir güç olarak günümüze kadar kalmıştır. Yüzyılın ilerleyen dönemlerinde Afrika'daki ticaret rotaları Müslüman tacirler sayesinde canlanmış, bunların kurdukları koloni tarzı yerleşim birimleri kıtanın içlerine doğru yayılmıştır. Doğu Afrika'daki Harar kenti erken dönem İslam tarihinde dahi gerek ticaret gerekse eğitim merkezi olarak öne çıkan bir cazibe odağı haline gelmiştir. Bu bölgede sonradan çok sayıda küçük Müslüman emirlikler ortaya çıkacaktır.

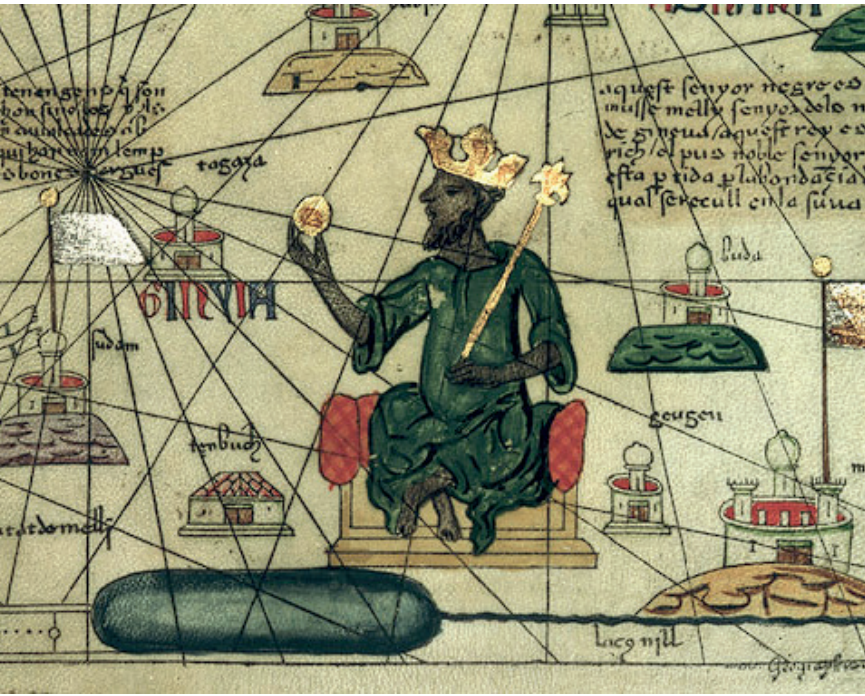
Buna karşın Batı Afrika'da ticaret rotaları ve o yollar boyunca oluşan yerleşimler, kuzeyden güneye ilerleyişini sürdürmüştür. Müslüman idarecilerin özellikle Berberi ve Tuareg halkları arasındaki âdil yönetimleri sonrasında, iç bölgelere uzanan ticari hat âdeta İslam'ın da yayılma yönünü çizmiştir.

Sahra bölgesindeki ticaret güzergâhı üzerinde, Gana ve Mali'ye sıklıkla gidip gelen kişilerin zamanla İslam'a girmeleri, Batı Afrika'da yeni bir dönem başlatmıştır. Ömer bin Abdülaziz zamanında, Kuzey Afrika bölgesine atanan adil valiler sayesinde geniş kitleler İslam'ı kabul etmiştir. Berberilerin, bölge valisi İsmail İbn Abdullah zamanında

başlayan kitlesel olarak İslam'ı kabulleri, sonraki dönemde de sürmüştür. Senegambia denilen batı ve güneydeki sahil bölgesinde özellikle 11. yüzyıldan sonra Kanem ve Bornu gibi imparatorların İslam'ı kabul etmeleri ardından yerel birçok kabile İslamiyet'i benimsemiştir. İbni Batuta seyahatnamesine göre, Mali ve çevresindeki bölgelerde 1000'li yıllarda cuma günleri camiler tıklım tıklım dolmaktaydı.

10. yüzyılda göçebe Berberi aşiretlerin başını çektiği Moravidlerin Senegal Nehri boyunca Gana'yı da içine alan siyasal bir yapı kurmaları, İslam'ın bu bölgede yerleşmesinde önemli katkı sağlamıştır. Sahra Çölü ve çevresindeki ticaret, yüzyıllar boyunca Müslümanların denetiminde kalmaya devam etmiştir. Bu durumun siyasi sonuçları, bölgede kurulan çok sayıda yerel devletin varlığı sayesinde hissedilmiştir. Bu dönemin en önemli medeniyet ve sanat merkezi ise Mansa Musa (1307-1332) yönetimindeki Mali'dir.

16. yüzyılda batı ve kuzey Afrika'da devlet gücünden kaynaklanan siyasi ve dinî reform çabaları İslam'ın bölgede daha da yerleşmesinde etkili olmuştur. 1754-1817 yılları arasında yaşayan Nijeryalı âlim Şeyh Osman Dan Fodio, Afrika'daki en önemli Müslüman düşünür ve reform-

cularlardan biridir. Şeyh Fodio, döneminin büyük bir lideri olarak bugün Nijerya'nın kuzeyini içine alan bölgelerde İslami mücadelesini yürütmüştür. 16. yüzyılda Ouaddai ve Kano imparatorluklarının ihtidasi ile sahra bölgesinde kökleşmiş olan İslami gelenek, Şeyh Fodio'nun kurduğu Sokoto Halifeliği ile 1800'lü yıllarda dönemin en önemli bölgesel gücü haline gelmiştir.

Doğu Afrika kıyılarında ise İslam'ın yayılışı kıyı kentlerinden içeriye doğru olmuştur. Bugün Kenya sınırları içindeki Mombasa kentinden başlayarak Müslüman tacirlerin daha iç bölgelere gitme ve yerleşme süreçleri yavaş

bir seyir izlemiştir. Bunda çeşitli faktörler rol oynamış olsa da bunların belki de en önemlisi, yoğun bitki örtüleriyle kaplı olan Afrika iç bölgelerinin yerleşim için çok cazip görünmemesidir. Bu sebeple İslam'ın doğu yönünde, kıta içlerine doğru yayılma hızı Kuzey Afrika ile karşılaştırıldığında daha yavaş olmuş ve yerlilerinin Müslümanlaşması da buna paralel olarak zaman almıştır.

Müslüman Arapların yerel halk ile kaynaşması sonrasında, ticari bağlarla sınırlı kalmayan etkileşim, evliliklerle de yeni bir kültür ve medeniyet ortaya çıkarmıştır. Bunlardan biri, Doğu Afrika Bantu dilleri ile Arapça

karışımından oluşan "*Sahil dili*" anlamına gelen "*Svahili*"dir. Bu dil, önceleri Müslümanlara özgü iken, yüzyıllar içinde bölgenin tamamında kullanılan bir dil haline gelmiş ve kendi kültürünü oluşturmuştur. 1910 yılına kadar Arap harfleriyle yazılan Svahili dili, İngiliz sömürge idarelerinin dayatmasıyla Latin harfleriyle yazılmaya başlanmıştır.

Siyasal olarak bakıldığında, önce 8. yüzyılda Emeviler, ardından 9. yüzyıldan sonra da Abbasiler döneminde yükselen kültür ve medeniyet hayatındaki canlanma, bütün Afrika'da İslam'ın yayılmasında olumlu rol oynamıştır. Siyasal olarak ilk yerel Müslüman devletler 9. yüzyıldan itibaren bugünkü Somali topraklarını da içine alan Afrika Boynuzu'nda kurulmuştur. Bu dönemde Kilwa Sultanlığı, Somali'den güneye doğru Mozambik'e kadar yayılmıştır. Doğu Afrika'daki İslam medeniyeti ve siyasi gücünün merkezi bugün Tanzanya'ya bağlı olan Zanzibar Adası olmuştur. Bu adada yerleşik bulunan İslam sultanlığı, hem bir kültür sanat merkezi hem de tüm Sahra Altı Afrika'nın ekonomik merkezi olarak ana karada Malavi ve Kongo'ya kadar yayılmıştır. 9. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kuzeyde kurulan Türk devletleri Tolunoğulları ve İhşitler de Afri-

ka çapında olmasa bile, bugünkü Güney Sudan bölgesine kadar yayılan izler bırakmıştır.

İslam, 13. yüzyıldan 16. yüzyıla kadar (özellikle 1500'lerin ortasına kadar) Doğu Afrika kıyılarında yaşayan halkların büyük bölümünce kabul edilen bir din olmuştur. Doğu Afrika'da Svahili-İslam medeniyetini de üreten bu Müslüman topluluk, refah dolu şehirler ve kendine göre bir yaşam tarzı geliştirmiştir. Bunda Doğu Afrika bölgesinin doğrudan Arabistan Yarımadası ile irtibat halinde olmasının payı büyüktür. Bu dönem Doğu Afrika'nın değişik kentlerinden gençler Mekke, Medine ve Hadramut'a (Yemen) İslami eğitim için gönderilmiştir.

Bugünkü Etiyopya'nın sınırları içinde bulunan Oromo halkının 18. yüzyılda İslam'ı kabul etmesi, o dönemde kurulmuş olan Oromo emirliklerini farklı bir cazibe merkezi haline getirmiştir. Bu yıllarda kurulan medreseler, Kur'an okulları ve diğer kurumlar bölgenin sosyal dokusunu bir hayli canlandırmıştır. Doğu Afrika içlerindeki Buganda (bugünkü adıyla Uganda) bu dönemde İslam'ı benimseyen en önemli siyasi merkezlerden biridir. Buradan başlayarak daha içerilerdeki Büyük Göller Bölgesi'nde İslam'ın yayılması 19. yüzyıldaki sömürgecilik ve misyonerlik hareketlerine kadar sürmüştür.

İslam'ın Afrika'da giderek yayıldığı bir zamanda, Avrupalı sömürgeci güçlerin 1500'lü yıllardan itibaren bölgeye gelişleri yeni bir denge dönemini beraberinde getirmiştir. Ümit Burnu'ndan dolaşan Portekizliler ile yerel Müslüman devletlere ait güçler, Doğu Afrika kıyılarında uzun süren bir hâkimiyet mücadelesine girişmiştir. Daha sonra Osmanlı donanmasının da katıldığı bu savaşlarda -1698 yılında- Portekizliler yenilmiş olsa da Avrupalıların Hint Okyanusu'ndaki nüfuzu geri döndürülemedi, bu durum daha sonra İngiliz ve Fransız sömürgeleri ile sürmüştür.

İslam'ın Güney Afrika'ya gelişi 17. yüzyılda Malezya ve Hint Okyanusu adalarından Müslüman toplulukların bölgeye zorla yerleştirilmesiyle olmuştur. Bu dönemde Hollanda işgaline karşı direnen binlerce Endonezya ve Malezyalı Müslüman, sürgün veya köle olarak bugünkü Cape Town kentinin olduğu bölgeye getirilmiştir. Sonrasında, gerek işçi köleler gerekse özgür göçmenler olarak gelen yeni topluluklar, kıyı kentlerinde önemli yerleşim yerleri oluşturmuştur. İslam'ın Güney Afrika'daki altın çağı 19. yüzyılın ilk çeyreğidir. Bölge halklarının bilinçlenmesinin çok hızlı olduğu bu dönemde,

Osmanlı'nın bölgeye gönderdiği âlim ve davetçiler de bu bilinçlenmeyi güçlendirmiştir.

19. yüzyılın ortalarından itibaren yaşanan köklü dönüşümler sonucu bütün Afrika kıtasında farklı karakterlerde İslami uyanış ve direniş biçimleri gelişmiştir. İlk gelişme, İslam toplumlarında Müslüman birey veya yöneticilerin günlük yaşamlarında her dönem rastlanabilecek olan gevşekliği ıslah için ortaya çıkan reform hareketleridir. 1862 yılında Güney Afrika'da ıslah çalışmaları yürüten Ebubekir Efendi hareketinde olduğu gibi, bunlar belirli bir âlimin çevresine kümelenmiş küçük gruplar olabildiği gibi, genellikle yerel Sufi hareketler olarak belirginlik kazanmıştır.

İkinci karakterdeki İslami uyanış biçimi ise, Avrupalı sömürgecilere karşı yürütülen cihat hareketleridir. Bunlar gerek Cezayirli Emir Abdülkadir hareketinde gerek 1898'de Etiyopya'da bölgeyi Avrupalılardan temizlemek üzere mücadeleye girişen Seyyid Muhammed Abdullah Hasan'ın mücadelesinde gerekse Sudan'daki Mehdi hareketinde olduğu gibi, karizmatik bir lider etrafında gelişen hareketler olabildiği gibi, sömürge karşıtı toplumsal bir hareket olarak ortaya çıkan mücadele gruplarının başlattığı hareketler de olabilmektedir.

Sömürge Dönemi Afrika Müslümanları

19. yüzyıl Afrika halkları için gerçekten kapkara yılların başlangıcı olmuştur. Kıtada sömürge edinen ilk devlet Portekiz'dir. Portekizlilerin öncülük ettiği bölgeye yönelik saldırılar sonucu 15. yüzyıldan itibaren Afrika'nın bir bakıma "keşfedilmesi", Avrupa devletlerinin kıyılardan içerilere hücumuna sebep olmuştur. Bu dönemde kıyıda bir bölgeyi ele geçiren güç, içerilere kadar olan geniş toprakların kendisinin olduğunu ilan ediyordu.

1876 yılına kadar Afrika'nın sadece %10'u Avrupa işgali altındayken 1890'a gelindiğinde bu oran %90'lara ulaşmıştır. Afrika kıtasının hemen hemen tamamının işgali ise yaklaşık 20 yıl gibi kısa bir zaman almıştır. Kıta fiili olarak 1885-1960 yılları arasında Avrupalı sömürge yönetimlerinin idaresinde kalmıştır. Bu süre zarfında meydana gelen olaylar, sömürgeci güçlerin yerli halklar ve yerel yöneticiler üzerindeki etkileri, günümüzde de devam etmekte olan çatışma ve sınır sorunlarının temelini oluşturmaktadır.

Avrupalı güçlerin Afrikalılar üzerindeki ilk yıkıcı etkisi, köle ticareti ile başlamıştır. Atlantik Okyanusu üzerinde yapılan köle ticareti, Afrika toplumlarının dönüşümünde belirleyici bir rol oynamıştır. Aralarında Müslümanların da bulunduğu köle Afrikalılar, 19. yüzyılın sonuna kadar Avrupalılar tarafından gerek kıta içinde gerekse kıta dışında ve Amerika'daki şeker tarlalarında karın tokluğuna çalıştırılmıştır.

19. yüzyıldan itibaren ve özellikle de koloni döneminde, hiç hesap edilemeyen bir durum ortaya çıkmış ve Müslümanların sömürge ülkeleri arasında başlayan zoraki yolculukları, şaşırtıcı biçimde İslam'ın yayılmasını kolaylaştırmıştır. Özellikle İngiliz sömürgelerinden, Hint Yarımadası'ndan ve Endonezya'dan getirilen işçi, köle ve sürgünler, Afrika'daki Müslüman sayısının artmasında önemli rol oynamıştır. Sömürgeci güçlerin gerçekleştirmiş olduğu demir yolu gibi ulaşım imkânları, sonraki yıllarda Müslümanların kıta genelinde ticaret için seyahatlerini de kolaylaştırmış ve Müslüman topluluklar belirli kentlerde yoğunlaşmıştır.

Avrupalı güçlerin işgallerine karşı, her ne kadar kıtanın kuzeyinde (Cezayir, Libya, Mısır, Sudan ve Somali'de) fiili direniş hareketleri yaşanmış olsa da sömürge döneminde Müslümanların azınlık olarak bulunduğu batı, orta ve güney Afrika'da çok ciddi bir İslami başkaldırı olmamıştır. Ancak bu ülkelerdeki milliyetçi oluşumların başını çektiği bağımsızlık hareketlerine Müslüman azınlıklar da aktif biçimde katılmıştır.

Afrikalı Müslümanlar, sömürge dönemi boyunca işgali altında bulundukları Avrupalı ülkelerin yaklaşımına bağlı olarak farklı şiddet ve baskı uygulamalarıyla karşı karşıya kalmıştır. Portekizliler işgal ettikleri

Angola ve Mozambik gibi ülkelerde Müslümanları şiddetli baskı altında tutarken, bütün Batı Afrika'yı işgal eden Fransızlar daha da acımasız uygulamalara imza atmıştır. İslam dünyasının Afrika kıtası dışındaki coğrafyalarında da işgal toprakları bulunan İngilizler ise büyük bir kitleyi karşılarına almaktan çekindikleri için, daha dengeli bir baskı siyaseti uygulamış ve günlük dinî yaşamlarında Müslümanlara fazla müdahil olmamıştır. Sömürge idareleri bölge halklarının Hristiyanlaştırılması işini ise kendileriyle birlikte bölgeye getirdikleri misyoner kiliseleri eliyle gerçekleştirmiştir.

Koloni dönemi sonrasında gelen bağımsızlık süreçleri ise her ülkede Müslüman azınlıklar açısından farklı uygulamaları beraberinde getirmiştir. Bunların bir bölümü yok sayma ve görmezden gelme siyaseti olduğu gibi, bir bölümü de baskı uygulama şeklinde kendini göstermiştir. Bağımsızlık sonrasında birçok ülkede Müslümanlar kendilerini ikinci sınıf vatandaş olarak bulmuştur.

1960'lardan sonra büyük çoğunluğu sosyalist rejimlere dönüşen Afrika ülkelerinde, bu süreçten bağımsız olarak yeni bir Müslüman entelektüel ve aydın kesimi yetişirken, geleneksel ulema ve onların denetimindeki eğitim kurumları ise önemini ve etkinliğini yitirmeye başlamıştır. Batı'da

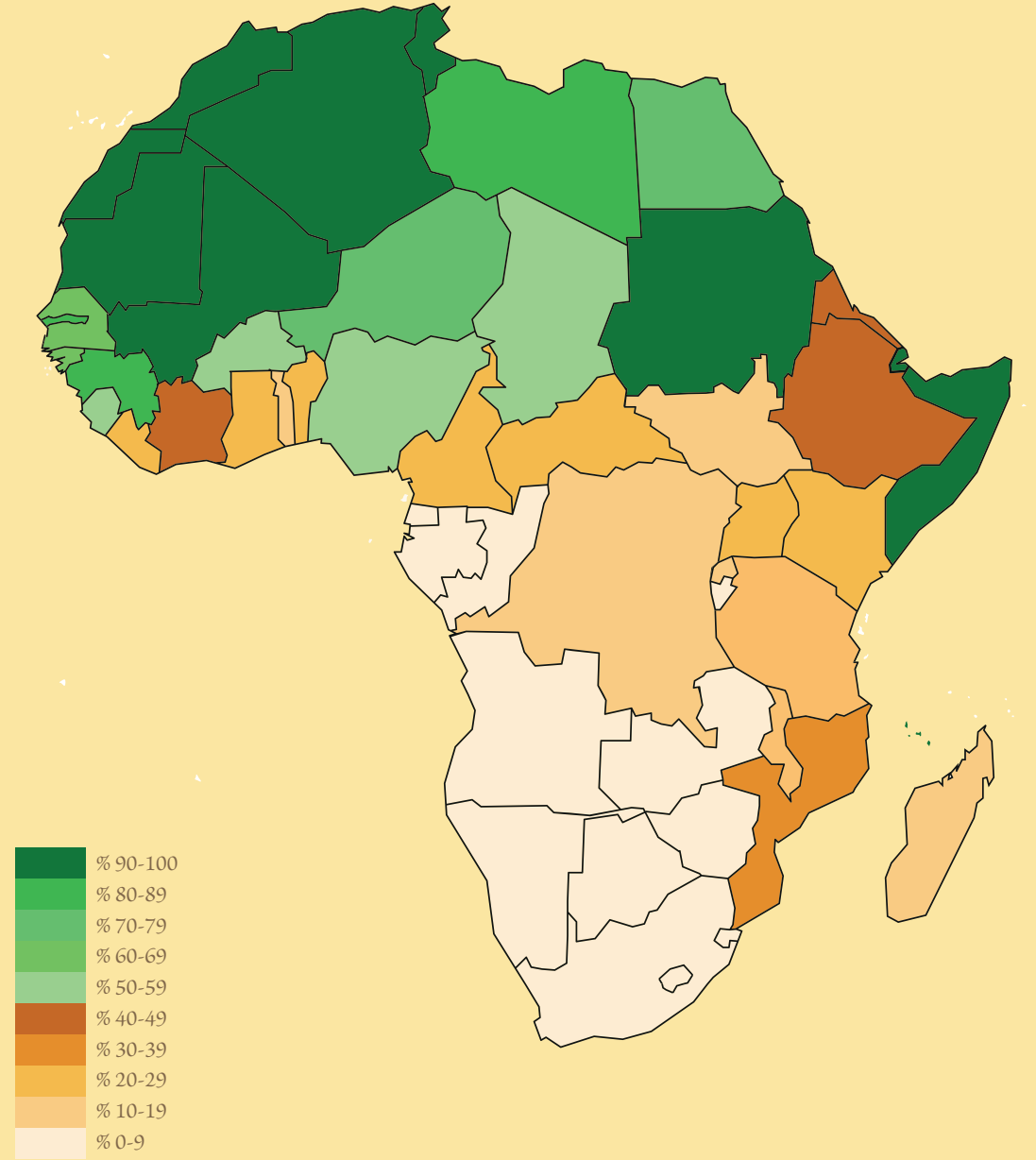
ve Arap ülkelerinde okuyan yeni aydınlar, kendi azınlık toplumları içinde sivrilerek yeni politik mücadele ve reform dönemlerini başlatmıştır. Bu dönemle birlikte Libya ve Suudi Arabistan'ın Afrika'daki Müslüman azınlıklara verdiği eğitim desteği, bir taraftan yerel bilinçlenmeleri arttırmış bir taraftan da bu ülkelerdeki azınlık durumundaki Müslümanların İslam dünyasının geri kalanıyla tanışmasına imkân sağlamıştır. Olumsuz bir unsur olarak ise, bu açılım Suudi-Vehhabi ideolojisinin yeni grupları ortaya çıkarmış ve buralarda dışlayıcı bir İslam algısı akım haline gelmiştir.

Sömürge sisteminin yıkılmaya yüz tuttuğu sıralarda kıtanın siyasi haritası, adalar sayılmadığı takdirde 52 toprak parçasından müteşekkildi. İngiltere 20, Fransa 18, Portekiz 5, İspanya 4, İtalya 3 ve Belçika 2 bölgeyi işgal altında bulunduruyordu. İşte, parçalanan bu topraklar -büyük ölçüde- bugün sayıları 55'e varan Afrika ülkelerinin devlet sınırlarını oluşturmuştur. Yani Avrupa'nın sömürgeci ülkelerinin kendi sömürge sınırları, bugün hâlâ yaşamaya devam etmektedir. Bu yeni ülkeler arasında sınır anlaşmazlıklarına, yer altı zenginliklerinin paylaşımına veya etnik ve dinî sebeplere bağlı onlarca savaş yaşanmıştır. Müslümanlar da bu bölünmelere göre farklı ülkelerin vatandaşları haline getirilmiştir.

Müslümanların Günümüzdeki Genel Görünümü

Afrika kıtasında İslamiyet'in uygulamadaki yansımaları oldukça değişken bir görünüm arz etmektedir. Bir inanç olarak İslam kıta genelinde yayılsa da Afrika yerel toplulukları içinde eski inanç kırıntıları, büyücülük, alternatif tedavi yöntemleri ve halk şamanları gibi olgular, varlığını hep sürdürmüştür. Hatta kimi kültürel ve dini formlar değişik şekiller olarak İslam döneminde bu yeni inanç ile karıştırılmıştır. Afrika kıtasında hemen her dönem ortaya çıkan değişik ıslah hareketleri ise bu anlayışlarla mücadele etmeye çalışmıştır.

Afrika'da Müslüman Nüfusun Yoğunluğu

Bugün Afrika'daki Müslümanlar ümmet coğrafyasındaki gündemlerin birçoğuyla iç içedir. Sahip oldukları ekonomik imkânlar her ne kadar ülkeden ülkeye değişiklik gösterse de Müslüman azınlıkların yaşadığı coğrafyalarda genel sosyoekonomik durum olumsuz bir tablo ortaya koymaktadır.

Afrika ülkelerinin büyük bölümünde Müslüman azınlık ken-

ne kadar kötü durumda olduğunun kanıtıdır. Fakirlik, bu zengin kıtanın en büyük çelişkisidir. Dünyanın en büyük altın, elmas ve petrol yataklarına sahip Afrika'da bu kaynakların bütün geliri Batılı ülkelerin kasalarına gitmektedir. Nüfusunun büyük bölümü Müslüman olan Kuzey Afrika ülkeleri ile Müslümanların azınlık olarak yaşadıkları Sahra Altı Afrika ülkeleri arasında ciddi bir ekonomik uçurum bulunmaktadır.

Kıta nüfusunun %25'i elektrikten mahrumdur. Kitanın yoğun yağış alan bölgeleri de dâhil Afrika'da insanların %60'ı temiz içme suyundan mahrumdur.

Afrika toplumlarının en önemli problemlerinin başında okur yazarlık sorunu gelmektedir. Okur yazarlık oranının oldukça düşük olduğu Afrika ülkelerinde, uluslararası muadilleri ile karşılaştırıldığında var olan eğitim kurumlarının eğitim sevi-

time kayıt oranı kıta genelinde %58'in altındadır. Bu, neredeyse okula gitmesi gereken 100 milyondan fazla çocuğun okul dışında olduğu anlamına gelmektedir. Kıtada yaşayan Müslüman nüfus da kıtanın bu genel sorunlarının etkisi altındadır.

Afrika kıtasında 560 milyondan fazla Müslüman bulunmaktadır. Bunların yaklaşık 240 milyonu azınlık grupları olarak Müslüman olmayan Sahra Altı Afrika ülkelerinde yaşamaktadır. Kalan 320 milyon ise doğudan batıya bütün Kuzey Afrika'da sıralanmış olan İslam ülkelerinde bulunmaktadır.

Rakamsal istatistikler, Afrika'daki Müslüman azınlığın dağılımı konusunda gerçekleri tam anlamıyla yansıtmamaktadır. Bugün oransal olarak bakıldığında 23 Afrika ülkesinde Müslümanların %50'nin üzerinde bir nüfus oluşturduğu görülmektedir. 14 Afrika ülkesinde nüfusun %10-30'unu Müslüman azınlıklar oluştururken, 10 Afrika ülkesinde ise Müslümanların oranı %1-9 arasında değişmektedir. Bu durumda Afrika'daki 23 ülkede Müslümanlar çoğunluğu oluştururken (küçük ada devletleri hariç) 24 ülkede azınlık durumundadır.

Afrika kıtasında Müslümanların nüfusun yarısından fazlasını

oluşturduğu ülkeler Mısır, Libya, Tunus, Cezayir, Fas, Moritanya, Mali, Senegal, Nijer, Gine, Burkina Faso, Fildişi Sahili, Gine Bissau, Nijerya, Sierra Leone, Çad, Sudan, Etiyopya, Cibuti, Eritre, Somali, Komorlar ve Moritanya'dır.

Müslümanların ülke nüfusun %10-40'ını oluşturduğu Afrika ülkeleri ise Tanzanya, Benin, Kamerun, Orta Afrika Cumhuriyeti, Gana, Kenya, Liberya,

Müslümanların sosyoekonomik durumları, bulundukları ülkenin genel durumundan bağımsız değildir. Ancak, örneğin Angola gibi bazı ülkelerde yaşanan ayrımcılık sebebiyle Müslümanların durumu genel nüfusa oranla daha kötüdür. Buna karşın Güney Afrika Cumhuriyeti'nde olduğu gibi, Müslümanlar, içinde yaşadıkları demokratik ortamların sağladığı özgürlüklerden sonuna kadar istifade

di aile, miras ve bireysel hukuk alanlarında şeriat yasalarını uygulama imkânına sahiptir. Bu ülkelerde yaşayan Müslüman azınlıklar genelde bağımsız müftüler aracılığı ile temsil edilmektedir.

Dünyada en az gelişmiş ülkeler kategorisindeki 48 ülkenin 33'ü Afrika'da bulunmaktadır. Bu ise kıta genelinde insani göstergelerin

Sahra Altı Afrika'da halkın yarısından fazlası açlık sınırının altında yaşamaktadır. Nüfusun %45'i yoksulluk sınırının altındadır. Yine beş yaş altı çocuk ölümlerinde dünyanın en yüksek oranları bu bölgedeki ülkelerdedir. 1.000 canlı doğumda 144 ölümle dünyanın en kötü durumdaki bölgesi yine Sahra Altı Afrika'dır.

yesinin de çok düşük olduğu görülmektedir. Bu durumun temel nedenleri; maddi olanakların kısıtlı olması, beyin göçü, kıta ülkelerinin eğitim bütçelerinin gerekenin çok altında olması, eğitim bilincinin düşük olması, yolsuzluk, iç savaşlar ve bu çatışmaların yol açtığı göçler olarak öne çıkmaktadır. İlk temel eği-

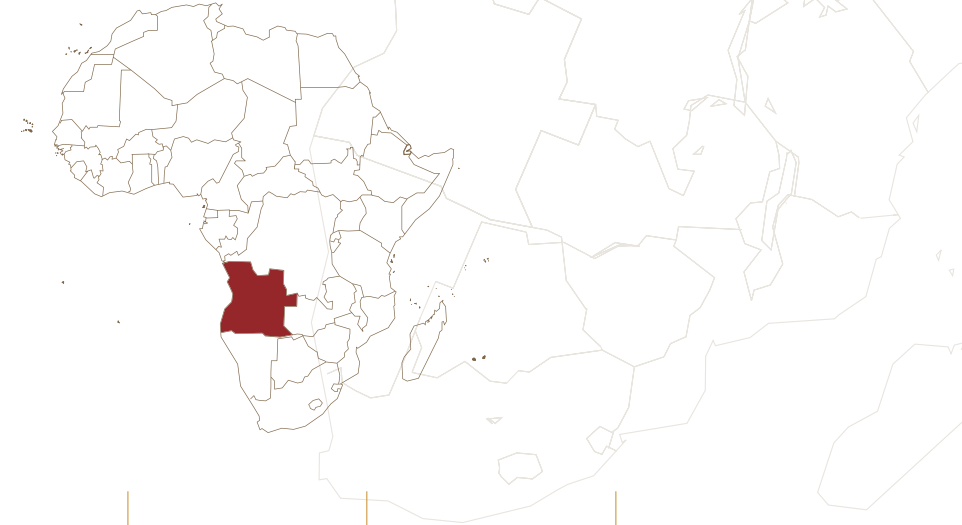
Madagaskar, Malavi, Mauritius, Mozambik, Güney Sudan, Togo ve Uganda'dır.

Müslüman nüfusun %1-9 arasında olduğu Afrika ülkeleri de Botsvana, Burundi, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Gabon, Lesotho, Kongo, Ruanda, Sao Tome ve Principes, Güney Afrika Cumhuriyeti ve Zambiya'dır.

edebilmektedir. Bunda Müslümanların yaşadığı ülkenin sömürge dönemine dayalı tarihsel koşulları ve bu koşulların ortaya çıkardığı rejimlerin yapısı etkili olduğu gibi, 11 Eylül 2001 olayları gibi güncel kimi gelişmeler de etkili olabilmektedir.

ANGOLA

Yüz ölçümü

1.246.700 km²

Nüfus

19.088.106

Müslüman Nüfus

%3

Resmî Dil

Portekizce

Başkent

Luanda

Müslüman kıta Afrika'da İslam'ın tarihsel olarak en geç ulaştığı ülke Angola'dır. Angola'nın dünyadaki en önemli elmas ve petrol üreticisi ülkelerden biri olması, dünyanın birçok yerinden olduğu gibi Müslüman ülkelere yatırım ve işçileri de buraya çekmektedir. Ülkede genel nüfus içinde Müslümanların oranı %3 civarındadır (yaklaşık 80 bin). Angoladaki Müslümanların varlığı özellikle sömürge dönemindeki sanayi yatırımları sırasında ülke dışından gelen göçmen akınına dayanmaktadır. Bu ülkedeki Müslümanların büyük bölümü buraya ekonomik gerekçelerle gelen Mali, Nijerya ve Senegal asıllı Müslüman işçilerden oluşmaktadır. Angola'ya yatırım amacıyla gelen Müslümanlar ise genellikle Lübnan, Hindistan ve Pakistan'dan gelen tüccarlardır.

Bu demografik gerçek, son yıllarda siyasi bir dışlama motivasyonuna dönüşmüş ve Müslümanlar bu ülkenin Hristiyan Katolik sosyal dokusuna sonradan eklenmiş yabancılar olarak gösterilmeye başlanmıştır.

Angola'nın yerlisi olan topluluklar arasında İslam'ın yayılmasını sağlayan birçok unsur bulunmaktadır. Bunlardan ilki tabii ki, Müslümanların kurmuş

olduğu kimi derneklerin yaptığı tebliğ çalışmalarıdır. Bir diğer etken, iç savaş sırasında Angola'yı terk ederek başka ülkelere giden göçmenlerin bu ülkelerde Müslüman olmalarıdır. 1975 yılında Portekiz'in çekilmesi sonrasında başlayan iç savaş 27 yıl sürmüş ve savaş sırasında bir milyondan fazla insan hayatını kaybetmiştir. Savaştan kaçan yüz binlerce Angola göçmeninin bir bölümü, Müslümanların yaşadığı yerlere sığındığından, bunlar arasında İslam'ı kabul edenler olmuştur.

Üçüncü bir faktör olarak evlilikler gelmektedir. Müslümanlarla yapılan evlilikler ülkedeki Müslüman nüfusun artmasında etkili olmaktadır. Çalışmak veya ticaret yapmak için bu ülkeye gelen Müslüman erkeklerle evlenen yerli Angola kadınlarının sayısındaki artış, hükümeti kaygılandıracak kadar dikkat çekicidir.

Angola yasalarına göre bir grubun dinî bir cemaat olarak resmî statü kazanabilmesi için en az 100 bin yetişkin takipçisinin olması gerekmektedir. Yine aynı yasaya göre din mensuplarının 18 eyaletten en az 12'sinde varlık göstermesi zorunludur. Önemli bir bölümü zaten yasa dışı yollarla ülkede kalan göçmen işçilerden oluşan Müslümanların bu durumlarından ötürü yasal statü başvurusu mümkün görünmemektedir.

Ülkedeki Müslümanların gerçek sayısının mevcut resmî rakamların en az altı katı (yaklaşık 500 bin) olduğunu belirten kaynaklar, kaçak işçilerin sınır dışı edilmemek için kayıtlı görünmediğini, dolayısıyla ülkedeki Müslüman oranının düşük görüldüğünü belirtmektedir. Bu nedenle İslam dini resmî olarak Angola'da tanınmamakta ve Müslümanlar da dinî bir azınlık olarak temsil edilememektedir. Ülkede Müs-

Angola'da büyük bir gelir uçurumunun oluşmasına yol açmıştır. Müslüman azınlık arasında durumu oldukça iyi olan zengin iş adamlarının yanı sıra göçmen işçiler de bulunmaktadır. Bu nedenle azınlığın genel sosyal ve ekonomik durumu arasında da uçurum söz konusudur.

Mevcut olumsuzluklara rağmen Angolalı Müslümanlar kendi eğitim kurumlarını oluşturabilmiştir. Kurdukları dernekler

da gecikmelerinin etkisi olduğu kadar, İslam karşıtı medya propagandaları da önemli etkiye sahiptir. Angola yönetimi, Müslümanlarla terör arasında bağlantı olduğuna peşinen inandığı için, bütün Müslümanları birinci dereceden şüpheli olarak görmektedir. Bu uygulamadan göçmen işçiler, sıradan Angola Müslümanları ve büyük yatırımları olan Müslüman iş adamları da nasibini almaktadır.

yasal bir din olmadığını her fırsatta dillendirmektedir. Hristiyan grupların da destek verdiği sindirme operasyonları, 2008 yılında Müslümanlar ve Hristiyanlar arasında toplumsal bir çatışmaya dönüşmüştür.

2009 yılında Hristiyan siyasetçilerin kışkırtıcı açıklamaları ve İslam'ı bir tehdit olarak gösteren söylemleri, ülkede yeni gerilimleri tetiklemiş ve 2010 yılında bazı camiler kundaklanmıştır.

Sonrasında başlayan resmî operasyonlar 2013 yılından itibaren iyice artmış ve 60'tan fazla cami ya kapatılmış ya da yıkılmıştır. Bugün ülke çapında bulunan toplam 78 caminin biri hariç tümü kapalıdır.

Resmî otoritelerin bir diğer yıldırma taktiği de Müslüman cemaat tarafından yapılan başvuruların olumlu veya olumsuz bir yanıt verilmeyerek sürüncemede bırakılmasıdır. Ülkenin dört bir

yanında onlarca proje bu şekilde askıda bekletilmektedir. İslam İşbirliği Teşkilatı olaylar karşısında ülkeye bir gözlemci heyeti göndermeyi teklif etmiş ancak bir yanıt alamamıştır.

lumanların dinî işlerini düzenleyen, imamların bir araya gelerek oluşturduğu özerk yapıda bir müftülük bulunmaktadır.

Ekonomik imkânlarının büyüklüğüne rağmen Angola, gelir adaletsizliği, kaçakçılık, yolsuzluk ve rüşvet sebebiyle dünyanın en fakir ülkelerinden biri durumundadır. Bu adaletsizlik

veya okullar sayesinde çocuklarının İslami eğitimini garanti altına almışlardır. Ancak bürokratik düzeyde güçlü bir şekilde temsillerini sağlayacak nitelikli bir eğitim imkânları henüz yoktur.

Ülkede İslam'a bakış konusunda ciddi bir olumsuzluk vardır. Bunda Müslümanların yerel bir İslami kültür ortaya koyma-

11 Eylül olaylarından sonra artan baskılar, 2006 yılından itibaren fiili operasyonlara dönüşmüş ve birçok camiye baskınlar düzenlenmiştir. Bazı camilerin kapısına kilit vurulurken bazıları da kamulaştırılmıştır. Yukarıda belirtilen, dinî cemaatlerin yasal statüsünü belirleyen düzenlemelere göre, siyasiler İslam'ın ülkede

Yüz ölçümü
112.622 km²

Nüfus
10.160.556

Müslüman Nüfus
%25

Resmî Dil
Fransızca

Başkent
Porto-Novo

Afrika'nın batı kıyılarında bulunan Benin, bölgenin en fakir ülkelerinden biridir. 1972 yılına kadar ismi Dahomey olan ülkenin adı, yapılan tartışmaların ardından 1975 yılında bugünkü halini almıştır.

Resmî rakamlarla ülke nüfusunun %25'ini oluşturan Müslümanlar, coğrafi olarak ülkenin kuzeyindeki Malanvil ile güneydoğu bölgelerinde yoğun olarak yaşamaktadır. İslam bu topraklara ilk defa kuzeyden, Hausa halkları aracılığıyla ve Müslüman tüccarların bölge ziyaretleriyle gelmiştir. Ülkedeki Hristiyanların oranı da Müslümanlar ile hemen hemen aynıdır (%25-30). Benin'de nüfusun önemli bir bölümü Afrika yerel dinlerine mensuptur.

Kuzey bölgelerindeki kimi kasabalarda Müslüman nüfusun yoğunluğu oldukça fazladır, örneğin Malanvil'de halkın %94'ü Müslümanlardan oluşmaktadır. Güneydeki Porto Novo'nun %25'i, Cotonou'nun ise %14'ü Müslüman'dır. Bu ülkede yaşayan Müslümanların büyük bölümü Sünni olmakla birlikte, küçük bir Şii topluluk da vardır. Kendilerini İslam'a nispet eden Ahmediyeye isimli grubun da ülkede faaliyetleri bulunmaktadır.

İslam Benin'e özellikle Ticaniye ve Kadiri tarikatlarının 1200'lü yıllardan itibaren bölgedeki tebliğ

faaliyetleri aracılığı ile ilk defa geldikten sonra, Songhai İmparatorluğu zamanında (1450'den sonra) yayılmıştır. Ancak bundan önce Müslüman Hausa tüccarları eliyle de bölgede İslam'ın halk arasında bilinirliği başlamıştı. Benin'de sufi kültür çok güçlü olduğundan, eski ve yeni çok sayıda tarikat bölgedeki varlığını halen devam ettirmektedir. Senegal'deki köklü tarikatların burada çok önemli bir nüfuzu bulunmaktadır.

Batılı ülkelerin Afrika'da köle ticareti amacıyla kullandıkları limanlardan biri olan Cotonou, sonraki yıllarda yoğun bitki örtüsüyle kaplı iç bölgelerle birleşerek Benin adıyla siyasi bir yapı haline gelmiştir. Emevilerden itibaren, tarih boyunca kuzey ve batı Afrika bölgelerinde hükmetmiş olan İslam imparatorluklarının egemenlik alanları, bugünkü Benin'in kuzey bölgelerini de içermektedir. Bu sebeple buradaki İslam'ın varlığı kimi Afrika ülkelerindeki gibi, son yüzyıllarda ortaya çıkmış bir olgu değil, bizzat Benin tarihinin bir gerçeğidir.

Ülkenin bugün kıyı şeridinde doğru uzanan kesimlerinde yerel Dahomey krallıkları hüküm sürmekteydi. Ancak 1400'lerin sonunda Portekizlilerle başlayan Avrupa nüfuzu, 1892 yılında Fransız sömürge idaresiyle sonuç-

lanmıştır. Bu işgal, 1960 yılında Benin'in bağımsızlığını kazanmasına kadar sürmüştür. Bağımsızlık sonrasında siyasi ve ideolojik bir kargaşanın içine giren ülke, iç savaş ve askerî darbelerin birbirini izlediği istikrarsız bir politik süreç yaşamıştır. 1991 yılından sonra tansiyonun görece olarak düştüğü Benin'de, istikrar halen tam olarak sağlanabilmiş değildir.

Benin'de genel nüfus içinde sayısal olarak azınlık durumunda olan Müslümanların ülkedeki varlığı tarihsel olarak Hristiyanlardan daha eskidir ve Müslümanlar bölgenin yerli unsurlarıdır. Bu nedenle kökleşmiş geleneksel İslami yaşam tarzı ve gelenekleri ülkenin ayrılmaz bir özelliği gibidir. Bununla birlikte ülke nüfusunun büyük bölümünü barındıran şehirlerin Avrupalı sömürgeci güçlerin tercihi doğrultusunda güney bölgelerde bulunması, Müslümanların yoğun olduğu kuzey bölgelerini hem siyasi hem de ekonomik hayatın dışına itmiş, bu durum günümüzde buraların taşra eyaleti olarak kalmasına sebep olmuştur. Ekonomik ve siyasi nedenlerle güney bölgelerine göç eden Müslümanlar ise burada zayıf bir toplum olarak kalmıştır.

1990 yılında kabul edilen anayasa ile Benin'in laik bir ülke olduğu ilan edilmiş ve ülkede dini söyleme sahip bir partinin kurulması ya-

saklanmıştır. Her dine teoride eşit mesafede olan anayasa, herhangi bir dinin diğeri üzerinde etkin olmasına karşı çıkmaktadır. Ancak teorideki bu anlayışa rağmen ülkede Hristiyan kimliği her zaman öne çıkarılmaktadır. Komşu Nijerya'daki dinî çatışma konusundaki acı tecrübeler, Benin'deki Müslüman ve Hristiyanların birbirleriyle çatışmadan bir arada yaşamaları konusundaki ihtiyacı çok daha açık bir biçimde ortaya koymuştur.

Bununla birlikte Müslümanların kendi aralarındaki ayrışma da ciddi bir gerilim unsuruna dönüşmüştür. Bu ülkedeki küçük İslam topluluğunun bütünlüğünü ciddi biçimde tehdit edecek şekilde, yeni cemaat ve düşünce akımlarının Müslümanlar arasında yaygınlaşmaya başlaması, sadece İslam cemaatini bölmekle kalmamış, ülke yöneticilerinin dinî akımlara karşı ön yargılı davranmalarına da yol açmıştır.

Nijerya, Suudi Arabistan, Kuveyt, Fildişi Sahili ve Libya gibi ülkelere giderek üniversite eğitimi alan genç neslin başlatmış olduğu yeni sivil toplum hareketleri ve düşünce ekolleri, Benin'deki bilinçlenmeyi olumlu etkilediği gibi, çok yıpratıcı sonuçlar da doğurmuştur. Benin, İslam İşbirliği Teşkilatı üyesi bir ülke olduğundan, kendi yurttaşları olan Müslüman azınlığa karşı oldukça hassas

bir politik çizgi izlemektedir. Bu siyasi tercih, zayıf ekonomilerini ayakta tutmak isteyen Benin yöneticilerinin, İslam ülkelerinden ve özellikle de Libya'dan gelecek yardımlara ihtiyaç duymasıyla ilgili görünmektedir. Ancak bu ülkeye büyük finansal destek sağlayan Libya lideri Muammer Kaddafi'nin Arap Baharı sürecinde iktidarını yitirmesi, Benin açısından politik değişim işaretlerini de gündeme getirmiştir.

Başta Arap ülkelerinden olmak üzere Benin'e dışarıdan gelmiş olan çok sayıda sivil toplum kuruluşu, devletin yetersiz kaldığı sağlık ve eğitim sektörlerinde ciddi yatırımlar yapmıştır. Birçok bölgede, ilkokuldan üniversite seviyesine kadar eğitim kurumları ve klinikler bu STK'ların katkılarıyla kurulmuştur. Düşünsel ve kurumsal çeşitliliğin yol açabileceği sorunları aşmak üzere, bu ülkedeki Müslümanlarca 1992 ve 2000 yıllarında iki farklı girişimde bulunulmuş ve tüm İslami sivil toplum kuruluşlarının federatif bir yapı altında birleştirilmesi düşünülmüştür. Sınırlı başarı sağlayan bu girişim, günümüzde değişik düzeylerde iş birliğini halen kolaylaştırmaktadır. Bununla birlikte, Müslümanların büyük çoğunluğu bu ülkedeki herhangi bir gruba mensup olmaksızın, geleneksel olarak İslam'ı yaşamaya çalışan kitlelerden oluşmaktadır.

Nüfusun önemli bir bölümünü oluşturmalarından dolayı, ülkedeki Müslümanların politik yaşamdaki etkileri azımsanmayacak boyuttadır. Ülkenin bağımsızlığından bu yana görev yapmış parlamentoların her birinde Müslüman vekiller kendi toplumlarını temsilen yer almıştır. Bugün de gerek siyasette gerekse bürokraside Müslümanların görev almasında herhangi bir sıkıntı bulunmamaktadır. Ancak parlamentoda temsil oranı konusunda yeterli bir seviye yakalandığı yine de söylenemez. Bu durumun tek sorumlusu da mevcut siyasal düzen değildir. Müslümanların yaşadıkları bölgelerin kırsal kesimler olması, ekonomik imkânların da alt düzeyde kalmasına sebep olmaktadır. Her ülkede olduğu gibi, Benin'de coğrafi bölgeler ülke ekonomisindeki önemine göre öncelik taşımakta veya ihmal edilmektedir. Müslüman yoğunluklu kuzey bölgelerinin ekonomideki rolünün kısıtlı olması, ister istemez bu bölgelerin siyasal temsilini zayıflatmaktadır.

Bu olumsuz koşullarla rağmen, Müslümanların ülke siyasetindeki varlıkları resmî tatil günlerine yansımıştır. İslam'ın kutsal günleri Benin'de resmî tatil olarak kabul edilmektedir. Devlete ait televizyon kanalında, sınırlı periyotlarla da olsa, Müslümanlara yönelik yayınlar yapılmaktadır.

Benin'de devlet, Müslümanların kendi aralarındaki İslami yaşama ilişkin sorunlarına karışmamaktadır. Bunun yerine, tıpkı diğer Afrika ülkelerinde olduğu gibi, müftülük düzeyinde sayılabilecek *Benin İslam Birliği* isimli bir çatı kuruluş dinî düzenlemeleri yürütmektedir. Bu kurum, laik Benin devleti ile dindar Müslüman kitle arasında hem temsil görevini hem de icrai görevleri yürütmektedir. 1984 yılında kurulan bu çatı yapı, Müslümanlar arasında kimi zaman patlak veren ihtilafları çözmeye çalışmaktadır. Ülkenin hemen her köşesinde temsilciliği bulunan bu yapının yanı sıra, *Benin Yüksek İslam Konseyi* de insanların fetva sorunlarına çözümler üretmeye çalışmaktadır.

Devletin altyapı hizmetlerinde gideremediği boşluğu dolduran İslami sivil toplum kuruluşları, eğitim ve sağlık gibi sektörlerde önemli hizmetler yürütmektedir. Bu hizmetlerin büyük bölümü şehir ve kasabalarda bulunmaktadır. Kırsal kesimde yaşayan ve geleneksel yapılarını muhafaza eden Müslüman toplulukların sosyoekonomik durumları oldukça kötüdür.

Eğitim seviyesinin genel olarak düşük olduğu ülkede, Müslümanların eğitim durumu da çok iyi değildir. Benin'de devlet

okullarına ilave olarak Hristiyanlarca işletilen özel okullar ve Müslümanlara ait birkaç eğitim kurumu da bulunmaktadır. Normal eğitim müfredatı dışında, Müslüman çocukların kendi dinî eğitimlerini almalarında herhangi bir kısıtlama yoktur ancak bu alanda eğitim verecek kalifiye kurumların sayısı yeterli değildir. İslami eğitim konusundaki ihtiyacı sivil toplum kuruluşları karşılamaya çalışmaktadır.

İşsizlik oranlarının çok yüksek olduğu Benin'de suç oranlarının diğer Afrika ülkeleri kadar yüksek olmaması geleneklerle ilgilidir. Ataerki geleneklerin çok sıkı uygulandığı ülkede, aile yapısını korumaya çalışan bir sosyal düzen vardır.

Müslüman nüfusun hızla arttığı Benin'de, dinî gelişmeleri kontrol altında tutmak isteyen devletle farklı Müslüman gruplar arasında zaman zaman gerilimler çıkmaktadır. Özellikle Nijerya'nın kuzeyindeki güvenlik sorunları ve bu ülkede Müslümanlar ile Hristiyanlar arasındaki gerilim, kaçınılmaz olarak Benin'de de hissedilmektedir. Nijerya'nın kuzeyindeki Müslümanlar ile Benin'in kuzey ve doğusundaki Müslümanlar arasında etnik ve dinî yakınlık bulunması, güvenlik politikalarının sıkışmasına sebep olmaktadır.

BOTSVANA

Yüz ölçümü

581.730 km²

Nüfus

2.155.784

Müslüman Nüfus

%2-3

Resmî Dil

İngilizce,
Tsavana

Başkent

Gaborone

Botsvana Cumhuriyeti, yaklaşık bir asır süren İngiliz işgali ardından 1966 yılında bağımsız olmuş küçük bir ülkedir. Yaklaşık 2 milyon nüfusu bulunan ülkede Müslümanların oranı %2-3 düzeyindedir. Botswana'da bireysel İslami kuralları yaşamada ve ibadetlerde Müslümanlara yönelik herhangi bir kısıtlama yoktur.

İslam bu ülkeye ilk defa Doğu Afrika kıyılarında hüküm sürmüş olan yerel Müslüman emirlikler döneminde, tüccarların bölgeye kısa süreli ziyaretleri sırasında gelmiştir. Ancak bölgede Müslüman kolonilerin kurulması daha sonraki dönemlerde olmuştur. Bunda dönemin ticari hayatında bölgenin önemli bir yeri olmayışı etkilidir. Bu ilk temaslardan sonra Botswana'da kitlesel

olarak İslam, Güney Afrika'da yaşayan Hint asıllı Müslümanlar aracılığıyla yayılmıştır.

1800'lü yılların başında çalıştırılmak üzere Güney Afrika'nın Kwazulu Natal bölgesine Hindistan'dan getirilmiş olan Müslüman işçiler, Botswana'daki Müslümanların da atası kabul edilmektedir. Bu bölgeden bir grup Müslüman Botswana'ya ilk defa 1850'lerde altın aramak üzere gelmiş ancak buraya yerleşmeyip Güney Afrika'ya geri dönmüştür. Müslümanların yerleşmek ve ticaret yapmak amacıyla Botswana'ya kitlesel gelişleri 1886 yılından sonra başlamıştır.

Ramotswa bölgesine yerleşen ilk dönem Müslüman tacirler, yerel şeflerin ve halkın misafirperverliği ile burada bir Müslüman kolonisi kurmuştur.

İngiliz işgal yönetimi, tren yolu güzergâhı ve çevresindeki alternatif ticaret kolonilerini İngilizlerin ekonomik çıkarlarına zararlı bulduğu için, Müslüman tacirlerin buradaki etkinliğini baltalamaya çalışmıştır. Onlarca yıl ekonomik faaliyetleri kısıtlanan bu küçük Müslüman topluluk, bölgede çok ciddi bir varlık gösterememiştir. Ancak İngiliz işgali altında ve kısıtlamalarla başlayan ilk dönem faaliyetler, Müslüman topluluğun buralarda kendi ayakları üzerinde durmasını sağlayacak şekilde sonraki yıllarda artarak sürmüştür.

Aradan geçen yüz yıla yakın bir süre sonra, 1966'da, ülkeye bağımsızlık geldiğinde Müslümanlar da dinî özgürlüklerine kavuşmuşlar ve ilk camilerini inşa etmişlerdir. O tarihten bu yana Botswana'daki cami sayısı 20'ye ulaşmıştır.

Ülkede sadece bir tane İslami okul bulunmaktadır. Gençlerin yüksek öğrenim için seçenekleri ya Botswana Üniversitesi'nde ya da komşu Güney Afrika Cumhuriyeti'ndeki okullardan birinde okumaktır. Yeterli sayıda eğitim kurumları olmadığı için Müslüman aileler çocuklarını Batılı tarzda eğitim veren devlet okullarına göndermekte, İslami eğitimlerini de öğleden sonraki kurslarla telafi etmeye çalışmaktadır.

Müslümanların daha sömürge döneminden sahip olduğu ticari imkânlar, kalkınmakta olan ülkenin yükselişine paralel bir süreç izlemiştir. İngiliz işgalinin sona ermesiyle birlikte daha rahat hareket edebilen Müslüman yatırımcıların ülkenin hemen her köşesinde iş yapabilme imkânına kavuşması, genel olarak ekonomik durumlarında da bir iyileşmeye yol açmıştır.

Geçen 150 yıllık süre zarfında, Müslümanların toplumsal yapısı da dönüşmüş ve Müslüman topluluk içinde yerli halkın oranı neredeyse üçte bire kadar yükselmiştir. Botswana'daki Müslümanların sosyal yapısı, Güney Afrika bölgesindeki diğer ülkelerde yaşayan Müslümanlardan bu yönüyle farklılık göstermektedir. Çevre ülkelerin hemen hepsinde Müslüman nüfusun %90'lık kesimini Hint asıllı Müslümanlar oluştururken, bu oran Botswana'da %60'lar düzeyindedir.

Bölge ülkelerinin çoğunda olduğu gibi, burada da nüfusun büyük bölümünü oluşturan siyahi yerli halk ile ülkeye sonradan yerleşmiş bulunan insanlar arasında ciddi bir ekonomik ve sosyal fark bulunmaktadır. Bu toplumsal gerçeklik Müslüman azınlık için de geçerlidir. Yani yerli siyahi Müslümanların ekonomik im-

kânları, diğer Müslüman kesimlere göre çok daha kötüdür.

Başta elmas olmak üzere ülkedeki yer altı zenginliklerini çıkaran Batılılar, Botswana'da da kendi kolonilerine sahiptir. Batılılar burada istedikleri sektöre ve istedikleri bölgeye yatırım yaparken, Müslümanlar halen ciddi kısıtlamalarla karşı karşıyadır. Batılıların ülkedeki elmas madenlerini ipotek altına alan bağlayıcı anlaşmalarının 2022 yılında bitecek olması, bütün dünyadan yatırımcıların dikkatini çektiğinden, Müslüman ülkelerden de çok sayıda iş adamı bu ülkeye gelmeye başlamıştır.

Botswana'daki Müslümanlar önceki yıllarda kapalı bir toplum iken, bugün etnik çeşitliliğe bağlı olarak farklı gruplar arasında evlilikler yoluyla yabancılıkları azalmaya başlamıştır. Başkent Gaborone'de bulunan Müslümanlara ait sivil toplum kuruluşları her alanda İslami faaliyetler yürütmektedir. Başta Botswana Üniversitesi, okullar, hapishane ve fuar merkezleri olmak üzere değişik topluluklar arasında İslam'ın öğretilmesi için yapılan çalışmalar aktif biçimde sürmektedir. Dinî davet serbest olduğu için ülkede tebliğ çalışmaları canlıdır.

Botswana'da çok sayıda etnik grup yaşamaktadır. Ülke, adını en büyük etnik grup olan Tswa-

nalardan alsa da burada etnik veya dinî ayrımcılık yok denecek kadar azdır. Yerli siyahi gruplar arasında hemen her etnik gruba mensup Müslümanlar bulmak mümkündür.

Kırsal bölgelerde geleneksel yaşam tüm yönleriyle hâkim olduğundan, animist gelenekler kimi zaman dinî inanışların önüne geçmekte, hatta birçok İslami uygulama yerel batıl inanışlarla karıştığından ciddi birtakım sorunlar oluşturmaktadır. Aşiret liderlerine bağlılık da kimi yerde resmî otoritelerin önüne geçebilmektedir. Bu nedenle ülkede bir kişinin Müslüman olması, aşiret büyüklerinin tavrı ile yakından ilgilidir.

Ekonomik sorunlar bütün ülke ile birlikte Müslüman azınlığın da gündemindedir. İşsizlik resmî olarak %23,8 olsa da gayri-resmî rakamlarda bu oran %40'a kadar çıkmaktadır. Hint asıllı Müslümanlar genellikle ticaret ve orta büyüklükte işletmeler çalıştırırken, yerel siyahi Müslümanlar hizmet sektöründe ve tarımda istihdam edilmektedir.

Hızlı şehirleşme beraberinde birçok sorunla birlikte AIDS hastalığında da ciddi bir artış getirmiştir. Ülkede nüfusun %35'i AIDS hastasıdır. Çok yaygın olmasa da bu hastalık Müslüman azınlık arasında da bulunmaktadır.

BURUNDİ

Yüz ölçümü
27.830 km²

Nüfus
10.395.931

Müslüman Nüfus
%5-10

Resmî Dil
Fransızca,
Kirundi

Başkent
Bujumbura

Küçük bir Afrika ülkesi olan Burundi'de nüfusun %5-10'luk kesimi Müslümandır. Büyük bölümü Hristiyanlaştırılmış yerli siyahi halktan oluşan ülkede, %20'lik bir kesim de yerel Afrika dinlerine inanmaktadır. Müslümanların geneli Sünni olsa da ülkede küçük bir Şii topluluk da bulunmaktadır.

İslam, Afrika'nın diğer iç bölgelerinde olduğu gibi, bugün ismi Burundi olan bu topraklara da ilk defa Tanzania-Mozambik hattını izleyerek gelen Müslüman tacirler sayesinde ulaşmıştır. 1850'lerde Uvira bölgesinde küçük bir tica-

ret kolonisi kuran Müslümanlar, 1885 yılından itibaren Burundi içlerine doğru yerleşmiştir. Bu yıllarda bölgede Müslüman nüfusun artışında sömürge idaresinin rolü olmuştur. Zira bölge Alman sömürgesi altına girdiği sıralarda çok sayıda yerel insan gücü istihdam eden işgalciler, iş gücünün yetersiz kaldığı durumlarda komşu ülkelerden buraya zorla veya gönüllü olarak Müslüman işçi getirmiştir. Nitekim Almanlardan sonra bölgeyi kontrol altına alan Belçika sömürgesi döneminde de yeni grup işçi ve tüccarların geliştiği görülmüştür.

Burundi'nin asıl yerlisi kabul edilen etnik unsurlardan Hutu ve Tutsiler arasında İslam kısmen benimsenmiş olmakla birlikte genel Müslüman nüfus içinde yerlilerin oranı çok yüksek değildir. Ülkedeki Müslüman azınlık genellikle Kongo, Ruanda, Sudan ve Moritanya'dan gelen göçmenlerden ve daha önceki asırlardan itibaren buralara gelip yerleşen Arap ve Hint kökenli ailelerden oluşmaktadır. Ülkede kanlı iç savaşa kadar Mali, Senegal ve Fildişi Sahili'nden Müslüman yatırımcılar yoğun olarak bulunurken 1993'ten sonra güvenlik

riski nedeniyle çok sayıda Müslüman ülkeyi terk etmiştir.

Resmî olarak laikliği benimsemiş olan Burundi'deki siyasal sistemde, tüm dinlere eşitlik öngörülse de Hristiyanlığın belirgin bir ayrıcalığı bulunmaktadır. Özellikle Katolik mezhebi, ülkenin son 150 yıllık tarihini belirleyen Alman ve Belçika rejimlerinin en önemli sömürge araçlarından biri olmuştur. Müslümanlar ise, sayılarının görece az olması sebebiyle ne ekonomik ne de dinî olarak bir risk oluşturdıklarından, gözle görülür bir ayrımcılık veya özel bir baskıya maruz kalmamıştır.

Bununla birlikte Müslüman azınlık, ülkede işgalci bir gücün varlığı nedeniyle mevcut halkın çektiği tüm sıkıntıları kendi yüküklüğü oranında çekmiştir. Yüzyıllarca yerel kabile liderlerince yönetilen Burundi, diğer bütün Afrika ülkeleriyle birlikte 1800'lü yılların sonunda sömürge yönetimleri altına girmiştir. Önceleri Alman sömürgesi olan, 1. Dünya Savaşı'ndan sonra da Belçika tarafından işgal edilen ülke, 1962 yılında bağımsız olmuş, ancak bundan sonra da uzun bir siyasi istikrarsızlık, askerî darbeler ve iç çatışmalar dönemi yaşamıştır.

Müslümanlar bu krizler sırasında ortaya çıkan rejimlerle iyi geçinmek zorunda kalmış ve

ülkedeki kaotik ortamda yaşanan sıkıntıların siyasi mağduru olmamak için dikkat çekmeyecek bir toplumsal çizgi takip etmiştir. Müslümanların özellikle eğitim hayatından uzak durmalarında ve yetişmiş insan sayılarının düşük olmasında Katolik kilisesinin etkisi büyüktür. Zira Burundi'deki okullar Katolik kilisesi tarafından kurulup idare edildiği için, geçmişte kimi Müslüman aileler çocuklarını ya okula göndermemiş ya da yüksek öğrenime devam edebilmeleri için çocuklarının isimlerini Hristiyan isimlerine dönüştürmek zorunda kalmıştır.

Ülke nüfusunun büyük bölümünü oluşturan Hutu ve Tutsiler arasındaki rekabet ve gerilim bütün toplumla birlikte Müslümanların yaşamını da sarsmıştır. İki grup arasında 1960'lı yıllarla birlikte başlayan ve aralıklarla günümüze kadar süren irili ufaklı onlarca savaş yaşanmış ve bu savaşlarda 500 binden fazla insan hayatını kaybetmiştir. Sonuncusu 1993 yılında yaşanan ve katliama dönüşen çatışmalarda ise 300 binden fazla insan ölmüştür. Tıpkı 1994 yılında Ruanda'daki katliamlar sırasında Ruanda Müslümanlarının yaptığı gibi, çatışmalardan ve ırkçılıktan uzak durmaya çalışan Burundi Müslümanları, kendi bölgelerini savunmak dışında olaylara karışmamış

ve büyük ölçüde çatışmaların dışında kalmayı başarmıştır. Bu durum, savaş sonrası ülkenin yeniden inşa sürecinde Müslümanların hem elini güçlendirmiş hem de siyasal ve toplumsal olarak saygınlıklarını arttırmıştır.

Burundi'de Müslümanlar genellikle Gitega, Rumonge, Nyanza, Muyinga ve Makamba gibi kent merkezlerinde yaşamaktadır. En büyük Müslüman topluluğu başkentteki Buyenzi ve Bwiza mahallelerindedir. Müslümanlar genellikle ülke siyasetinden ve kırsal bölgelerdeki geleneksel çekişmelerden uzak durmuştur. Bu da geçmiş rejimler tarafından işlenen insanlık suçlarına karışmalarını önlemiştir. Ülke tarihinde bugüne kadar görev almış Müslüman bakanların sayısı ise beşi geçmemektedir.

Öte yandan Somali'deki iç savaşın ve küresel terörle mücadele adı altında Batılı ülkeler tarafından başlatılan uluslararası gerilimin Burundi'deki yansımaları kimi zaman kötü sonuçlar doğurmaktadır. Özellikle Pakistan kökenli Müslüman gruplara yönelik güvenlik operasyonları, ülkedeki diğer Müslümanları da kaygılandırmaktadır. Bunlar dışında, genel olarak yolsuzluk ve asayiş sorunları tüm toplumun yaşamını olumsuz etkileyen unsurlardandır.

Bugün Burundi'de Müslümanların dinî merkez veya cami açmaları konusunda herhangi bir siyasi kısıtlama bulunmamaktadır. Müslüman azınlığın sosyoekonomik durumundaki düzelmeler ve dünyanın farklı ülkelerinden sivil toplum kuruluşlarının ilgisi neticesinde de Burundi'de Müslümanların hastane, okul ve diğer hizmet yatırımları artmaktadır.

Ülkede siyaset kurumu ile ciddi bir sıkıntıları bulunmayan Müslümanlar, azınlık hakları olarak taleplerini yönetime kolaylıkla iletebilmektedir. Bu iletişimin bir sonucu olarak da Müslümanların iki kutsal bayramı tüm ülkede resmî tatil ilan edilmiştir.

DEMOKRATİK KONGO CUMHURİYETİ

Yüz ölçümü

2.344.858 km²

Nüfus

77.433.744

Müslüman Nüfus

%10-15

Resmî Dil

Fransızca

Başkent

Kinşasa

Coğrafi olarak Afrika'nın ulaşılması zor orta kesimlerinde bulunan bu geniş ülkeye Müslümanlar 18. yüzyılda gelmiştir. Genellikle ülkenin doğu kesimlerinde yoğunlaşmış bulunan Müslümanlar, ülke nüfusunun yaklaşık %10-15'lik bölümünü teşkil etmektedir. Kalan nüfusun büyük bölümü Hristiyanlaştırılmış yerli halk ve %10'luk bölümü de geleneksel yerel dinlere mensuptur.

İlk nesil Müslümanlar, 1700'li yıllarda Afrika'nın doğu kıyısından ticari amaçlarla Tanzanya içlerine ilerleyen ve bugünkü Demokratik Kongo topraklarına gelen Müslüman tacirlerden oluşmaktadır. Geliş amaçları her ne kadar ticari olsa da bu bölge ve yerel halk ile kurdukları ilişki, bölgede sonraki dönemlerde kalabalık bir Müslüman yerleşiminin oluşmasına zemin hazırlamıştır.

19. yüzyıldan itibaren Belçika sömürgesi olan ülkede, Müslümanlar 1920'lere kadar ciddi bir varlık gösterememiştir. Bu tarihten itibaren kurulan sivil toplum kuruluşları ve açılan Kur'an okulları Müslümanların ülkedeki varlığını ortaya koymaya başlamıştır. Ancak bu defa da eğitim sisteminin Hristiyan ve sömürgeci güçlerin denetiminde olması, Müslümanlar üzerinde caydırıcı bir

etkiye yol açmış ve onları kamusal yaşamdan hep uzak tutmuştur. Belçika sömürgesi yıllarında Müslümanların ibadetlerini yapmaları kısıtlanmakla kalmamış, Müslüman çocuklar okullardan atılmış, zorla domuz eti yedirilmiş ve insanlar ramazan ayında yeme içmeye zorlanmıştır.

1960 yılında bağımsız olan ülkede, yeni dönem Müslümanlara daha çok özgürlük yerine daha fazla baskı ve ayrımcılık getirmiştir. İstikrarın sağlanamadığı bu dönemde, iç savaşlar ve askerî darbeler birbirini takip etmiş, milyonlarca insanın hayatına mal olan büyük krizler yaşanmıştır. Yaşadıkları bölgelerde var olan siyasi ve askerî çekişmeler, Müslüman azınlığı daha da marjinalleştirmiştir. O dönem adı Zaire olan ülkenin yöneticileri, komşu ülke Ruanda'da on binlerce kişiyi katleden muhaliflere sahip çıkıp onları iade etmeyince, ülke Uganda ve Ruanda ordularının ortak operasyonu ile 1997'de işgal edilmiştir. Bu tarihte ismi Demokratik Kongo Cumhuriyeti olarak değiştirilen ülke, 1998 yılında bu kez farklı komşu ülkelerin de dâhil olduğu yeni bir iç savaşa sürüklenmiştir.

Arada kurulan çok sayıda istikrarsız hükümete başka ülkelerden yapılan müdahaleler de hiçbir zaman eksik olmamıştır. 2006'daki ilk demokratik seçim-

lerin sonuçlarına muhaliflerin itirazı yeni bir iç savaş başlattığından beri, ülkedeki kaos ortamını inişli-çıkışlı bir şekilde halen devam etmektedir.

Müslüman azınlık, özellikle 2010 yılından sonra, ülkenin doğu kesimlerini içine alan ayaklanma sonrasında sıkıntılı bir sürece girmiştir. Muhalif silahlı gruplarla iş birliği yaptıkları suçlamasıyla hükümetin hedefi haline gelen Müslümanların bir bölümü yaşadıkları yerleri terk etmek ve başka bölgelere göçmek zorunda kalmıştır. *Demokratik İslam Güçleri Birliği (ADF-Nalu)* gibi Müslüman azınlık arasından olaylara karışmış silahlı grupların varlığı, ayaklanmayla ilgisi olmayan sıradan Müslüman sivilillerin de hayatını karartmıştır. Bölgedeki camiler saldırıların hedefi olurken, ülkedeki güvenlik sorunu halen daha çözülebilmemiş değildir. Günümüzde Batılı ülkelerin küresel teröre karşı mücadelesiyle yürüttüğü savaşta, orta Afrika'nın el-Kaidesi olarak suçlanan *ADF-Nalu*, sadece Kongo'da değil, Uganda, Kenya ve Somali gibi ülkelerde de bağlantıları olmakla itham edilen bir gruptur. Bu suçlama, ülkedeki bütün Müslüman azınlığı etkileyen bir sonuç ortaya çıkarmaktadır.

Buna karşın başkent Kinşasa ve diğer kent merkezlerinde yaşa-

yan Müslüman azınlığın durumu, savaş mağduru bölgelerden etkilenmiş gibi görünmemektedir. Merkezî otoritenin güçlü olduğu kent merkezleri göçün de başlıca adresi durumundadır.

Bununla beraber, ülkenin farklı bölgelerindeki Müslüman azınlığın aşiret veya siyasi eğilim farklılıklarından kaynaklanan iç gerilimleri, kendi aralarındaki birliği bozan başlıca sorundur. Burada da Afrika topluluklarının sahip olduğu bütün etnik sıkıntıları yaşayan Müslümanlar, zaman zaman çatışan tarafların farklı cephelerinde karşı karşıya gelebilmektedir.

Nüfusun önemli bir bölümünü oluşturmalarına rağmen ülkede Müslümanların siyasi temsili neredeyse yok denecek kadar azdır. 450 sandalyeli parlamento Müslüman azınlığı sadece üç milletvekili temsil etmektedir. Oysa ki aynı nüfus oranlarıyla karşılaştırıldığında en az 65-70 Müslüman milletvekilinin olması gerekmektedir. Parlamento yaşanan temsil krizi, diğer devlet kademelerinde de göze çarpmaktadır. Müslüman azınlık temsilcileri ne hükümette ne de etkin bürokratik seviyelerde herhangi bir söz sahibidir. Üstelik, devlet tarafından resmen tanınmış bir azınlık statüsü dahi alabilmiş değillerdir.

Ülkede Müslümanların eğitim sorunu da ciddi boyutlardadır. Çocukların büyük bölümü dar gelirli ailelerden geldiği için birçoğu liseyi bitirmeden okulu bırakmak zorunda kalmaktadır. Ülke çapında Müslümanlara ait 500'ü ilkökul, 300'ü orta ve lise düzeyinde eğitim veren yaklaşık 800 okul bulunmaktadır. Hükümetin ve ülke dışından sivil toplum kuruluşlarının iş birliği ile sadece Müslüman öğrencilere değil, tüm Kongolu çocuklara hizmet veren bu kurumlar, toplumsal barışın sağlanmasında en

önemli araçlardan biri olarak görülmektedir. Herhangi bir etnik grubun sözcülüğünün yapılmadığı bu okullarda okuyan öğrencilerin aileden getirdikleri taassuplarının törpülenmesi ise daha kolay olmaktadır.

Müslüman azınlığın ekonomik imkânlarının çok kısıtlı olması, kendi medya kuruluşlarını oluşturma veya yüksek öğrenim kurumları ve hastane kurma gibi yatırımlar yapmaları önündeki en büyük engeldir. Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Afrika kıtasının ikinci en sanayileşmiş

ülkesi olmasına ve dünyanın en önemli maden yataklarını barındırmasına rağmen, çıkarılan elmasın üçte biri yasal olmayan yollarla ülke dışına kaçırılmaktadır. Bu durum tüm ülkenin en ciddi açmazıdır.

Bugün ülkedeki Müslümanların büyük çoğunluğunu Sünniler oluşturmakla birlikte başkent Kinşasa'da küçük bir Şii topluluğu da bulunmaktadır. Ayrıca kendilerini İslami çerçevede sunmaya çalışan Ahmediye grubu da ülkede etkindir. Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde Müslüman azınlık içinde asıl ayrılma potansiyeli, geleneksel Sufi hareketlerle Selefi hareketler arasındaki ideolojik çekişmeden kaynaklanmaktadır.

Müslüman azınlığın geleceğini tehdit eden en önemli bölünme riskini oluşturan bu ayrışma, yerel genç kuşak-yaşlı kuşak ayrımı ile birleşince kaçınılmaz bir farklılaşmaya sebep olmuş durumdadır. Yaşlı kuşağın daha Sufi eğilimlere sahip olmasına karşın, dış dünyadaki her türlü ideolojik ve mezhebî akıma açık olan gençlerin farklı bir yol izlemeleri, bu ülkedeki Müslüman azınlığın iç bütünlüğünü bozan en ciddi kriz alanıdır.

EKVATOR GİNESİ

Yüz ölçümü

28.051 km²

Nüfus

722.254

Müslüman Nüfus

%5-10

Resmî Dil

İspanyolca,
Fransızca,
Portekizce

Başkent

Malabo

Ekvator Ginesi, Atlas Okyanusu'nda birkaç adası olan Afrika'nın en küçük ülkelerinden biridir. Nüfusun %90'ının Katolik Hristiyanlardan oluştuğu ülkede Müslümanların oranı %5-10 arasındadır. Ülkedeki Müslümanlar ağırlıklı olarak ana karadaki topraklarda yaşamaktadır. Adalardaki Müslümanların sayısı ise yok denecek kadar azdır. Bölgeye İslam ilk defa 11. yüzyılda Fas merkezli Murabitun (Moravids) devleti döneminde gelmiştir. Bu dönem bütün Batı Afrika kıyılarında etkisini gösteren davet ve tebliğ grupları, Murabitler döneminde daha güneye kadar inerek bugünkü Ekvator Ginesi isimli bölgeye ulaşmıştır.

16. yüzyıla kadar Nijerya merkezli Müslüman tacirlerin ticaret için bölgeye geliş gidişlerinin artması, buradaki Müslümanların sayısında da artışa sebep olmuştur. Son olarak 1600'lerden sonra Kamerun'u kendilerine anayurt edinen Fang halkının Müslüman olması, komşu bölgelerde yaşayan akraba topluluklarla birlikte Ekvator Ginesi'ndeki Fang topluluklarını da İslam'a kazandırmıştır.

Coğrafi olarak gerek Osmanlı'nın gerekse Batı Afrika merkezli İslam imparatorluklarının uzağında olduğundan, bölgede Müslümanların sayısı oldukça yavaş bir artış göstermiştir. 19. yüzyılda baş-

layan sömürge hareketleri ve özellikle de 1879'daki İspanya işgaliyle birlikte, bölgede Avrupalı güçlerin dönemi başlamıştır. Avrupalılar güçlü merkezi devlet otoriteleri kurarak burada kilisenin önünü açmıştır. Başlangıçtan itibaren her türlü İslami uygulamayı yasaklayan İspanyol sömürgeciler, şiddet ve vahşet yöntemleri kullanarak diğerleriyle birlikte Müslüman toplulukları da etkisizleştirmiştir.

Bugün Ekvator Ginesi'ndeki Müslümanların büyük bölümü Fang etnik grubunun yoğun olarak yaşadığı kuzey ve kuzeydoğu bölgelerinde bulunmaktadır. Ülkenin geri kalan kesimlerindeki Müslümanların nüfusu ise oldukça azdır. Son yıllarda Nijerya'dan bu ülkeye çalışmak üzere gelen binlerce Müslüman işçi de ülkedeki Müslüman nüfusun artışında etkili olmuştur.

İspanyolların 1968 yılına kadar süren son derece katı ve acımasız sömürge idaresinden sonra ülkede istikrarsız diktatörler dönemi başlamış ve binlerce insanın hayatını kaybettiği etnik çatışmalar ve siyasi hesaplaşmalar yaşanmıştır. Bu istikrarsızlık 1995 yılında Amerikan firmalarının ülkede petrol bulmasına kadar sürmüştür. Afrika'da resmî dili İspanyolca olan tek ülke durumundaki Ekvator Ginesi, bölgenin en önemli petrol üreticilerinden biridir. Afrika'nın en kanlı diktatörlüklerinden biri sayılan

ülkede Katolik kilisesi, devletin resmî dini olarak bütün bu katliamlarda doğrudan rol oynamıştır.

Devlet kademelerinde ilerlemenin tek yolu Katolik kilisesinin onayını almaktan geçtiğinden, Müslümanlarla birlikte birçok Protestan ve animist, mevcut resmî düzenin mağduru olmuştur.

Ekvator Ginesi, petrol zengini bir ülke olmakla birlikte, gelir adaletsizliği sebebiyle ülke kaynakları küçük bir azınlığın elindedir. Ülkede sosyal adalet öylesine bozuktur ki, nüfusun %70'i fakirlik sınırı altında yaşamaktadır. Çocukların %20'sinin beş yaşını göremeden hayatını kaybettiği Ekvator Ginesi'nde nüfusun yarıdan fazlası temiz içme suyuna erişememektedir. Sadece ekonomik anlamda değil, siyasal haklar ve özgürlükler konusunda da ülke dünyada en kötüler arasındadır.

Ekvator Ginesi'ndeki Müslümanlar gerek siyasi gerekse ekonomik anlamda oldukça zor şartlar altındadır. Siyasette temsil edilmeleri yanı sıra, dinî işlerini yürütmek üzere kurulmuş bulunan, ancak yetkisiz durumdaki müftülük kurumu da devlet tarafından ciddi bir muhatap olarak görülmemektedir. Ülkede farklı kentlerdeki camilerin bağlı olduğu belli bir otorite olmadığından, Müslüman azınlık arasındaki bağlar da oldukça zayıftır.

GABON

Yüz ölçümü

267.667 km²

Nüfus

1.672.597

Müslüman Nüfus

%1-5

Resmî Dil

Fransızca

Başkent

Libreville

Afrika'nın batısında yer alan ve kıtanın en küçük ülkelerinden biri olan Gabon'da Müslümanların genel nüfus içindeki oranı yaklaşık %1-5 arasındadır. Ülke nüfusunun yarısı Hristiyanlaştırılmış yerlilerden oluşmaktadır. Nüfusun üçte biri de halen yerel Afrika dinlerine inanmaktadır. Müslüman nüfusun büyük bir bölümü ise, Gabon'un yerlisi olmayan Müslüman göçmenlerden oluşmaktadır. Bu durumun en önemli nedeni, ülkenin özellikle 1970'lerde petrolün bulunmasından sonra yabancı iş gücü ve yatırımcılar için cazip hale gelmesidir.

Gabon, Hristiyan ağırlıklı bir nüfusa sahip olmakla birlikte 1974 yılından bu yana İslam İşbirliği Teşkilatı üyesidir. Bunda zengin Arap ülkeleri ile geliştirilmek istenen ekonomik ilişkiler bir yana, dönemin devlet başkanı Omar Bongo'nun 1973 yılında İslamiyet'i seçmesi de etkili olmuştur. Ancak ekonomi eksenli bu ilişkiler siyasi meyvelerini de vermiş ve Gabon, Filistin sorunu gibi birçok uluslararası konuda İslam ülkelerinin yanında yer almıştır.

Devlet başkanının İslamiyet'i benimsemesinin ardından ülkede Müslüman azınlığın durumu hızla iyileşme göstermiştir. Bürokra-

side de İslam'ı seçen yöneticilerin olması ülkedeki Müslümanların konumunu güçlendirmiştir. Omar Bongo 2009 yılına kadar ülkeyi tek adam idaresinde yönettikten sonra yerine oğlu geçmiştir.

İslam'ın Gabon'a ilk ulaştığı döneme ilişkin net bir tarih belirtmek çok zordur. Bununla birlikte ilk defa 11. yüzyılda Fas merkezli Murabitun (Moravids) devleti döneminde Batı Afrika kıyılarını dolaşan davet ve tebliğ gruplarının ilk defa Gabon'un kuzey bölgelerine ulaştığı tahmin edilmektedir. Bundan yaklaşık beş asır sonra, Nijer deltası ve Mali bölgelerinden buralara kadar gelen Müslüman tüccarlar sayesinde Fang halkının Müslüman olması, Gabon'daki Fang topluluğunun da İslamiyet'i benimsemesini sağlamıştır. Buna ilave olarak komşu ülke Kamerun'daki Fulanilerin İslam'a girmesi, komşu Gabon'daki etnik akrabalarının da Müslüman olmasını teşvik etmiştir.

Bu küçük değişim adımlarına karşın ülkede 16. yüzyıldan itibaren başlayan Batı etkisi, tüm Batı Afrika kıyıları ile birlikte Gabon'un da Avrupalı sömürgecilerin kontrolüne geçmesine sebep olmuştur. 1885 yılında resmen Fransız sömürgesi olan ülke, karanlık bir sömürge dönemine

girmiştir. 1960 yılına kadar süren işgalin ardından gelen çalkantılı bağımsızlık süreci, ilk yıllardan itibaren askeri darbelerle sık sık gerilimlere sahne olmuştur. 1967 yılından itibaren günümüze kadar ülkeyi Müslüman asıllı bir aile olan Bongo ailesi yönetmeye başlamıştır.

Müslüman bir devlet başkanına sahip olmakla birlikte Gabon, Fransa'nın perde arkasındaki idaresi nedeniyle hiçbir zaman tam bağımsız bir politika geliştirememiştir. İktidardaki elitler Fransa ile Müslüman ülkeler arasında bir denge politikası yürütmeye çalışmıştır.

Ramazan ve kurban bayramlarının birinci günleri ülkede resmî tatildir. Müslüman azınlık için devlet kanalında haftada bir dinî yayın yapma hakkı bulunmaktadır. Bu yayın genellikle bir camiden cuma hutbesinin yayınlanması olarak uygulanmaktadır. Ülkede Müslümanların kendi eğitim kurumlarını kurması önünde de herhangi bir engel yoktur. İslami okullar için aranan en önemli şartlardan biri buralardaki eğitimin herhangi bir devlet okulundaki eğitim standardından daha düşük olmamasıdır.

Gabon'da dinî azınlıklara tanınan haklardan yararlanabil-

mek için belirli bir sayıya ulaşan gruplar cemaat olarak muhatap alındığından, bu şekilde ülke çapına yayılmış 34 İslami cemaat bulunmaktadır. Bu dağınıklığı gidermek adına ülkede bütün Müslümanları bir araya getirmeye yönelik ilk büyük kongre 2004 yılında başkent Libreville'de toplanmıştır. Tüm farklı yapıları başarılı bir şekilde toparlayan kongre sonrasında Müslüman azınlığı

oluşturan grupların tamamı güç birliği yapma kararı almıştır. Bugün bu kararların uygulanması için çabalar devam etmektedir.

Farklı mezhep ve ideolojilerden onlarca Müslüman grup Afrika ülkelerinde ender rastlanan bir adım atarak *Gabon Müslüman Topluluğu Anayasası* adlı bir ortak belge imzalamıştır. Bu anayasa ile Müslüman gruplar arasındaki ilişkiler düzenlenmektedir. Zaman

zaman gruplar arasında rekabettten kaynaklanan anlaşmazlıklar yaşandığında -tartışma konusu olsa da- genel kabul görmüş temel bir metin olarak burada yazan ilkeler işletilmektedir.

Müslümanları temsil eden *Gabon Yüksek İslam Konseyi* adlı kurum, hem değişik grupları bir araya getirme hem de devletle Müslüman azınlık arasındaki ilişkilerde etkilidir. Ayrıca devlet

başkanlığına bağlı olarak Müslümanlarla ilgili politikalar konusunda danışmanlık yapan bir genel sekreterlik de bulunmaktadır. Bu genel sekreterlik konsey üzerinde doğrudan söz sahibidir.

Ülkede etnik ve dinî çeşitliliği bir arada barış içinde yaşatmaya çalışan Gabon yönetimi, zaman zaman dinler arası diyalog toplantıları düzenleyerek değişik inanç gruplarını bir araya getirip görüş alışverişinde bulunmaktadır.

Ülke, Afrika kıtasında ekonomik zenginlik olarak ortalamanın üzerinde bir güce sahiptir. Birçok Afrika ülkesine kıyasla Gabon'da kişi başına düşen gelir nispeten yüksektir. Bununla birlikte gelir adaletsizliği, ülkenin en temel problemlerinden biri olarak bu zenginliklerin dağılımında ciddi bir dengesizlik oluşturmaktadır. Büyük bir gelir uçurumu yaşanan ülkede, sosyal adalet sorunu en ciddi risklerden biridir.

Ülkede Müslümanların sosyoekonomik durumları oldukça çelişik bir görünüm arz etmektedir. Sivil ve askerî elit sınıfa mensup Müslümanların sosyal statüleriyle birlikte ekonomik düzeyleri de yüksektir; ancak vasıfsız işçiler olarak şehirlerin kenar mahallelerinde veya kırsal bölgelerde yaşayan Müslümanların durumu oldukça kötüdür.

Yüz ölçümü

238.533 km²

Nüfus

25.758.108

Müslüman Nüfus

%25

Resmî Dil

İngilizce

Başkent

Akra

Batı Afrika'nın en kalabalık ülkelerinden biri olan Gana'da Müslümanlar nüfusun %25'ini oluşturmaktadır. Hristiyanlaştırılmış yerlilerin oranı %60'ı bulurken, kalanların büyük bölümü yerel Afrika dinlerine inanan animistlerdir.

Müslümanlar, ülkenin her yanında irili ufaklı köy ve kasabalarda yaşamakla birlikte, genel olarak kuzey bölgelerinde yoğunlaşmıştır. Hristiyanlar ise ağırlıklı olarak orta ve güney bölgelerde yaşamaktadır. Dinî düzlemde bölünen ülke coğrafyasında etnik farklılıklar da ciddi bir ayrıştırıcı özellik taşımaktadır.

İslam, Kuzey Afrika'ya ilk defa 7. yüzyılda Ukbe bin Nafi komutasındaki fetih ordularıyla birlikte ulaşmış olsa da İslamiyet'in bölgede ciddi anlamda yayılması 8. yüzyıldan itibaren ticaret faaliyetleri yapmak üzere bölgeye gelen Müslüman tacirler eliyle olmuştur. Bu dönemde, doğuda Sudan'dan Akdeniz'e kadar hemen bütün ticaret rotalarının kesişim noktasında Müslüman Berberiler bulunuyordu. Berberilerin ticari ortakları durumundaki Mande halkına mensup tacirlerin bir süre sonra İslam'ı kabul etmesiyle Gana'nın kuzeyinden itibaren Müslüman yerleşimler kurulmaya başlamıştır.

Bir yandan Müslüman Mande halkının faaliyetleri ticaret rotaları boyunca İslam'ın yayılmasına yardımcı olurken bir yandan da özellikle Kadiri tarikatının başını çektiği Mande sufileri bölgenin İslamlaşmasında önemli rol oynamıştır. Sonrasında Ticani tarikatı üyesi Hausa Müslümanlarının Gana'nın kuzey bölgelerine gelmesiyle de tüm Gana coğrafyasındaki iki büyük tarikatın tabanı oluşmuştur. Bugün dahi, Gana İslam kültürü üzerinde Hausa kolu çok büyük bir etkiye sahiptir.

Müslüman nüfusun büyük bölümü kuzey bölgelerde yaşasa da farklı tarihsel bir süreçten gelen güney Müslümanlarının sayısı ülkede azımsanmayacak kadar fazladır. Gana'nın güney bölgelerindeki Müslümanlar çoğunlukla 19. yüzyılın sonlarından itibaren İngiliz sömürge idaresi sırasında buraya gelen diğer Afrika kökenli Müslümanlardan oluşmaktadır. Bunlardan Benin'den gelen Koto-koli, Chamba ve Basile aşiretleri, Nijerya'dan gelen Hausa, Fulani ve Yoruba halkları, Nijer Moshileri ile Burkina Faso ve Mali'den gelen değişik etnik kökendeki Müslümanlar Gana'nın yerlileri olmuştur.

Tarih içinde "Altın Kıyılar" adını hak edecek derecede büyük yer altı zenginliklerine sahip olan bölge, 15. yüzyılın ortasın-

dan itibaren Afrika'dan Batı'ya köle ticaretinin en önemli merkezlerinden biri olmuştur. Hemen bütün Avrupalı güçlerin bu bölgeye bir ilgisi olsa da 1874'te dönemin en güçlü donanmasına sahip İngilizler Gana'yı işgal ederek buradaki uzun sömürge dönemlerini başlatmıştır.

Avrupalı sömürgeciler geldiğinde bölgede Müslüman Mali İmparatorluğu hâkim durumda idi.

Osman Dan Fodio'nun komşu Nijerya'da 1804 yılından itibaren giriştiği reformlardan etkilenerek yayılan cihat ve davet çatışmaları, geniş bir coğrafi alanda etkili olmuştur. Ancak Gana'nın da içinde olduğu bu alan, Batılı güçlerin bölgeye gelişi ile önce içerideki bütünlüğünü, ardından da siyasi egemenliğini yitirmiştir.

İngiliz işgalinin büyük bir hoşnutsuzluk yarattığı ülkede yerli halkın direnişi kanlı biçimde bastırılmıştır. 1. Dünya Savaşı'ndan sonra artan bağımsızlık talepleri, bölgede yeni milliyetçi grupların ortaya çıkmasına sebep olmuş, bunlar arasından öne çıkan bir isim olarak Kwame Nkruma, Müslüman azınlığın da desteği ile ülkenin bağımsızlık mücadelesinde başı çekmiştir. Ancak Nkruma, ulusal bir kahraman olarak bütün toplumun desteği ile yönetime geldiğinde Müslümanlara karşı tutumu değişmiştir.

İngiliz işgaline karşı tüm halkın direnişi ardından, Altın Kıyılar adıyla 1957 yılında bağımsız olan ülke, sonrasında Gana ismini almıştır. Müslümanların taleplerine kayıtsız kalan Nkruma, bir süre sonra kendisine sadık küçük bir Müslüman topluluğa *Müslüman Gençlik Kongresi* adıyla kukla bir oluşum kurdurup bu grubu siyasi muhatap olarak almış ve ülkedeki diğer Müslüman kesimler siyaseten marjinalleştirilmiştir.

Gana, sömürge idaresinde yaşadıkten sonra bağımsızlığını kazanan ilk Sahra Altı Afrika ül-

kesi olduğu için, bağımsızlık konusunda Afrika'da birçok ülkeye cesaret vermiştir. Ancak ülkenin siyasi kaderi, bütün diğer Afrika ülkelerinde olduğu gibi, dönemin ideolojik ve siyasi rekabetine hapsolup istikrarsız bir sürece girmiştir. 1981'e kadar süren askerî darbe, iç çekişme ve ekonomik kriz sarmalı, ülkede 1992'de kabul edilen anayasa sonrasında da devam etmiştir. Bu karmaşık tarihsel süreçte Müslüman azınlık öteden beri aktif siyasetin içinde olmuştur. 1938 yılında eğitim ve kültür derneği olarak kurulan

Altın Kıyılar Müslüman Birliği, sonradan kendini siyasi partiye dönüştürmüş ve *Müslüman Birlik Partisi* adını almıştır. Bugün sayısal olarak azınlık durumunda olan Gana Müslümanları, ülke siyasetinde her zaman hak ettikleri şekilde temsil edilememektedir. Bununla birlikte, ülke hükümetlerinde kimi zaman aynı dönem içinde 10 Müslüman bakanın görev yaptığı dahi olmuştur.

Aslında Müslümanların siyaset içindeki etkinlikleri nüfuslarıyla bağlantılı olduğu kadar ülkenin coğrafi temsil ilkeleriyle de

ilişkilidir. Zira, her ülkede olduğu gibi Gana'da da bir milletvekili belirli bir bölgeyi temsil etmek üzere seçildiği için, Müslümanların ağırlıklı olduğu kuzey bölgelerinde başka bir adayın seçilmesi zaten imkânsızdır. Yasalar Müslümanları kayırmasa dahi, kuzeydeki nüfus yoğunluğu kuzey bölgelerin temsili konusunda Müslüman temsilcileri öne çıkarmaktadır. Bu durumun bir avantajı da başkanlık sistemiyle yönetilen ülkede Müslümanlar lehine bir sonuç ortaya çıkarmasıdır. Zira Gana'da başkan yardımcılıkları coğrafi temsille bağlantılı olduğundan, kuzey bölgelerini temsil eden başkan yardımcısı da Müslüman azınlık arasından seçilebilmektedir.

Müslümanların dinî bayramları Gana'da resmî tatildir. Ayrıca ülkede dinî bir cemaat olarak

Müslümanların temsilciliği rolünü yürütmek üzere devlet tarafından resmî olarak tanınmış *Ulusal Baş İmamlık Ofisi* adıyla bir kurum bulunmaktadır. Bu kurum, Gana'daki Müslüman azınlığın dinî işlerine bakmaktadır. Siyasetle ilgili sorunların çözümü ise genellikle parlamentodaki temsilcilere bırakılmıştır.

Ülkede siyasal dengesizliklere ilave olarak büyük bir gelir adaletsizliği de bulunmaktadır. Müslümanların yaşadığı bölgeler genelde fakir coğrafyalardır. Ticaret ve büyük sanayinin bulunduğu güney kesimler ise Hristiyan ağırlıklı olduğundan, Müslüman yoğun olan kuzey bölgeleri daha çok kırsal ve tarımsal küçük sanayiye sahiptir.

Eğitim bu ülkedeki Müslümanların belki de en önemli sıkıntılarının başında gelmektedir.

Ülkede halen 600'den fazla ilköğretim ve 260'tan fazla da ortaokul düzeyinde eğitim veren İslami kurum bulunmaktadır. Ancak öğrencilerin bilinçlendiği ve eğitim kalitesinin kendini en fazla hissettirdiği lise seviyesindeki eğitimde Müslümanların imkânları çok zayıftır. Ülkede İslami hassasiyetlere uygun eğitim veren 10 civarında okul bulunmaktadır. Bu sınırlı sayıdaki liselerden birine gidemeyen binlerce Müslüman genç, Hristiyan müfredatı uygulanan okullarda eğitim almak zorunda kalmaktadır.

Günümüzde misyonerlerin en aktif çalıştığı ülkelerden biri olan Gana, çok sayıda gencin Hristiyanlaştırıldığı bir bölgedir. Birçok bilinçsiz aile, çocuklarını cazip imkânlar ve yüksek kalitede eğitim veren bu Hristiyan kolejlerine göndermektedir.

Bütün bu imkânsızlıklara rağmen Müslümanlar, resmi kurumların oluşturduğu riskleri özel İslami eğitim kurumları ve kurslarla telafi etmeye çalışmaktadır. Ülkede hemen her grup ve cemaatin kendine ait bir eğitim kurumu bulunmaktadır. Camilere yakın inşa edilen Kur'an kursları bu konuda en pratik çözüm olarak görünmektedir. Ülke genelindeki yüzlerce cami ve Kur'an kursuna ilave olarak, özellikle büyük kent merkezlerinde İslami eğitim veren kurslar bulunmaktadır.

Ülkede Müslümanların seslerini duyurmak üzere periyodik olarak çıkardıkları aylık bir yayınları ve birkaç internet siteleri bulunmaktadır. Cuma günleri cuma namazı öncesinde televizyondan birkaç saatlik İslami yayın da yapılmaktadır. Aylık bir dergi ve haftalık TV programı dı-

şında bölge Müslümanları, kendi dinlerine yönelik saldırılara ve aleyhte yayınlara karşı tamamen savunmasız durumdadır.

Gana'daki Müslüman azınlığın kendi iç bütünlüğünü zedeleyen en ciddi risk ise, fikrîsel ayrılıklara dayalı cemaat çekişmeleridir. Selefî düşünce sahipleri, ilk olarak 1969 yılında bir davet kurumu olarak *İslami Araştırma ve Reform Merkezi* adıyla faaliyetlerine başlarken, geleneksel Ganalı âlimler de *Ulema ve İmamlar Konseyi* adıyla örgütlenmiştir. 1980'lerden itibaren Suudi Arabistan'da okuyup dönen kimi aydınların kurmuş olduğu cemaatler giderek güçlenirken, 1985 yılında *İslami Davet ve Araştırma Konseyi* başta olmak üzere çok sayıda yeni grup ortaya çıkmıştır. Buna bir de İran etkisiyle kurulan yeni Şii yapılar eklenince Gana'da tam bir çekişme ortamı meydana gelmiştir.

Bugün Gana'nın zayıf ekonomisi, İran, Suudi Arabistan ve Libya gibi ülkelerle ilişkilerini güçlü tutmasını gerektirmektedir. Bu ekonomik zorunluluk, ikili ilişkilerde söz konusu Ortadoğu ülkelerinin farklı nüfuz alanlarını da beraberinde getirdiğinden, Gana'daki yerli Müslüman azınlık daha uzun süre Ortadoğu kaynaklı çekişmeleri yaşayacak gibi görünmektedir.

GÜNEY AFRIKA CUMHURİYETİ

Yüz ölçümü

1.219.090 km²

Nüfus

48.375.645

Müslüman Nüfus

%2

Resmî Dil

Afrikanca,
Güney Ndebele,
Güney Sotho,
İngilizce

Başkent

Pretoria
(İdari başkent);
Cape Town
(Yasal başkent);
Bloemfontein
(Yargısal başkent)

Afrika kıtasının en güneyinde bulunan Güney Afrika Cumhuriyeti, kıtanın yaşadığı acı sömürge geçmişi- nin ilk başladığı yerlerden biridir. Avrupalıların bugün ülkenin sınırları içindeki Ümit Burnu'na daha 16. yüzyılda ulaşmaları ve ilk defa burada bir üs kurmaları, sadece bu ülkenin değil bütün Afrika'nın kaderini değiştirecek bir dönemi başlatmıştır.

Sömürge geçmişine bağlı olarak demografik çeşitlilik konusunda Güney Afrika Cumhuriyeti, tüm kıtanın belki de en karmaşık nüfus yapısına sahip ülkesidir. Bugün ülkede 11 tane resmî dil kullanılmaktadır. Nüfusunun %80'den fazlası yerli siyahi topluluklardan oluşmakla birlikte, beyazlar ve *coloured* (*melez*) denilen kendine özgü bir etnik grup ve çoğunluğu Müslüman olan Malay ve Hindistan asıllı topluluklar da bulunmaktadır.

Bu etnik ve dinî çeşitlilik içinde Müslümanların oranı %2'den biraz fazla olmakla birlikte, temsil oranları ve ekonomik durumları itibarıyla oldukça iyi durumdadırlar. Ülke nüfusunun büyük bölümü Hristiyanlaştırılmış olduğu için, burada bütün Hristiyan mezheplerini bulmak mümkündür.

Neredeyse son 500 yıl boyunca Avrupalı sömürgecilerin işgalinde kalan ülke, Hollanda, İngiltere ve Almanya'nın nüfuz çekişmelerine sahne olmuştur. Güney Afrika'da azınlık konumundaki Avrupalıların çoğunlukta olan yerlilere karşı uyguladıkları ırk ayrımcılığı, 20. yüzyıl boyunca gündemde kalmıştır. "*Apartheid*" adı verilen bu dönem, beyaz ırk dışındaki bütün toplum kesimlerini ve dolayısıyla çoğunluğu Hint ve Malay asıllı olan Müslümanları da ikinci sınıf kabul etmiş ve onların belirli bölgeler dışında yaşamalarını yasaklamıştır. Bu uygulamalar süresince her türlü insan hakkı acımasız bir şekilde ihlal edildiği gibi, beyazlar dışındaki grupların ekonomik imkânları da neredeyse tamamen yok edilmiştir.

Doğrudan İngiliz sömürge- sinin sona erdiği 1961 yılında Güney Afrika Cumhuriyeti ilan edilmiş ve ülke idaresi tümüyle yerel beyazların eline geçmiştir. Bu dönemle birlikte ülkede ırk ayrımcılığı daha da acımasız bir şekilde uygulanmaya başlamıştır. Bu yıllarda Müslümanlar da çok şiddetli baskılara maruz kalmış, birçok Müslüman önder öldürülmüş veya hapse atılmıştır. Bunlar arasında 1969 yılında hapiste işkence ile şehit edilen Abdullah Harun, sadece Güney Afrika'da

değil, bütün İslam dünyasında efsane isimlerden biri olmuştur.

Soğuk Savaş'ın bittiği 1990'lar, Güney Afrika'da da bir dönemin sonunu getirmiştir. Uzun yıllar hapiste tutulan Nelson Mandela, 2 Kasım 1990'da serbest bırakılmış ve 27 Nisan 1994 tarihinde yapılan seçimler sonucunda ilk defa Afrika yerlisi bir lider Güney Afrika Cumhuriyeti'nin başına geçmiştir. İktidar ancak bu dönemde 16. yüzyılda buraya yerleşen Avrupalıların elinden bu toprakların asıl sahiplerinin eline geçebilmiştir.

Müslümanların Güney Afrika'ya gelişi -12. yüzyılda birkaç Müslüman tüccarın doğu kıyılarına geçici sürelerle gelişleri sayılmazsa- kitlesel olarak dört farklı dönemde gerçekleşmiştir. İlk göç dalgası 1693 yılında Hollanda sömürgesi olan Endonezya bölgesinden köle olarak getirilen Müslümanlarla başlamıştır. Uzakdoğu'daki Hollanda sömürgelerine karşı direnen Müslümanları sürgüne gönderen işgalciler, direnişçilerin geri dönemeyeceği en uygun yer olarak Güney Afrika'yı seçmiştir. Bu tarihlerde sadece sıradan Müslümanlar değil, birçok yönetici ve ulema da sürgün olarak Afrika'ya getirilmiştir. *Roben Island* denilen adada hapse atılan âlimler, Güney Afrika'daki ilk Kur'an-ı Kerim'i de hapiste ezberden yazmıştır.

Ülkeye ikinci Müslüman göçü ise 1807'de gerçekleşmiştir. Afrika'nın değişik bölgelerinden köle olarak toplanan yüzlerce Müslüman, bugün Durban kentinin de içinde bulunduğu bölgeye çalıştırılmak üzere getirilmiştir. Bu insanlar bir süre sonra özgürlüklerini elde ederek bölgenin ilk yerli Müslüman topluluğunu oluşturmuştur. Yine, tarım alanında büyük imkânlar sunması sebebiyle Osmanlı devleti de 1840'lı yıllarda bölgeye besiciler göndermiştir. Bu ziyaretler bölgedeki Müslüman varlığını pekiştiren bir rol oynamıştır.

Üçüncü büyük Müslüman göçü 1850'lerden sonra Hindistan'dan gerçekleşmiştir. O dönem hem Hindistan hem de Güney Afrika bölgeleri İngiliz işgalinde olduğu için, İngiliz sömürge idaresi, Güney Afrika'da çalıştırılmak üzere gerek sözleşmeli işçi gerekse sürgün olarak binlerce Hintli Müslüman'ı buraya getirmiştir. Özellikle ulaşım imkânlarının artmasından sonra kendi özgür iradeleriyle ticaret yapmak üzere bölgeye gelen binlerce yeni göçmenle birlikte Güney Afrika'daki Müslüman Hintli sayısı artmıştır. İlk cami de bu sıralarda, 1794 yı-

linda yapılmıştır. O tarihe kadar ülkede İslami yaşamın görünür bir şekilde uygulanması yasaklı iken, Müslüman sayısındaki artışa paralel olarak 1804 yılında dinî konularda bazı serbestlikler tanınmıştır.

19. yüzyıl aynı zamanda Güney Afrika'daki Müslümanlara Osmanlı ilgisinin arttığı bir dönem olmuştur. 1863 yılında Osmanlı Sarayı'nın Şeyh Ebubekir Efendi'yi bölgeye göndermesi bu ilginin en somut göstergesidir. Bölgedeki Müslümanların eğitimi için gönderilen şeyhin yaptığı çalışmalar sayesinde sadece İslami anlamda

islah yürütülmemiş, payitaht İstanbul ile siyasi bağlar da güçlendirilmiştir. Nitekim, 1876 yılında Osmanlı tarafından birçok İslami kitap bastırılarak bölgede dağıtılmış ve Zulu askerlerine hem eğitim verilmiş hem de maddi yardımlarda bulunulmuştur. Artan bu ilişkiler neticesinde, bölgeden yüzlerce gönüllü Müslüman da Osmanlı saflarında savaşmak üzere Trablus'a gitmiştir. Türkiye ile ilişkiler Kurtuluş Savaşı yıllarına kadar uzanmış ve Güney Afrika Müslümanları tarafından topla-

nan maddi yardımlar, bu dönemde Anadolu'ya gönderilmiştir.

Ülkeye dördüncü büyük Müslüman göç dalgası ise 1994 yılında ırk ayrımcısı yönetimin yıkılmasının ardından başlayan demokrasi döneminde olmuştur. Hem yatırım hem de iş bulmak amacı ile gelen on binlerce Müslüman, Güney Afrika'ya yerleşmiş ve burada kendilerine yeni bir hayat kurmuştur. Bunlar arasında özellikle Mısır, Somali, Malavi olmak üzere Afrika ülkelerinden gelen göçmenler başı çekmektedir.

Bölgede her ne kadar tarihsel olarak yerel Afrika dinlerinin hâkim olması beklense de uzun sömürge dönemi sebebiyle halkın büyük bölümü Hristiyanlaştırılmıştır. Hatta, Hristiyanlığın kabulünü kolaylaştırmak için bölgede siyah İsa ve Meryem figürleri dahi kullanılmıştır.

Ülkedeki Müslüman nüfusun ağırlıklı kesimini Asya kökenliler, özellikle de Hintli ve Malaylar oluşturmaktadır. Yürütülen bireysel ve kurumsal tebliğ faaliyetleri sayesinde bölgede İslam

yerli siyahiler arasında da büyük bir hızla yayılmaktadır. Son 15 yılda siyahi Afrikalılar arasında İslamiyet'i benimseyenlerin oranı neredeyse altı kat artmıştır.

Güney Afrika her yönüyle tam bir tezatlar ülkesidir. 1994 yılından bu yana yaşanan demokrasiye rağmen, ekonomi halen beyaz azınlığın elinde olduğu için, siyahi halkın büyük bölümü fakirlik içindedir. Müslümanların ekonomik durumu da Asyalı, Afrikalı, Arap veya yerli siyahi olmalarına göre değişiklik göstermektedir. Hemen her Afrika ülkesinde olduğu gibi, burada da siyahi Müslümanların sosyo-ekonomik durumları içler acısı denecek bir haldedir. Yaşadıkları yerler büyük şehirlerin kenar mahalleleri veya geçmişten kalan toplama kampı benzeri gettolardır. Her türlü kanunsuzluğun ve suçun işlendiği bu bölgelerde tamamen bakımsız ve perişan durumdaki küçük camiler, çevrelerinde bulunan halk için hiç de çekici yerler değildir.

Bu yerleşim birimlerindeki nüfusun azımsanmayacak bir bölümünü Müslümanlar oluşturduğundan yasa dışı faaliyetlerin kurbanları arasında onlar da yer almaktadır. Özellikle uyuşturucu, cinayet ve tecavüz olaylarının dünya sıralamasının en üstünde olduğu bu bölgeler, siyahi Müs-

lumanlar için tam bir ölüm bataklığıdır. Bu bölgelerde yaşayan Müslümanlar arasında eğitim imkânı çok kısıtlı olduğu gibi, dini kurallara uygun bir yaşam şansı da çok azdır.

Buna karşın şehir merkezlerindeki diğer Müslümanlar ekonomik anlamda oldukça iyi durumdadır. Onların yaptığı ekonomik destek ve tebliğ çalışmaları siyahi Müslümanlar için önemli bir iyileşme şansı olsa da yeterli seviyede değildir. Bölgedeki asayiş sorunu, İslami tebliğ faaliyetlerini de olumsuz etkilemektedir.

Güney Afrika, günümüzde her türlü özgürlüğün serbestçe yaşandığı bir ülke olduğundan, sadece bu ülkenin yerlisi olan Müslümanlar değil, dünyanın her yerinden gelen Müslüman gruplar burada özgürce faaliyet yürütebilmektedir. Nitekim, farklı ülkelerden gelen Müslümanlara ait çok sayıda okul, kültür merkezi, Kur'an kursu Güney Afrika Cumhuriyeti'nde serbestçe faaliyet göstermektedir.

Müslümanlar, 1994 yılı öncesi ırk ayrımcısı rejime karşı siyahilerle birlikte mücadele verdikleri için yeni dönemin siyasi kazanımlarına da ortak olmuştur. Bu nedenle devletin en stratejik kurumlarına dahi yükselmelerinde herhangi bir sıkıntı yoktur. Devlet başkanının başdanışmanı Müs-

luman olabildiği gibi, dışişleri bakanlığı veya ekonomi bakanlığında da çok önemli mevkilerde Müslümanlar bulunmaktadır. Ancak son yıllarda Amerika ve Avrupa merkezli baskılar, Müslümanlar üzerinde şüphe oluşturmaya ve onları dışlamaya yönelik argümanları taşımaktadır.

Ülkede Müslümanların en ciddi sorunu bütünlüklü bir görüntü sergilememeleridir. Dünyaya tamamen açık bir toplum olduğu için, İslam dünyasındaki bütün fikir akımlarının yerel uzantılarını burada bulmak mümkündür. Yerel sorun ve bölünmelerden kaynaklı ihtilaflara ilave olarak İslam dünyasından ithal edilen bu ayrılıklar, Güney Afrika Müslümanlarının en ciddi açmazıdır. Her bir grubun diğerine yönelik mesafeli duruşu, sadece kendi azınlık toplumunu azaltmakla kalmamakta, siyasi temsil olarak onların farklı partilere bölünmesine de sebep olmaktadır.

Devlet dine müdahil olmadığı için, Müslümanların bütün dinî ve sosyal işleri kendi seçtikleri temsilcileri tarafından yürütülmektedir. Müslümanların yaşadıkları büyük kentlerde müftülük benzeri İslami kurumlar bulunmaktadır. Bunlara bağlı onlarca cami ve imam da ülkedeki dinî hayatı canlı tutmak için çalışmaktadır.

GÜNEY SUDAN

Yüz ölçümü

644.329 km²

Nüfus

11.562.695

Müslüman Nüfus

%20

Resmî Dil

İngilizce

Başkent

Cuba

Uzun bir iç savaşın ardından 2011 yılında Sudan devletinden ayrılarak bağımsız olan Güney Sudan'daki Müslümanlar o tarihten bu yana azınlık durumundadır. Yerel Afrika dinlerine mensup animistlerin büyük çoğunluğu oluşturduğu ülke nüfusunun %20'si Müslümandır. Ülkede Hristiyanların oranı ise Müslümanlardan biraz fazladır.

devletinin olduğu bölgeye kadar ki kısmı kontrolü altına almıştır. Yerel Afrika dinlerine inanan küçük yerli topluluklar tarafından yurt edinilmiş olan Güney Sudan toprakları 1800'li yıllarda Mısır'daki Osmanlı valisi Mehmet Ali Paşa tarafından tamamen merkezî otoriteye bağlanmıştır. Ancak bölgede Osmanlı idaresinin gücü, uluslararası dengelerdeki gerilemesine bağlı olarak giderek zayıflamış ve 1899 yılından

dönemde Batılı bilim adamlarınca yapılan antropolojik çalışmalar sonrasında kuzey ile güney bölgeleri arasındaki etnik farklılıklar ortaya konulmuş ve bölgedeki ayrılığın ilk tohumları atılmıştır.

1955 yılında gelen bağımsızlıktan hemen sonra başlayan iç savaş, bir yandan bu kuzey-güney ayrılığından bir yandan da dönemin baskın Soğuk Savaş koşullarından beslenmiştir. Nitekim kuzeydeki baskıcı yönetimin

İslam'ın bölgeye gelişi, ilk dönem Afrika'nın İslamlaşma sürecine kadar dayanmaktadır. Daha İslam öncesi dönemde, bölgenin yerli halkını oluşturan Nübye topluluğu ile Araplar arasında ekonomik ilişki söz konusudur. Mısır'ın 7. yüzyılda fethedilmesi ardından güneye ilerleyen Müslüman ordusu, bugünkü Sudan

itibaren yerini tümüyle İngiliz işgaline bırakmıştır.

56 yıl süren İngiliz sömürge idaresi altında, Sudan topraklarının kuzey bölgelerindeki Müslüman Arapların çoğunluğuna karşın güney bölgelerinde hız kazanan misyonerlik çalışmaları dolayısıyla Afrikalı Hristiyanların sayısı artmaya başlamıştır. Bu

Batı'ya yakın ideolojik pozisyonu, muhaliflerin Sovyetler Birliği ile ilişki kurmasına yol açtığı gibi, kuzey-güney coğrafi dilimleri arasındaki sosyoekonomik sorunlardan da etkileniyordu.

Güney Sudan 1972 yılında otonom bir bölge olmayı başarmıştır. Ancak Müslüman azınlığın çok sıcak bakmadığı bu süreç,

1983'ten sonra daha yoğun yeni bir iç savaşın fitilini ateşlemiştir. Batılı ülkelerin Sudan'ı bölmek için her türlü desteği verdiği bu çatışmalar, 2005 yılına kadar sürmüştür. Batılılardan alınan silahlarla kuzey ve güney Sudanlılar arasındaki savaşta binlerce kişi hayatını kaybetmiş, on binlercesi yaralanmış, yüz binlerce insan da göç etmek zorunda kalmıştır. Ancak 1980'lerde başlayan bu savaş, önceki iç savaşa göre daha fazla dinî argümana sahiptir. Dönemin Sudan yönetimi, Amerika'nın Soğuk Savaş politikalarına destek için ülkede Komünizm karşıtı bir muhafazakârlaştırma süreci başlatınca, güneydeki ayrılıkçı gruplar için bölünme konusunda yeni bir gerekçe daha ortaya çıkmıştır. Nitekim, özellikle 1989'da Sudan'da yaşanan Ömer el-Beşir darbesinden sonra, Batılı ülkelerin kuzeydeki İslamlaşma sürecini baltalamak için başvurduğu bir söylem olarak, güneydeki mücadele Hristiyanların hak arama savaşı şeklinde gösterilmiştir.

2011 yılında yapılan bağımsızlık referandumunda Müslüman azınlığın bir bölümü kuzeye göç etmiş olsa da önemli bir bölümü bağımsızlık yönünde oy kullanıp güneyde kalmayı tercih etmiştir. Güney Sudanlı Müslümanlar arasındaki bu bölünme, büyük oranda etnik gerekçelere dayanmaktadır.

Zira kuzeydeki etnik Arap kökenli çoğunluğa göre, kendilerini farklı gören güney Müslümanları, sosyoekonomik ihmal ve ayrımcılık konusunda diğer animist topluluklarla birlikte, ülkedeki koşullardan hep şikâyetçi olmuştur. Ayrılma sürecindeki tutumları sebebiyle kuzeydeki Hartum yönetimi, Güney Sudan Müslümanları konusunda ciddi bir hayal kırıklığına uğramıştır.

Güney Sudan yönetimi de ayrılma sonrasında Müslüman azınlığın sadakatini kazanabilmek için pek çok adım atmıştır. Bu adımlardan biri olarak dinî özgürlükler ve bir arada yaşama ilkesinin uygulanması kabul edilmiştir. Ayrıca Müslümanlardan gasp edilen bütün toprakların iadesi, kamulaştırmaların iptali gibi uygulamalar da ihmal edilmemiştir.

Ülkede Müslüman azınlığı temsil eden *Güney Sudan Müslümanları Konseyi* adlı bir kuruluş bulunmaktadır. Bu konsey, hü-

kümet ile Müslümanlar arasındaki ilişkileri düzenleyen rolüne ilave olarak, iki taraf arasındaki sorunların çözümünde de aracılık yapabilmektedir.

Güney Sudan yönetimi, bireysel dinî yaşama ilişkin alabildiğine geniş özgürlükler vaat etse de siyasi bir faaliyete kesinlikle göz yumulmayacağını belirterek Müslüman azınlığa gözdağı vermekten de geri durmamaktadır. Devlet yetkilileri, her fırsatta ülkenin siyasi istikrarı ve güvenliğine tehdit oluşturabilecek hiçbir oluşuma izin verilmeyeceğini dillendirmektedir. Güney Sudan'daki Müslüman azınlığının durumu 2014'ten itibaren etnik iç savaş ve ekonomik sıkıntılar sebebiyle kötüleşmiştir.

Ülkede eğitim ve fakirlik en önemli sorunlar olarak görülmektedir. Ancak bu sorunlar belirli bir ayrımcılık politikasının sonucu değil, ülkenin genel kalkınmışlık durumuyla ilgilidir.

KAMERUN

Yüz ölçümü

475.440 km²

Nüfus

23.130.708

Müslüman Nüfus

%25-30

Resmî Dil

İngilizce
Fransızca

Başkent

Yaounde

Batı Afrika kıyıların-da yer alan Kame-run, İslam'ın 1600'lü yıllarda ulaştığı bir coğrafyadır. Genel nüfusun içinde Müslümanların oranı %25-30 arasındadır. Neredeyse her üç kişiden birinin yerel Afrika dinlerine bağlı olduğu ülkede Hristiyanlaştırılanların oranı %30 civarındadır. Ülke, Müslüman ağırlıklı kuzey bölgeleri ile Hristiyan ve animist ağırlıklı güney ve batı bölgeleri arasında iki büyük dinsel alana bölünmüş durumdadır.

Müslüman bir göçmen aşiret olan Fulani halkının 17. yüzyıldan itibaren bugünkü Kamerun'un kuzey kesimlerine yerleşmesiyle bölgenin İslamlaşması başlamıştır. Ticaretle uğraşan Fulanilerin yanı sıra Kadiri ve Ticani tarikatlarına bağlı davetçi dervişlerin de aynı dönemde yoğun olarak bölgeye gelişi, burada kalabalık bir Müslüman topluluğun oluşmasını sağlamıştır. Bu tarihsel geçmiş sebebiyle kuzey ve batıdaki Fulani, Peuhl ve Bamun aşiretleri arasında İslam daha yaygın durumdadır.

İslam'ın bölgeye geldiği ilk dönemlerden itibaren Müslümanlar burada siyasi olarak da varlık göstermişler ve yerel sultanlıklar kurmuşlardır. 19. yüzyılda Kanem Devleti ve Bornu Sultanlığı gibi siyasi yapılar, Kuzey Kamerun'u onlarca yıl yönetmiştir. Bu sultanlıklar sömürgecilerin bölgeyi işgal etmelerine kadar varlıklarını sürdürmüştür. Kamerun'un kuzey bölgeleri 1804'te Kuzey Nijerya'da kurulan Sokoto Halifeliği'ne tabi olan Adamawa Emirliği'nin idaresi altında kalmıştır. Kamerun'u 1884'te işgal eden Almanlar, burada kendi otoritelerini sağlamlaştırmak için, ülkenin yöneticileri olan Müslümanları şiddetli bir baskı altına alıp siyasi güçlerini kırmıştır.

Her sömürgeci güç gibi, Almanlar da kendi sömürge çıkarlarıyla uyumlu olup olmayacakları konusunda nabız yokladıktan sonra, Müslüman azınlığın kendi çıkarlarına uygun davranmayacağını görmüş ve bölgedeki bütün Müslümanların yaşam alanını daraltma yoluna gitmiştir. O dönem Avrupa'dan getirtilen misyonerler de ülkenin her tarafına yayılarak halkı Hristiyanlaştırma çalışmalarına girişmiştir. Müslümanlar askeri anlamda silahlı direnişe geçerken, sivil düzeyde de çocuklarını sömürge okullarına göndermeyerek -bir nevi sivil

itaatsizlik örneği sergileyerek- sömürgecilerle mücadele etmiştir.

Hausa ve Fulani halkları 1893 tarihli İngiliz-Alman anlaşması ile iki parçaya bölünmüş ve bu toplulukların bir kısmı Kuzey Nijerya'da bir kısmı da Kuzey Kamerun'da kalmıştır. Bu bölünmeye karşı çıkan Müslümanlar hem Alman hem de İngilizlere karşı mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu etnik ve dinî kardeşlik, Nijerya'da Müslüman-Hristiyan ekseninde bugün bile yaşanan herhangi bir sorunun etkisinin Kamerun'da yoğun biçimde hissedilmesinde başlıca sebeptir.

Kamerun'daki Alman varlığı çok uzun sürmemiştir. 1. Dünya Savaşı devam ederken 1916'da Fransızlar ve İngilizler Kamerun'u işgal ederek aralarında paylaşmıştır. Buna göre ülkenin dörtte üçünden fazlası Fransızların payına düşmüştür. Fransızların politikası da Almanlar gibi, Müslümanları kimi zaman sert kimi zaman da yumuşak yöntemlerle kontrol altında tutmak olmuştur. Bu çerçevede kendi sömürge çıkarlarına zararı dokunmayacak grupların güçlenmesine göz yummuşlardır. Hatta bazı kültürel dernekler, öğrenci grupları ve Sufi hareketler, Fransızların kontrolü altında faaliyet yürütmüştür.

Sömürge yönetimi altında başlayan şehirleşme, iletişim ve

ulaşım imkânlarının artması sayesinde, Afrika'da sivililerin ve tüccarların kolay seyahat ettiği bir dönem başlamıştır. Bu değişimin bir yandan Bantu halkları arasındaki iletişimi kolaylaştırıp hızlandıran bir yandan da İslami tebliğ faaliyetlerini ve Müslümanların sayısını arttıran bir etkisi olmuştur.

Fransız Kamerun'u denilen bölge 1960'ta, İngiliz vesayetinde olan bölgeler de 1961'de bağımsız Kamerun Cumhuriyeti'ne katılarak tek bir ülke olarak birleşmiştir. İngiliz Kamerun'unun bir bölümü -Müslümanların her iki tarafta da çoğunluk oluşturmalarını engelleyecek şekilde- yine İngiliz işgalindeki başka bir bölge olan Nijerya'ya bırakılmıştır.

Bağımsızlık sonrasında devletin katı laik ve üniter bir politika uygulaması, Müslüman azınlığın hem dinî anlamda yabancılaşmasını hem de farklı etnik gruplardan oluştukları için ötekileştirilmesini beraberinde getirmiştir. 1963 yılında devlet, Müslümanlara ilk resmî derneklerini (*Kamerun İslami Kültür Derneği*) kurma izni vermiştir. Uzun yıllar Müslümanların neredeyse tek sesi olan bu yapılanma, 1992 yılında başlayan daha demokratik siyasi koşullarda kurulan diğer şemsiye grupların ortaya çıkmasıyla tekelini kaybetmiştir.

Devletin maddi olanaklarının kısıtlı olmasının da etkisiyle Müslüman azınlık yurt dışından, özellikle Libya ve Körfez ülkeleri başta olmak üzere Arap ülkelerinden fonlar bularak kendi okul, hastane ve sivil toplum yapılanmalarını kurmuştur. Yurt dışına gönderilen Müslüman öğrenciler, sadece toplumlar arası bağları güçlendirmekle kalmamış, aynı zamanda ülkedeki eğitimli insanların sayısını arttırdığı için, Müslümanların ülke içindeki statülerini de olumlu yönde etkilemiştir.

Bu yıllarda Arap ülkelerine giden öğrencilerin geri dönmeye başlaması bir yandan ülkedeki İslami bilinçlenmeyi arttırırken bir yandan da siyasi talepleri ve toplumsal görünürlüğü gündeme getirmiştir. Devletin tehdit olarak gördüğü bu yeni nesil Müslüman aydınlar, geleneksel ulema tarafından ihtiyatla karşılanmıştır. Bu durum ise, yeni nesil Müslüman aydın ve âlimleri, yeni eğitim kurumları oluşturarak daha sivil düzeyde Selefiliğe yakın bir akım geliştirmeye zorlamıştır.

Devletin Müslümanlarla ilişkisi hep inişli çıkışlı bir seyir izlemiş, taraflar arasındaki ilişkiler kimi zaman iş birliği kimi zaman düşmanlık sarkacında gidip gelmiştir. Bugün devletle Müslüman azınlık arasındaki ilişkiyi en iyi

tanımlayan ifade “karşılıklı şüphe”dir denilebilir. Devlet Müslümanlara güvenmezken, Müslüman azınlık da devlete karşı benzer hislere sahiptir.

Bugün Kamerun’un büyük yerleşim merkezlerinin hepsinde cami ve medreseler mevcuttur. Misyonerlik çalışmalarının hâlâ yoğun bir şekilde sürdürüldüğü ülkede, bu çabalar Müslümanların İslami medreselere rağbetini engelleyebilmiş değildir. Kurulan İslami eğitim kurumları bir yandan Müslümanları dinî yönden bilgilendirmeye ve şuurlandırmaya çalışırken bir yandan da Müslüman olmayanların İslam’ı tanımalarında aracı olmaktadır. Bu çalışmalar sayesinde ülkede Müslümanların sayısı günden güne artmaktadır.

Geniş imkânlar ve büyük fonlara sahip olan misyonerler ülkede ilköğretim, lise ve üniversite düzeyinde eğitim veren okullar açabilmektedir. Hatta Orta Afrika bölgesinin en önemli Katolik üniversitesi Kamerun’da bulunmaktadır. Bölgedeki ilkokulların %40’ını devlet okulları oluştururken, %30’unu Katolik ve Protestan misyoner okulları, çok küçük bir bölümünü de İslami okullar teşkil etmektedir.

Komşu olduğu Nijerya ve Orta Afrika Cumhuriyeti gibi ülkelerde Müslümanlar ile Hris-

tiyanlar arasında var olan gerilimler, Kamerun’u da fazlasıyla etkileme potansiyeline sahiptir. Nijerya’daki Boko Haram adlı örgütün etkin olduğu bölgelerin aynı zamanda Kamerun’a da sınır olması, önümüzdeki dönemde Kuzey Kamerun’daki Müslüman azınlığı olumsuz etkileyecek gelişmelere gebe olabilir. Yine Orta Afrika’daki Hristiyan militanlarla Müslüman azınlık arasındaki gerilim, Kamerun sınırında çeşitli asayiş olaylarının patlak vermesine yol açabilir.

Bugün Kamerun’da Müslüman azınlığın en ciddi sıkıntısı, kendi aralarındaki çekişme ve kavgalardır. Özellikle son yıllarda Bamoun bölgesinde yaşanan iç çatışma, onarılması zor yaralar açmıştır. 280’den fazla yerel dil ve 500’den fazla alt etnik grubun yaşadığı Kamerun, bir anlamda Afrika’nın aynası gibidir. Karmaşık toplumsal yapı, Müslüman azınlığı da etnik gruplar halinde bölmüştür. Etnik gerilimlere ilave olarak ülkede Selefî ve Sufî akımlar arasında da güçlü bir çekişme yaşanmaktadır. Ayrıca ülkede üniversite mezunu yeni entelektüellerin oluşturduğu farklı ideolojik yapılanmalar da söz konusudur.

Devletle Müslüman azınlık arasındaki ilişkilere *Kamerun Yüksek İslam Konseyi* aracılık yapmaktadır. Konsey aynı zamanda Müslüman

topluluğun kendi içindeki en yüksek dinî otorite olması dolayısıyla müftülük görevi de yürütmektedir. Kamerun İçişleri Bakanlığı, bu kurumlar aracılığıyla Müslüman azınlık üzerindeki kontrolünü sağlamaya çalışmaktadır.

Kuzeyde Müslümanların kalabalık olduğu bölgelerde, ölüm, arazi sorunları gibi önemli hükümler dışındaki meseleler, kadı sıfatıyla ulema tarafından çözülmektedir. Miras, talak, nikâh gibi aile hukukuna ilişkin konular ise yerel âlimlerin inisiyatifinde yürütülmekte, kadıya başvurulmaksızın doğrudan mahkemeler tarafından çözülen davalarda dahi, başvuru yapılması halinde, mahkemeler kadınların şikâyetini dikkate almaktadır.

Varlık içinde yokluk çeken Kamerun, tam bir imkânsızlıklar ülkesidir. İklim olarak tarıma elverişli olan ve geniş meraları bulunan Kamerun'da hayvancılık

ve tarım halen ilkel yöntemlerle yapılmaktadır. Sömürge güçleri tarafından yıllarca bütün zenginlikleri ellerinden alınan insanlar, eğitim ve teknolojiye de yoksun bırakılmıştır.

Kamerun halkının çoğunluğunun yoksul olmasının tek sebebi, bütün üretim alanlarını başta Fransızlar olmak üzere Avrupalı çiftçilerin, iş adamlarının ve tüccarların ele geçirmiş olmasıdır. Yerli siyahilere sadece küçük arazilere bakmak, az sayıda hayvan sürüleriyle uğraşmak, yahut Avrupalıların elindeki iş alanlarında hizmet görmek düşmüştür.

Bu ekonomik dengesizlik içinde, kırsal kesimin büyük bölümünü oluşturan Müslümanlar, ülkede en çok ezilen kesimdir. Küçük ve orta ölçekli işler dışında Kamerun'daki büyük iktisadi kuruluşların tamamı ya doğrudan doğruya Batılıların ya da yerel Hristiyan iş adamlarının elindedir.

Yüz ölçümü

580.367 km²

Nüfus

45.010.056

Müslüman Nüfus

%25-30

Resmî Dil

İngilizce,
Svahilice

Başkent

Nairobi

Afrika siyasetinin en önemli ülkelerinden biri olan Kenya'daki Müslüman azınlık, nüfusun %25-30'luk bir bölümünü oluşturmaktadır ve ülkede oldukça etkin ve güçlü bir konumdadır. Bu durum, kısmen yüksek orandaki nüfuslarıyla ilgili olmakla birlikte, genel olarak ekonomik ve stratejik anlamda önemli kıyı bölgelerinde yaşıyor olmalarıyla da ilgilidir. Zira Kenya'daki Müslümanların büyük bölümü yüzyıllardır ekonomik faaliyetin yoğun olduğu liman kentlerinde yerleşiktir.

Tarihsel olarak bölgenin en eski toplumlarından olan Müslümanların 1895'te başlayan sömürge dönemi öncesinde, kültürel ve sosyal olarak Kenya'nın en etkili toplumu olduğunu söylemek yanlış olmaz. Zira bölge tarihinin büyük bölümünde Hint Okyanusu kıyısındaki sahil kesiminin yönetimi tamamen Müslüman devletlerin kontrolünde kalmıştır. Ancak sömürge sonrası dönemde bu durum tam tersi bir hale dönüşmüştür.

Kenya kıyıları ile Arabistan arasında İslam öncesi dönemden itibaren var olan deniz ticaretine dayalı ilişkiler, İslam'ın bölgeye çok erken bir dönemde gelmesini sağlamıştır. 685 yılında Ummanlı Müslümanlar aracılığıyla İslam'la

tanışan bölgedeki ilk cami de 830 yılında inşa edilmiştir. Ekonomik ve dinî ilişkilerle gelişen etkileşim, evlilikler yoluyla Arap-Afrika karışımı olan Svahili kültür ve dilini ortaya çıkarmıştır.

1200'lü yıllardan sonra deniz ticareti sayesinde kıyı boyunca Mombasa, Kilwa, Lamu ve Malindi gibi halkı tamamen Müslüman olan kentler kurulmuştur. Kıtanın iç kesimleri yoğun ormanlık alanlarla kaplı olduğu için, Müslümanlar iç bölgelerle çok ilgilenmemiştir. Müslümanların Kenya'daki üstünlüğü ve güçlü varlığı 16. yüzyıldan itibaren sekteye uğramıştır. Portekiz güçleri ile yerel Müslüman devletler arasındaki savaşlar, siyasi ve ekonomik istikrarsızlıkla birlikte

bölgede Portekiz nüfuzunu getirmiştir. 18. yüzyılda Müslüman idaresi bölgeye yeniden hâkim olsa da bu kez farklı Avrupalı sömürgeci güçlerin etkisiyle bu hâkimiyet sınırlı kalmıştır.

16. yüzyılın başına kadar Doğu Afrika sahillerinin en gözde yerleri olan Kenya kıyıları, 1500'lü yıllarla birlikte bölgeye gelen Portekiz donanmasının Mombasa başta olmak üzere bütün sahil şehirlerini yakıp yıkmalarıyla ihtişamını kaybetmeye başlamıştır. Osmanlı Devleti 1585'te Afrika sahillerindeki bu tahribatı engellemek üzere Mombasa'ya bir donanma göndererek burayı Osmanlı topraklarına katmıştır. Ancak Portekizliler 1589 yılında büyük bir

katliam gerçekleştirerek Mombasa'yı yeniden ele geçirmiştir. Bölgede Osmanlı ordusunun inşa ettiği kalenin kalıntıları günümüzde halen durmaktadır.

Osmanlı etkisinin kırılmasından sonra 17. yüzyıldan itibaren Tanzania açıklarındaki Zengibar Sultanlığı'nın idaresine giren Kenya sahilleri, 20. yüzyıl başında İngilizler tarafından işgal edilmiştir. Mombasa ile Uganda arasında kurulan demir yolu sayesinde seyahatin kolaylaşması ise sadece işgalcilerin değil, Müslümanların da kıtanın daha iç bölgelerinde yeni yerleşim yerleri kurmalarını kolaylaştırmıştır.

İngilizler kendi sömürge anlayışları uyarınca, ekonomik anlamda güçlü olmaları ve yüzyıllardır bölgenin yönetici sınıfı olmaları gibi nedenlerle buradaki Müslümanlarla başlarda iyi geçinmeye çalışmıştır. Ancak sömürge idaresinin 1907'de Mombasadan ülkenin daha iç kesimlerindeki Nairobi kentine taşınması, kendine mümbit alan arayan misyoner grupları ön plana çıkarmış, bu durum da İngilizlerin misyonerler eşliğinde iç bölgelere nüfuz etmesini sağlamıştır. Ülkede yeni yönetim merkezinin daha iç bölgelerde kurulmasıyla kıyı kentlerinin ve dolayısıyla buralardaki Müslümanların etkisi azaltılmıştır.

1895'te kısmi olarak çeşitli bölgelerde başlayan sömürge idaresi, 1920 yılında doğrudan işgale dönüşmüştür. Yerlilerin tüm siyasi haklarıyla birlikte ellerindeki verimli arazileri de alınarak İngiliz çiftçilere verilmiş; bir yanda işgal diğer yanda misyonerlik çalışmaları hızla devam etmiştir. İşgale karşı verilen mücadele ve 1950'li yıllarda yaşanan büyük ayaklanmalardan sonra, Kenya 1963 yılında bağımsızlığını kazanmıştır. Ancak yeni dönemde ülke bu kez farklı etnik gruplar arasındaki iç politik mücadeleye ve çok sayıda askeri darbeye sahne olmuştur. Kenya'da halen iktidarı elinde bulunduran etnik gruplarla onlara rakip unsurlar arasında, iç savaşa varacak düzeyde gerilimler yaşanmakta, kimi zaman bu siyasi gerilimler binlerce kişinin hayatını kaybettiği çatışmalara sebep olmaktadır.

Kenya'daki Müslümanların büyük bölümü bu toprakların yerlisi olan siyahi halklardan olmakla birlikte önemli orandaki Arap, Somali ve Hint kökenli topluluk, ülkedeki İslami kimliğin diğer renklerini oluşturmaktadır. Bu gruplar arasında, Somali asıllı olan kesim ülkede etnik gerilimin yükseldiği her dönemde hedef haline gelmekte ve ciddi zarar görmektedir. Kuzey bölgelerinde, Somali devleti sınırına

yakın yerlerde yaşayan bu azınlığı kendisi için tehdit olarak gören Kenya yönetimleri, bu gruplara her zaman kuşkuyla bakmıştır. Kenya'da ayrıca çok az sayıda Şii nüfus da vardır.

Ülkede Müslümanları temsil eden çok sayıda üst yapı kurumu bulunmaktadır. Bunlar arasında, 1968 yılında kurulan *Kenya Müslümanları Ulusal Birliği* en eski olanıdır. Bu grup kuşatıcı olmaktan ziyade maddi olarak bazı Arap ülkelerine bağımlı bir oluşumdur. 1973 yılında kurulan *Kenya Müslümanları Yüksek Konseyi* ise müftülük görevine benzer bir temsil misyonu yürütmektedir. Bu konsey, 1979 yılında devlet tarafından Kenya Müslümanlarının tek resmî otoritesi olarak kabul edilmiştir. Kenya devleti ayrıca hukuki rehberlik için bir "*Başkadı*" atamaktadır. Kadı, Kenya devlet başkanının Müslümanlarla ilişkilerinde danışmanı ve yardımcısı görevindedir. Müslümanların kendi aile ve miras hukuku davaları için 1963 yılından bu yana faaliyette olan, resmî olarak tanınmış bir mahkemeleri de vardır. Mahkemelelerin yetkisi, evlenme, boşanma ve miras davalarında her iki tarafın da Müslüman olması durumunda geçerlidir.

Ülkede Müslümanlar devlet kademelerinde ve siyasette, nü-

fuslarıyla çok da orantılı olmayan eksik bir temsil hakkına sahiptir. Milletvekilleri düzeyinde parlamentodaki oranları %12'yi pek geçmemektedir. Geçmişte çok daha kötü olan bu oran son yıllarda düzelme göstermiştir. 2007'den bu yana 222 üyeli parlamentoda 32 sandalye Müslüman vekillere ayrılmış durumdadır. Bu da geçmişteki düşük oranlara göre oldukça olumlu bir gelişme olarak kabul edilmektedir. Ülkede kiliseler tarafından çalıştırılan 20 özel üniversiteye karşılık, Müslümanların tek bir üniversitesi bulunmaktadır.

Kenya'da İslam, yüzyıllar boyunca sahil şeridindeki şehirlerde yaşanan hâkim inanış olarak kalmıştır. Bu nedenle birçok İslami kurum kıyı şehirlerinde kurulmuştur. Mescitlerin büyük bölümü, okul ve medreseler, sağlık kurumları, ağırlıklı olarak bu bölgelerde yoğunlaşmıştır. Dolayısı ile ülkenin iç kesimlerinde yaşayan Müslümanlar ile kıyı şeridindeki Müslümanlar arasında gerek eğitim gerekse sosyal imkânlar açısından ciddi farklar bulunmaktadır.

1991 yılından sonra, Somali iç savaşından kaçan binlerce sığınmacının Kenya'nın kuzeydoğu bölgelerine yerleşmesi, silahlı grupların bölgeye girmesinden çekinen yöneticilerle Kenya'nın

yerlisi olan Somali asıllı azınlığı karşı karşıya getirmiştir. Sınır anlaşmazlıkları nedeniyle zaten sıkıntılı olan Somali-Kenya ilişkileri, bu Somalili göçmen akınıyla daha da gerilmiştir. 2000'li yıllarda Somali'de Şebab adlı silahlı grubun yol açtığı şiddet olayları sebebiyle yüz binlerce sivil Kenya'ya sığınmış, bu durum sadece sığınmacılar için değil, Kenya'nın yerlisi olan Müslüman azınlık için de sıkıntılı bir süreç başlatmıştır. Kenya'daki şiddet eylemlerini gerçekleştiren kişilerin genellikle ülke dışından gelen yabancılar olduğu ve Kenyalı Müslümanların bu tür gruplara çok fazla itibar etmediği bilinse de bu durum onların bu olaylardan zarar görmesini engellememektedir.

Ülkedeki Müslümanların en önemli şikâyeti, son yıllarda kendilerine yönelik dozu giderek artan ayrımcı politikalar. Bu uygulamalar, 1992-94 yılları arasında ilk defa yoğun şiddet eylemlerine sebep olmuştur. *Kenya İslam Partisi* adıyla 1992 yılında kurulan bir partinin taraftarlarıyla hükümet arasındaki çatışmalarda çok sayıda kişi hayatını kaybetmiştir. Bugün Kenya'da resmî olarak dinî bir partinin kurulması kesinlikle yasaktır. Bu partinin kapatılmasından sonra liderinin 1998 affıyla ülkeye dönmesi ve daha ılımlı bir siyasi söylemi dil-

lendirmesi, taraflar arasındaki gerilimi sona erdirmiştir.

Ülkede yasal olarak dinî her türlü ayrımcılık yasak olmakla birlikte, ABD'nin Afrika'daki önemli müttefiklerinden olan Kenya'da 1998 yılında ABD büyükelçiliğine yönelik düzenlenen bombalı saldırılar, olayla ilgileri bulunmasa da Müslümanlara yönelik bakışın değişmesinde yeni bir dönüm noktası olmuştur. Eylemleri yapan kişiler Kenyalı olmadığı halde ülkede Müslümanlara ait bazı sivil toplum kuruluşları kapatılmış, birçok insan da gözetim altına alınmıştır. 11 Eylül 2001'de ABD'de yaşanan saldırılar sonrasında da Müslümanları marjinalleştirmeye yönelik resmî ve sivil girişimler hız kazanmıştır. 2002 yılında Kenya'da İsrail hedeflerine yönelik gerçekleştirilen silahlı saldırılar el-Kaide'nin ülkedeki varlığını açıkça göstermiş, bu durum ABD'nin buradaki istihbarat operasyonlarının artmasına sebep olmuştur. Bu olaylarda da Kenyalı Müslümanların rolü olmadığı halde, çok sayıda yerli Müslüman gözetim altına alınmış, birçok Somali, Etiyopya veya Guantanamo'ya kaçırılmıştır.

Kenya'nın ülke olarak içinde bulunduğu genel insani sorunlar, Müslüman azınlığın da ciddi bir açmazıdır. Ülkedeki fakirlik, işsizlik, yolsuzluk ve etnik gerilimler,

Müslüman topluluk içindeki bütünlüğü zedeleyen önemli faktörlerdir. Özellikle Müslüman toplumun kendi içinde yaşadığı etnik bölünmüşlük, yerel düzeydeki diğer bölünmeleri de beraberinde getirmiştir. Buna ilave olarak Kenya'daki değişik fikrî akımların birbirlerini tekfir eden yaklaşımları da önemli bir sorun alanıdır.

Genel durumdaki olumsuzlukların yanı sıra, ülkenin kuzeydoğu bölgelerindeki kırsal kesimlerde yaşayan Müslümanların kendilerine özgü sorunları da bulunmaktadır. Bunların başında Kenya yönetimi tarafından “yabancı” olarak görülme gelmektedir. 1980'lerde kuzey bölgelerinde etnik kökene dayalı bir politika yürüten Kenya yönetimi, bu bölgedeki Somali asıllı Müslümanların büyük bölümünü sınır dışı etmiştir.

İnsani gelişmişlik endeksinde Müslümanların yaşadığı bu bölgelerdeki olumsuzluk Kenya'nın diğer yerlerine göre %70 daha fazladır. Kenya genelinde her 20 bin kişiye bir doktor düşerken, Müslümanların yaşadığı bölgelerde her 120 bin kişiye bir doktor düşmektedir. Bunun gibi, eğitim alanında da Müslümanların yaşadığı iç ve kuzey bölgelerde hükümetin politikalarından kaynaklanan ayrımcı uygulamalar gözlenmektedir.

Yüz ölçümü

342.000 km²

Nüfus

4.662.446

Müslüman Nüfus

%2-5

Resmî Dil

Fransızca

Başkent

Brazzaville

Kongo Cumhuriyeti, gerek nüfus yapısı itibarıyla gerekse coğrafi hacim olarak çok büyük olmayan bir Batı Afrika ülkesidir. Nüfusu içinde Müslümanların oranı %2-5 arasında olup yerli halkın büyük bölümü (%75) Hristiyanlaştırılmıştır.

İslam 1800'lü yılların başlarında, Kuzey Afrika'da bulunan Müslüman idarecilerin etkisiyle ilk defa güneye doğru yayılmış ve bugün Kongo adı verilen topraklara ulaşmıştır. Ticaretin ve siyasi nüfuzun dolaylı etkileriyle yayılan İslam'ın onlarca yıllık varlığına rağmen bugün ülkede yerli siyahi büyük bir Müslüman nüfustan bahsetmek zordur. Kongo'daki Müslümanların önemli bir bölümünü Batı Afrika'nın Mali, Benin, Togo, Moritanya gibi ülkeleriyle Çad ve Lübnan'dan gelen Müslüman göçmenler oluşturmaktadır. Bunların da çoğu 1960'lara kadar devam eden Fransız sömürgesi döneminde farklı Fransız sömürgelerinden getirilen Müslüman tutsak ve askerlerin günümüze ulaşan dördüncü kuşaktan neslidir.

Ülkede Müslümanların tamamına yakını başkent Brazzaville ve Pointe Noire kentlerinde yaşayan şehirli orta ve alt sınıf gruplardır. Kongo'da toplam 49 cami bulunmaktadır. Ülkenin

yerlisi olan Müslümanların sayısı 3.000-4.000 civarında olup, değişik kentlere dağılmış vaziyette, camilere yakın bölgelerde yaşamaktadırlar. Kongo'da ilk cami 1943 yılında sömürge döneminde kurulmuştur.

1960 yılındaki bağımsızlıktan sonra sosyalist bir rejimle yönetilen Kongo'da, bu siyasal tercihlerin Müslümanları ilgilendiren olumlu ve olumsuz çift taraflı

etkileri olmuştur. Kongo'da sosyalist ve devrimci hükümetlerin İsrail karşıtı bir dış politika benimsemesi ülkeyi Mısır ve Libya gibi dönemin sosyalist Arap devletlerine yakınlaştırmış, bu durum taraflar arasında ziyaretleri kolaylaştırarak ikili ilişkilerin gelişmesine yardımcı olmuştur. Bunun sonucunda da 1970'lerden itibaren Libya yönetiminin destek ve telkinleri, Kongo'nun Müs-

lüman azınlığa yönelik politikalarında dönemsel olarak yumuşatıcı bir etki yapmıştır. Öte yandan ülkedeki sosyalist rejimin ilkesel olarak dine karşı olması, bütün inanç sahipleriyle birlikte Müslümanların da çoğunlukla yasa dışı görülmesine ve psikolojik olarak ezilmesine neden olmuştur. Ancak 1988 yılından itibaren Sovyetler Birliği'nin ideolojik etkisini kaybetmesi, Kongo'da da kendini hissettirmiştir. Kongo rejimi dine bakışında değişime gitmiş ve İslam dini yedi farklı dinle birlikte "kabul edilebilir bir inanç" olarak benimsenmiştir. Bu tarihten itibaren Müslümanların hareket alanı biraz genişlemiş ve faaliyetlerini daha rahat yapabilecekleri ortamlar oluşmuştur.

Ülkede Müslümanları bir araya getirmeyi ve bütünleştirmeyi amaçlayan ilk kongre 1988 yılında toplanmış, bu kongrenin ardından da 101 üyeli *Kongo İslam Konseyi* kurulmuştur. Büyük oranda Kongo yerlisi siyahi Müslümanlardan oluşan özerk konsey, bugün ülkede camilerin idaresi, Müslümanların dinî eğitimleri ve devletle ilişkilerinde önemli rol oynamaktadır.

Kongo'daki Müslümanların büyük oranda göçmen işçilerden ve iş adamlarından oluşması, öteden beri yerel halk ile aralarında ekonomik kaynaklı bir çıkar

çatışmasına neden olmaktadır. Ülkede Müslümanlar genellikle ortalama bir Kongoludan daha iyi bir ekonomik seviyeye sahiptir. Bunun yanı sıra ülke dışından gelen Müslüman iş verenlerin kültürel olarak kendilerine daha yakın hissettikleri ve güvendikleri Müslüman işçileri istihdam etmeleri, yerli gayrimüslim Kongolular nezdinde tepki görmektedir. Bu durumun hükümet üzerinde oluşturduğu baskı birtakım resmî önlemler alınmasını da beraberinde getirmiştir. Bu türden önlemlerin en çarpıcı olanı, 1977 yılında, hükümetin binlerce Müslüman göçmeni önceden uyarıda bulunmaksızın sınır dışı etme kararıdır. Benzer bir gerilim 2007 yılından itibaren yeniden gündeme gelmiş ve birçoğu Kongo vatandaşı olmasına rağmen ülkedeki Müslümanlar yabancı unsurlar olarak görülmeye başlanmıştır.

Çoğunluğu küçük esnaf düzeyinde olan Müslüman yatırımcılar en büyük sıkıntıyı 1990'lı yıllardaki iç savaş sırasında yaşamıştır. Savaşın oluşturduğu kaotik ortamda, Kongo'da istenmeyen bir grup olarak görülen Müslümanlara ait dükkân ve evler yağmalanmış, canını kurtarabilenler aileleriyle birlikte ülke dışına kaçmak zorunda kalmıştır. Müslüman azınlığın negatif bir

unsur olarak görülmesi, ülkede yozlaşmış polis ve diğer devlet görevlilerince ikinci sınıf muamele görmelerine ve şantaja uğramalarına da neden olmuştur.

11 Eylül 2001'de ABD'de meydana gelen saldırıların Afrika'nın bu küçük ülkesinde de etkileri olmuştur. Amerika'nın küresel çapta başlattığı sözde "teröre karşı savaş" retoriği, bu ülkedeki Batı yanlısı gruplarca istismar edilmiş ve Müslümanlar üzerine olumsuz algılar oluşturulmuştur. Kongo'daki Müslümanların ülke içindeki imajı o tarihten itibaren oldukça sarsılmış ve içinde bulundukları Hristiyan toplumun baskısını daha fazla hissetmeye başlamışlardır. Afrika'nın diğer ülkelerinde Müslümanların da dâhil olduğu kimi silahlı çatışmalar, bu ülkedeki Müslüman azınlık için psikolojik bir atmosfer ve güvenlik sorunu ortaya çıkarmıştır.

Genel olarak ülkede siyasi faaliyetlere karışılmadığı sürece her türlü dinî inancı serbestçe yaşamak mümkün görünmektedir. Teoride gayet olumlu olan bu serbestliğin en büyük faydasını kuşkusuz sömürge döneminin başlangıcından itibaren Hristiyan misyonerler ve kilise görmüştür. Günümüzde ise, her türlü İslami talep, bu kez de toplumun Hristiyan kimliği gerekçe gösterilerek göz ardı edilebilmektedir.

LESOTHO

Yüz ölçümü

30.355 km²

Nüfus

1.942.008

Müslüman Nüfus

%1-3

Resmî Dil

Sesotho,
İngilizce

Başkent

Maseru

Önceleri “Masotho”, daha sonra “Basotho” olarak adlandırılan yerli halkın ülkesi, 1966 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra “Lesotho Krallığı” adını almıştır. Dünyanın en fakir devletlerinden biri olan ve anayasal monarşi ile yönetilen ülke, siyasetten ekonomiye hemen her konuda Güney Afrika Cumhuriyeti’nin etkisi altında bulunmaktadır.

Hintli Müslüman tacirlerin yaklaşık 100 yıl önce ticaret amacıyla bu topraklara gelmesi, buradaki halkın İslam’la ilk teması olarak kabul edilmektedir. Özellikle Müslüman Hintli nüfusun yoğun

olduğu Güney Afrika’nın Durban kentinden bölgeye ulaşımın kolay olması, Lesotho’daki İslamlaşma sürecinin başlamasında etkili olmuştur. Nitekim bu ilk temaslardan sonra, 1910 yılında doğudaki Butça Buthe kasabasında ülkenin ilk camisi olan Soofie Sahibe Camii inşa edilmiştir. O zamandan bu yana dikkat çekici büyüklükte bir İslami gelişme yaşanmasa da ülkede İslam yavaş biçimde yerel topluluklar arasında yayılmaya devam etmektedir.

Coğrafi ve demografik olarak küçük bir tarım ülkesi olan Lesotho’da nüfusun sadece %1-3’ü Müslüman’dır. Müslümanların büyük bölümü ülkenin kuzeydo-

ğu bölgelerinde yaşamaktadır ve neredeyse tamamına yakını farklı ülkelerden gelip buraya yerleşen yabancı asıllı kişilerdir. Bunlar arasında en kalabalık grubu Hint alt kıtası ülkelerinden (Hindistan, Pakistan, Bangladeş ve Sri Lanka) gelen Müslümanlar oluşturmaktadır. Bunların yanı sıra Lesotho’da farklı Afrika ülkelerinden gelen Müslümanlar da bulunmaktadır. Ayrıca son yıllarda dünyanın değişik ülkelerinden Müslüman tüccarların çeşitli yatırımlar için bölgeye gelişi de ülkedeki Müslümanların sayısını arttırmıştır.

Yerli siyahi Lesotholu Müslümanların sayısı 2015 rakamları ile 400 civarındadır. Bu rakam-

sal gösterge, İslam’ın yerli halklar nezdinde kabulüne ilişkin ciddi bir sorun olduğunu göstermektedir. Zira, farklı bir etnik gruba mensup olan Müslümanlar, yerel halkla karışma konusunda çoğu zaman çekimser kalmaktadır. Bunun sonucunda ülke dışından gelip yerleşen Müslümanlar ile yerli siyahi Müslümanlar ve diğer siyahi halklar arasında ciddi bir iletişim problemi oluşmaktadır.

Etnik olarak diğer Afrika ülkelerinden farklı biçimde Lesotho’nun neredeyse tamamına yakını yukarıda ismi geçen Bantu etnik grubunun Basotho alt grubuna mensuptur. Lesotho Krallığı’nda yerli siyahilerin %80’i Hristiyanlaştırıldığı için ülkede günlük yaşam Hristiyan inançlarına göre düzenlenmektedir. Eğitim kurumlarının büyük bölümü de kilise tarafından idare edilmektedir. Anayasada dinî özgürlükler güçlü bir şekilde korunmakla birlikte, yoğun misyonerlik çalışmaları nedeniyle ülkede farklı dinlerin yaşaması çok zor görünmektedir.

İnanca yönelik özgürlüklerin uygulanması konusunda Müslümanlar dışında kalan topluluklara ciddi herhangi bir sıkıntı çıkarılmamaktadır. Özellikle 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra, Amerikan yönetiminin İslami gruplar aleyhine küresel çapta başlattığı propaganda, Afrika ülkelerinin

birçoğunda olduğu gibi Lesotho’da da resmî olmayan bir şekilde kendini göstermiştir. Ülkede dinî yaşama yönelik açıktan hiçbir müdahale olmasa da Müslüman azınlığın kendi çocukları için kurmak istediği okul, eğitim merkezi vb. talepleri bürokratik engellere takılmaktadır.

Lesotho, dünyada en değerli elmasların çıkarıldığı ülkelerden biridir. Ayrıca başta Güney Afrika Cumhuriyeti olmak üzere dünyanın farklı ülkelerine tarımsal ürünler de satmaktadır. Ancak ülkede gerek elmas gerekse tarımdan elde edilen gelirin adil bir şekilde topluma yansıdığı söylenemez. Yaşanan bu toplumsal adaletsizlik de ülkede işsizlik ve fakirliğin dayanılmaz boyutlara gelmesine sebep olmuştur. Zengin yer altı kaynaklarına rağmen böylesine küçük nüfuslu bir ülkenin dahi halkının temel ihtiyaçlarını karşılayamaması, bölgede çarpık sömürü düzeninin devam ettiği- nin en açık göstergelerindendir.

Yerli Müslümanların maddi sıkıntıları, ülkedeki diğer fakir insanlardan çok da farklı değildir. Hintli Müslümanların gelir seviyeleri ve yaşam standartları ise yerli siyahi Müslümanlara göre daha iyidir. Genellikle ticaretle uğraşan Hintli Müslümanlar, yerli siyahi Müslümanlarla iletişim kurma ve bir gönül bağı oluşturma ko-

nusunda çok da gayretli değildir. Bunda etnik ve kültürel yabancılığın etkisi olduğu kadar, özellikle güvenlik faktörü de belirleyici olmaktadır. Bir diğer faktör de ülkede büyük bir sorun olan bulaşıcı hastalıklardır. Bunların başında da AIDS gelmektedir. Ülke nüfusunun %30’u AIDS hastasıdır. Bu da Müslümanların toplumun kalanı ile sosyal anlamda temas kurmasında caydırıcı olmaktadır.

Ülkede ibadet mekânı bulma ve cami yapma konusunda çok fazla sıkıntı yaşanmamaktadır; ancak Müslümanlara ait eğitim kurumu yok denecek kadar azdır. Çocuklarına İslami eğitim aldırma isteyen aileler, sabahları resmî eğitim kurumlarına gönderdikleri çocuklarını öğleden sonraları da medreselere yollamaktadır. Müslüman aileler ilkokulu tamamlayan çocuklarını orta ve yüksek öğrenim için genellikle Güney Afrika Cumhuriyeti’ne göndermektedir.

Lesotho’nun dış politikada da Güney Afrika’ya bağlı olması, zayıf bir ülke olmasına rağmen Müslümanları ilgilendiren birçok konuda nitelikli kararlar alabilmesini sağlamıştır. Örneğin İsrail lobilerinin tüm baskılarına rağmen Lesotho, BM’de Güney Afrika ile ortak hareket edip Filistin’i ilk tanıyan devletlerden biri olmuştur.

LİBERYA

Yüz ölçümü
111.369 km²

Nüfus
4.092.310

Müslüman Nüfus
%25-35

Resmî Dil
İngilizce

Başkent
Monrovia

Batı Afrika'nın en istikrarsız ülkelerinden biri olan Liberya'da Müslümanların oranı %25-35 civarındadır. Bunun yanı sıra nüfusun büyük bölümü Hristiyanlaştırılmış yerli halk ile yerel Afrika dinlerine inanan gruplardan oluşmaktadır. Ülkedeki 16 etnik grubun altısının büyük çoğunluğu Müslümanlardan oluşmaktadır. Bunların en kalabalık olanı başta Gine olmak üzere komşu ülkelere de dağılmış olan Mandingo yerlileridir.

Liberya, ataları önceki yüzyıllarda Amerika'ya götürülmüş ve bir şekilde özgürlüklerine kavuşmuş olan "eski kölelerin" 1820'li yıllardan itibaren Batı Afrika'ya geri dönüşüyle ortaya çıkmış bir ülkedir. Sahip oldukları maddi ve askerî güçle yerli kabileleri kontrol altına alan bu yeni elit, 1847 yılında Liberya'yı kurmuş ve nüfusun %5'ini ancak oluşturan bir azınlık grubu ülkeyi yönetmeye başlamıştır.

İslam'ın Liberya'ya gelişi bundan yaklaşık bin yıl öncesine, 10. yüzyıla dayanmaktadır. Tüm Batı Afrika topraklarıyla birlikte bu bölgeye de İslam Faslı Müslüman âlimlerin tebliğ faaliyetleriyle ulaşmıştır. Şeyh Abdullah b. Yasin önderliğindeki bu tebliğ hareketi, bugün Liberya toprakları olan coğrafyadaki Mandingolar

arasında hızla yayılmıştır. Mandingo yerli halkı, bugünkü kuzey Liberya topraklarında İslami merkezler kurmuş ve bölgenin İslamlaşmasına öncülük etmiştir.

Sonraki yıllarda bölgede müstakil bir İslam devleti kurmayı başaran Mandingo ve Maraka Müslümanları, özellikle pagan kabileler arasında geniş çaplı İslami faaliyetlerde bulunmuştur. Bilhassa İmam Samorie (1830-1900) döneminde yeni camiler yapılması, Kur'an ezberinin teşvik edilmesi ve İslam'ın bölgeye tebliği noktasında önemli gelişmeler yaşanmıştır.

Ancak Amerika'da köleliğin sona ermesinden sonra kıtaya dönen siyahilerin bölgeye geldiği 1820 yılından itibaren bölgenin yapısı değişmiştir. Başlangıçta bölgenin yerlileri olarak korunmaları ve güvenliklerinin sağlanması konusunda misafirlerine yardımcı olan Müslüman kabileler, bu "azatlı köleler" in şiddetine ve yoğun misyonerlik faaliyetlerine maruz kalmıştır. Bu tarihten sonra Amerikan tarzı kiliselerin hızla yayıldığı bölgede kurulan modern Liberya devleti de bir Hristiyan devlet olarak ortaya çıkmıştır.

Amerika'dan ithal bu siyahilerle aralarında Müslümanların da bulunduğu 16 yerel kabile arasındaki çekişme, Liberya ordu-

sunda kıdemli çavuş olarak görev yapan Krahan kabilesine mensup Samuel Doe'nin 1980 yılındaki askerî darbesiyle son bulmuştur. Bu tarihe kadar ülkedeki tüm yöneticiler piskoposlardan oluşmaktaydı. Darbenin ardından misyonerlerin mutlak egemenliği zayıflamış olmakla birlikte, bu sefer de yeni liderler kabilecilik yap-

tıkları için ülkede iç istikrar bir türlü sağlanamamıştır. ABD'nin bölgedeki çıkarlarının da rol oynadığı 1989 ve 1997 yıllarında, rakip siyasi ve sosyal grupların birbirleriyle iç savaşa girişi sonucunda, 200 binden fazla sivil hayatını kaybetmiştir.

Bu iç savaş yıllarında Müslümanlar düşman bir etnik grup

olarak kabul edilmiş ve çatışmaların en büyük mağdurlarından olmuştur. Büyük kitlesel katliamların yaşandığı olaylarda kimi bölgelerde Müslüman köyleri tamamen ortadan kaldırılmış; onlarca cami, Kur'an kursu ve Müslümanlara ait bina yerle bir edilmiştir. Katliamlardan kaçan binlerce Müslüman, Sierre Leo-

ne, Gana ve diğer komşu ülkelere sığınmış ve yıllarca mülteci kamplarında yaşamaya mahkûm edilmiştir.

Topraklarının önemli bir kısmı "balta girmemiş" ormanlarla kaplı olan ülke, elmas, kauçuk, demir, kereste ve balıkçılık gibi sahalarda esaslı bir zenginliğe sahip olmasına rağmen halkın %85'i işsizdir. Zira ülkenin en önemli gelir kaynakları ABD orijinli şirketlerin elindedir. Balıkçılık da daha ziyade Avrupa devletlerinin idaresinde bulunmaktadır.

Ülkede Müslümanlar, dönemin Liberya başkanı William V. S. Tubman'ın (1941-1971) Hristiyan olmayan yerlilere ve Müslümanlara karşı uyguladığı açıklık politikasıyla birlikte seçme ve seçilme hakkı kazanmış, ardından da hükümette temsil edilme imkânı bulmuşlardır. *Liberya İslam Kongresi* de bu siyasetin akabinde 1960 yılında kurulmuş, böylece Müslümanlar resmî temsil hakkına kavuşmuştur.

1997 yılına kadar görece özgür bir ortamda yaşayan Müslümanlar, Charles Taylor'un seçimi kazanmasıyla birlikte büyük sorunlar yaşamaya başlamıştır. Bu tarihten sonra Müslüman karşıtı politikaları dayatmakla kalmayıp Müslümanları katleden ve ülkenin Hristiyanlaşması için mücadele eden Taylor'a karşı Müslü-

manlar da kendilerini savunmak üzere direniş hareketi başlatmıştır. Müslümanların Muhammad Gomando öncülüğündeki mücadelesi, Taylor'un 2003 yılındaki istifasına kadar sürmüştür.

Liberya'da Müslümanlar hâlihazırda resmî olarak iki farklı seviyede temsil edilmektedir. *Ulusal Konsey* Müslümanların devletle ilişkilerini düzenleyen ve siyasal temsil rolü olan bir yapıdır. Başkanlığını hukukçu Kafumba Konneh'in yaptığı bu konsey, ülkenin farklı eyaletlerinden gelen temsilcilerden oluşmaktadır ve Müslümanlara ait sivil toplum örgütleri için de bir şemsiye kuruluş olarak işlev görmektedir. Müslüman azınlığın dinî ihtiyaçlarıyla ilgili işlere ise hâlihazırda Abubakari Soumaro riyasetindeki *"Müftülük"* düzeyinde bir kurum bakmaktadır. Müftülük, camilerin ve dinî eğitimin düzenlenmesinden sorumludur, ancak görevliler devlet personeli olmadıklarından halktan toplanan bağışlarla çalışmalarını sürdürmektedir.

Müslümanlar eğitim faaliyetlerini kendi kurdukları okullar eliyle yürütmektedir. Öğleden önce Arapça, öğleden sonra İngilizce eğitimin verildiği bu okullarda Kur'an-ı Kerim, hadis, siyer, tefsir ve akaid gibi temel İslami ilimler okutulmaktadır.

Eğitim Bakanlığı'nın hazırladığı bir müfredat çerçevesinde eğitim yapılan okullarda öğrenciler, hem Batı Afrika sınavları hem de genel Afrika sınavlarına girmelerini sağlayacak şekilde eğitim almakta ve birçoğu bu sınavlarda başarılı sonuçlar elde etmektedir. Arapça derslerinde de özellikle Suudi Arabistan ve Mısır müfredatı takip edilmektedir. Bu ülkelerde Liberyalılar için bursluluk sınavları yapılmakta ve bu sınavlarda başarı gösteren çocuklar, ilgili ülkelerde burslu eğitim alabilmektedir.

Başta Arap Yarımadası'nda olmak üzere Liberya dışındaki üniversitelerde öğrenim gören Müslüman öğrenciler, genellikle ilahiyat, hukuk ve tıp alanlarında eğitim almaktadır. Müslümanların ehemmiyet verdiği hususlardan bir diğeri ise gayrimüslim kesime yönelik tebliğ faaliyetidir. Daha ziyade eğitimli kimseler eliyle yürütülen bu faaliyetler esnasında çeşitli problemlerle karşı karşıya kalınmaktadır.

Liberya Müslümanlarının gelir düzeyleri oldukça düşüktür. Bu nedenle genellikle Gine ve Sierra Leone gibi komşu ülke Müslümanları ile Suudi Arabistan ve Körfez ülkeleriyle kurulan ilişkiler çerçevesinde sahip oldukları küçük işletmeler veya işçilikle geçimlerini temin et-

mektedirler. Müslüman azınlığa ait okulların ve camilerin durumlarının düzeltilmesi, yetimhanelerin tadilatı, su kuyularının açılması gibi bütün Afrika ülkeleri için geçerli ihtiyaçlar, Liberya için de fazlasıyla mevcuttur. Ülkede nüfusları birkaç binle ifade edilen Bahaîlerin bile radyo istasyonu olduğu halde, Müslümanların böyle bir imkânı bulunmamaktadır.

Liberya'da misyoner kuruluşların ülke genelinde sahip oldu-

ğu kilise üniversiteleri ve onlarca hastaneye/kliniğe karşılık, Müslümanların tek bir üniversitesi ve hastanesi bulunmamaktadır. Özellikle İslam aile ve miras hukuku alanlarındaki düzenlemeler için şeriat mahkemeleri kurulması talebi de Müslümanlar tarafından güçlü bir şekilde dile getirilmeye başlanmıştır.

2005 yılındaki seçimlerle birlikte kırılgan bir ateşkes ortamında yeniden yapılanma sürecine giren ülkede, iç savaşın

gözle görülebilecek bütün izleri yok edilmeye çalışılarak acı hatıraların unutturulması hedeflenmiş olsa da toplum içi dengeleri gözetmeyen mevcut adaletsiz yapının bu şekilde geçici çözümlerle sürdürülmesi pek de mümkün görünmemektedir. Zira iç savaşın en büyük mağdurlarından biri olan Müslümanların bir bölümü halen topraklarına geri dönememiştir.

Ülkenin en büyük problemlerinden biri de yolsuzluktur. Bu

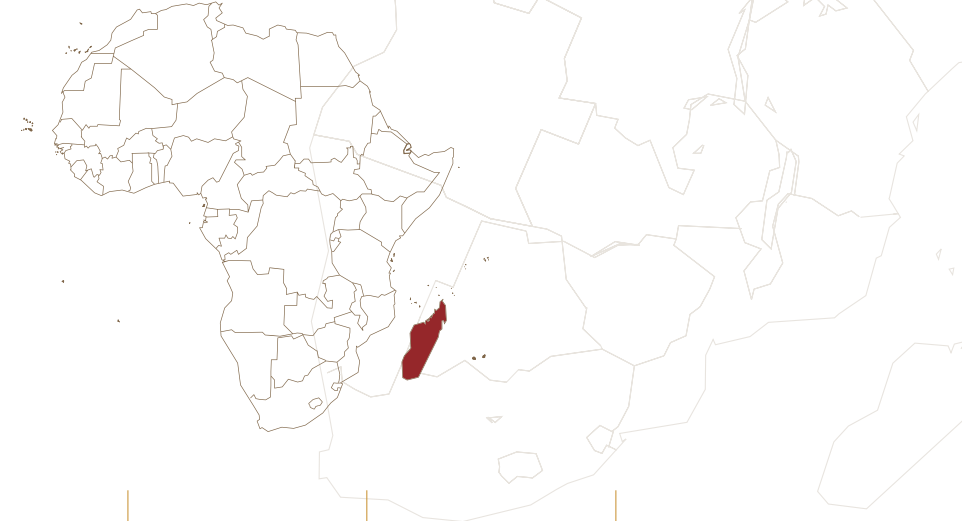
durum vergi toplamada ve dolayısıyla altyapı hizmetleri sağlamada ciddi sıkıntılara sebep olmaktadır. Su ve elektrik şebekesi şehir merkezlerindeki belli caddelerle sınırlı kalmıştır. İnsanlar, pek çoğu sivil toplum kuruluşları tarafından açılmış olan kuyular vasıtasıyla su temin ederken, elektrik ise daha ziyade mazotlu jeneratörlerle sağlanmaktadır. Ülkenin ithalat-ihracat seviyesindeki yüksek ticari faaliyetini ise Hindistan ve Lübnan kökenli tüccarlar gerçekleştirmektedir. Lübnanlı tüccarların bir bölümü Şii olduğu için, ülkede küçük bir Şii cemaati de bulunmaktadır.

Özellikle 2003 yılı öncesinde tecavüz hadiselerinin çok fazla olması, ülkede bu suça karşı bir bilinçlendirme kampanyası düzenlenmesine vesile olmuştur. AIDS'in de önemli bir sorun teşkil ettiği Liberya'da, hastane hizmetleri çoğunlukla misyoner kuruluşlar eliyle yürütüldüğünden, bu durum Müslümanlar için ciddi bir istismar aracı olabilmektedir.

Eğitimin zorunlu hale getirilmeye çalışıldığı ülkede okullaşma da daha ziyade kiliselere bağlı kuruluşlar üzerinden gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Ülkedeki üniversitelerin yalnızca biri devlet üniversitesi olup diğerleri genellikle Protestan kurumlara aittir.

MADAGASKAR

Yüz ölçümü

587.041 km²

Nüfus

23.201.926

Müslüman Nüfus

%10-15

Resmî Dil

Malagaşça,
İngilizce,
Fransızca

Başkent

Antananarivo

Dünyanın en büyük üçüncü adası olan Madagaskar, Piri Reis'in *Kitâb-ı Bahriye* isimli eserinde Büyük Komor diye bahsettiği adadır. Burası İslam'ın Afrika yönünde ilk yüzyıllardan itibaren ulaştığı bölgelerden biridir. Madagaskar Adası'nda bugün nüfusun %10-15'i Müslüman'dır. Ülkenin yarısından fazlası halen yerel Afrika dinlerine mensuptur; veya atalarından getirdikleri farklı inanışlara sahiptir. Hristiyanlaştırılmış yerlilerin oranı ise %35 civarındadır.

Arap Yarımadası'ndan tacirlerin daha İslam öncesi dönemden itibaren bildiği bu adaya ilk ayak basanlar, 640'lı yıllarda bölgeye gelen Arap Müslüman denizcilerdir. Sonraki dönemde Müslüman Arapların gelişile artan bu tanışıklık, 10 ve 11. yüzyıllardan itibaren yerini kalabalık Müslüman yerleşimlerine bırakmıştır.

İlk dönem Müslüman ticaret kolonileri adanın kuzeyinde, Komor adalarına yakın bölgelerde kurulmuştur. Doğu Afrika kıyılarında kurulan erken dönem İslam devletlerinin etkisi, kıtaya yakın bu ada ülkesinin batı kıyılarında da Müslümanların köy ve kasabalar kurmasında etkili olmuştur. Bölgede ilk cami 1200'lerde inşa edilmiştir. 14 ve 15. yüzyıllar Madagaskar Müslümanlarının altın çağıdır. Yaşadıkları kentler, o dönemde bölgenin en gelişmiş şehirleridir. Deniz aşırı ticaretten gelen zenginlikleri diğer Afrika yerlilerine göre çok daha fazladır.

Yerel kralların denetiminde idare edilen ada ülkesinin Afrika kıtasındaki Müslüman devletlerle ticari ilişkileri hep canlı olagelmıştır. Avrupalılar böyle bir adanın varlığından haberdar dahi değilken gelişen ilişkiler, 1510 yılında Portekizlilerin bölgeye gelmesiyle darbe yemiştir. Bu ilk iş-

gal girişimi sonrasında bölgenin ticari pastasından pay almak isteyen diğer Avrupa güçleri de bölgeye akın edince sırasıyla Fransa, İngiltere ve Hollanda bölgenin huzurunu kaçırmıştır.

1896'da başlayan Fransız sömürgeci dönemi, Müslümanlar açısından bir kayıp olmakla kalmamış, işgalcilerle beraber gelen misyonerlerin özgürce çalıştıkları ve halkı Hristiyanlaştırdıkları bir zaman dilimine dönüşmüştür. Bununla birlikte, ekonomik gerekçelerle diğer Fransız sömürgelerinden ve özellikle Komor Adaları'ndan çok sayıda Müslüman göçmen adaya gelerek kuzeybatı bölgelerine yerleşmiştir. Beyaz Avrupalılara ait tarlalarda çalıştırılmak üzere binlerce köle, Afrika'nın farklı ülkelerinden Madagaskar'a getirilip çalıştırılmaya başlanmıştır.

Tarihsel kayıtlara göre, Madagaskarlı Müslümanlar, son ana kadar Osmanlı hilafetine bağlı kalmıştır. Hatta Türkiye'deki İstiklal Savaşı'na destek için aralarında topladıkları yardımları Ankara hükümetine ulaştırmışlar ve cumhuriyet ilan edilince de Anadolu'nun kurtuluşunu kutlamak üzere adada bir hafta sevinç gösterileri düzenlemişlerdir.

1947 yılında Fransız sömürgesinden kurtulmak için tüm halkın giriştiği büyük ayaklanma,

sömürgeci güçler tarafından kanlı bir şekilde bastırılmıştır. Resmi kayıtlara göre bu tarihte en az 90 bin Madagaskarlı sivil, Fransızlar tarafından öldürülmüştür. 1960 yılında bağımsızlığını kazanan Madagaskar'da, önceleri Fransa'nın sıkı kontrolünde istikrarsız hükümetler kurulduysa da 1975'ten itibaren katı bir Sovyetçi siyasi çizgi benimsenmiştir. Bu süreçte yaşanan iç çekişmeler ve gösteriler sırasında yüzlerce insan hayatını kaybetmiştir. Askerî darbeler ve iç karışıklıklar yoluyla mücadele veren birbirinden farklı ideolojik eğilimler, ülkede sadece siyasi ve ekonomik sarsıntılar değil, Müslüman azınlığı da etkileyen ciddi bir baskı dönemi yaşatmıştır. 1990'larda da süren istikrarsızlık, sonraki yıllarda kronik hale gelmiştir.

Bugün Madagaskar Müslümanlarının sayısı ve bilinci günden güne artmaktadır. Ülkede 50'nin üzerinde cami bulunmaktadır. Ülke dışına giden öğrenciler sayesinde İslam dünyasıyla ilişkiler gelişirken, ülke içinde cami, okul, hastane ve diğer kurumların sayısı da artmaktadır. Madagaskar Müslümanları etnik açıdan oldukça çeşitlilik göstermektedir. Zanzibar, Yemen, İran, Somali, Hindistan, Komor ve daha birçok bölgeden Müslüman, onlarca yıldır Madagaskar'da yaşamaktadır.

Ancak adaya ve dolayısıyla Müslüman topluma genel karakterini veren Uzakdoğu kültürüdür. Ada kültürü ve sosyal yapısı Endonezya ve Malezya izleri taşıdığı gibi, halen Madagaskar dilindeki kelimelerin büyük bölümü de Endonezya dilinden gelmiştir.

Müslümanlar özellikle bazı bölgelerde yoğunlaşmış olsa da ülkenin her yanında bir cami ve küçük bir Müslüman yerleşim birimi görmek mümkündür.

Ülke ekonomisinin neredeyse tamamının tarım ve ormancılığa dayanması, ekonomik kalkınmada bazı sorunları da beraberinde getirmektedir. Ayrıca siyasi istikrarın zayıf olması, Madagaskar'da her an krizleri doğurabilmektedir. Ancak bu kırılgan sistem, Müslümanların birbirleriyle ilişkilerini olumlu yönde etkilemiş ve diğer Afrika ülkelerine göre daha sağlıklı yapılar kurmalarına yol açmıştır. Devletin siyasi veya sosyal imkânlarından hiçbir beklentisi olmayan ada Müslümanları, kendi dayanışma kurumlarına yaslanmayı tercih etmektedir.

Hristiyanlarla Müslümanlar arasındaki ilişkiler birçok ülkeye göre iyi sayılabilecek düzeydedir. Ancak 11 Eylül olayları bu ülkedeki Müslümanlara yönelik algıyı da etkilemiştir. Müslüman olmayan toplum kesimleri arasında Fransız kültürünün hâkim oldu-

ğu Madagaskar'da, hemen her şey gibi medya da Fransızların kontrolündedir. Fransız medyasının İslam karşıtı tutumunu bu ülkede de görmek şaşırtıcı değildir. 2015 Ocak ayında Paris'te bir mizah dergisine gerçekleştirilen saldırıdan sonra Fransız medyasında Müslümanlara yönelik başlayan aşağılayıcı yayınların, binlerce kilometre ötede, Madagaskar Adası'nda dahi yayınlanması oldukça çarpıcıdır.

250 sandalyeli parlamento da Müslüman parlamenterler 20 sandalyeye sahiptir. Ülkede Müslümanlara ait okul ve klinik gibi küçük çaplı kurumlar bulunmaktadır, ancak sivil toplum kuruluşları oldukça zayıftır. Müslümanlara ait okul ve camiler kimi bölgelerde maddi imkânsızlıklar nedeniyle son derece bakımsız haldedir.

Kırsal bölgelerde yaşayan Müslüman ailelerin önemli bir bölümü ekonomik anlamda yarıdima muhtaçtır. Birçok Müslüman, animist yerli halkla birlikte misyonerlerin kendilerine dinleri karşılığında sunduğu maddi rüşvet riski altındadır. Müslüman liderler, temsilcisi oldukları Müslüman azınlığın sorunlarını merkezî hükümete taşısalar da bunların çözümü konusunda sonuca yönelik adımlar pek atılmamaktadır.

MALAVİ

Yüz ölçümü

118.484 km²

Nüfus

17.377.468

Müslüman Nüfus

%36

Resmî Dil

İngilizce,
Chewa

Başkent

Lilongwe

Sahra Altı Afrika ülkelerinin en fakirlerinden olan Malavi, dünyada da en yoksul 10 ülkeden biridir. Ülkedeki Müslüman nüfusun oranı resmî kaynaklarda %12 olarak gösterilse de gerçek rakam bunun en az üç katı, yani %36'dır. Nüfus kayıtlarının keyfi biçimde tutulması sebebiyle Müslüman nüfus resmî kayıtlara çok düşük oranlarda yansımaktadır.

İslam, bölgeye Arap tüccarlar vasıtasıyla çok erken dönemlerde ulaşmış, ancak ilk kalabalık Müslüman yerleşimlerin kurulması 1700'lü yıllarda gerçekleşmiştir. Svahili İslam devletleri döneminde Tanzanya ve Mozambik kıyısından iç bölgelere ilerleyen Müslüman tacirler ve yerleşimciler, yerel Afrika halklarıyla karşılaşarak onların Müslüman olmasına vesile olmuştur. 1840'larda Chewa ve Yao halkları arasında İslam'ın

yayılması, bölgede kitlesel bir dinî dönüşümü getirmiştir. Hatta kimi tarihsel verilere göre bu dönemde Malavi nüfusunun %80'i Müslüman olmuştur. Müslümanlar çoğunlukla fakir güney bölgelerinde yoğunlaşmış bulunsa da ülkenin her kentinde cami ve İslami okul bulmak mümkündür.

Malavi Gölü kenarında yaşayan Yao kabilesi Müslüman olduktan sonra Zengibar Sultanlığı'na bağlanmıştır. Kabile, Zanzibarlı tacirlerle anlaşıp Malavi'nin iç kesimlerinde Chewa kabilesinin yaşadığı bölgeye göçmüş ve buradaki Lomwe, Njanja ve Mang'anja kabilelerini kısmen İslamlaştırmıştır. Portekizlerin 16. yüzyılda bölgeye gelişiyle bir yanda köleleştirme diğer yanda misyonerlik çalışmaları hız kazanmıştır. Bu yüzyıldan itibaren binlerce Müslüman, kaçırılıp köle olarak Amerika kıtasına götürülmüştür.

Ülke 1907'de İngiliz sömürge yönetimi altına girmiştir. Afrika'daki İngiliz sömürgelerinden sadece biri olan ve verimli arazileri sebebiyle tarımsal amaçlar dışında çok fazla önem verilmeyen bölge halkı, etnik olarak bir ulus haline getirilmiştir. 2. Dünya Savaşı sonrasında etnik milliyetçiliğin yükseltilmesiyle çevresindeki kardeş kabile yapılarından koparılan ülke, küçük bir coğrafi dilime dönüştürülmüştür.

1964 yılında bağımsızlığına kavuştuğunda ülkede 1994'e kadar sürecek olan koyu bir dikta rejimi kurulmuştur. 1950'lerden itibaren Malavi'de misyonerlerce işletilen devlet okullarında Müslüman çocukların zorla dinlerinin değiştirilmesi uygulaması, bağımsızlıktan sonra yeni dönemde de bir eğitim politikası olarak sürdürülmüştür.

Bu karanlık yıllar boyunca ülkede siyasi olarak yok sayılan Müslümanlar, her türlü ayrımcı uygulamaya maruz kalmıştır. 1970'lerde dinî bir topluluk olarak bilinç seviyesi güçlenen Malavi Müslümanları, 1980'li yıllarda Arap ülkelerinden gelen hayır kurumlarının çalışmaları sonucu dünyaya açılmaya başlamıştır. Müslüman azınlık ilk defa 1990'lı yıllarda yapılan demokratik seçimlerle sahip olduğu nüfus çoğunluğu sayesinde kendini özgür biçimde ifade edebilmiştir. Bu seçimler sonrasında Malavi'nin bağımsızlık döneminin ilk Müslüman devlet başkanı olarak Bakili Muluzi seçilmiştir. Ancak Muluzi'nin siyaset tarzı ve uygulamaları, ülkedeki Müslümanların sosyal durumunu düzeltmediği gibi, sonrası için de acı hatıralar ve büyük bir güvensizlik bırakmıştır. 2004 yılı seçimleriyle birlikte, ülkede Hristiyanları kayıran yeni bir rejim kurulmuş

ve Müslüman azınlığa yönelik ayrımcı uygulamalar kaldığı yerden devam ettirilmiştir.

Malavi Müslümanlarını da diğer Sahra Altı Afrika ülkelerinde olduğu gibi, yerli siyahi Müslümanlar ve ülkeye sonradan gelip yerleşenler olarak iki büyük kategoriye ayırmak gerekmektedir. Bu ikili ayrım da Malavi'deki Müslümanların %90'ı, çevre ülkelerdeki Müslüman demografisinden farklı olarak, yerel siyahi Malavi halklarından oluşmaktadır. 19. yüzyılda İngiliz işgali sırasında Hint alt kıtasından gelen Asya kökenli Müslümanların oranı ise genel Müslüman topluluk içinde sadece %10 civarındadır. Ülkedeki Müslüman topluluğu oluşturan gruplardan Asya kökenli Müslümanların ekonomik ve sosyal yaşam standartları ile yerli siyahi Müslümanların standartları arasında büyük bir uçurum bulunmaktadır. Bu durum doğal olarak eğitim düzeylerine ve dış dünya ile irtibatlarına da yansımaktadır.

Malavi'nin verimli arazilerinin büyük bölümü Avrupalı ve Hintli toprak sahiplerinin elindedir. Çay, tütün, kahve ve şeker pancarı yetiştirilen bu geniş topraklarda iş gücünün önemli bir kısmını siyahi Müslümanlar oluşturmaktadır. Malavi'nin ana ihraç kalemleri de bu ürünlerdir. Yerli halk, çiftliklerde karın tokluğuna çalıştırılırken, büyük toprak sahipleri bu

durumdan ciddi bir ekonomik kazanç elde etmektedir.

Nüfusun yarısının açlık sınırında olduğu Malavi'de ortalama insan ömrü sadece 37 yıldır. Bu rakam, ülkedeki çocuk ölüm oranındaki vahim tabloyu da gözler önüne sermektedir. Salgın hastalıkların kasıp kavurduğu ülkede nüfusun %17'si AIDS hastalığının pençesindedir. Sağlık

alanındaki bu tabloya karşılık, 2014 yılı verilerine göre devletin sadece 200 doktoru bulunduğu görülmektedir. Ülkedeki fakirlik oranı Müslümanların daha yoğun olduğu güney bölgelerinde %60'ların üzerindedir. Müslümanlar arasındaki AIDS oranı Malavi'de diğer Afrika ülkelerine göre daha yüksektir. Özellikle on binlerce çocuk bu virüsün pençesi altındadır.

Ülkede okur yazarlık oranı %58'dir, ancak bu oran Müslümanlar arasında %40'a gerilemektedir. Fakirlik, eğitimin önündeki en büyük engel olarak görünmektedir, zira pek çok aile zorunlu kayıt parasını ödeyemediği için çocuğunu okula gönderememektedir. Bununla birlikte hem çocuklarını okula göndermek hem de dinlerini öğretmek isteyen Müslüman ailelerin din dersi ta-

lepleri birçok bölgede Malavi yönetiminin "sayınız yetersiz" bahanesiyle geri çevrilmektedir.

Müslüman çocukların okula gitme oranı, eğitimin kademesi yükseldikçe daha da azalmaktadır. Örneğin 2014 yılında 14 bine yakın öğrencisi bulunan Malavi Üniversitesi'nde okuyan Müslüman öğrenci sayısının 80'in altında olduğu belirtilmektedir. Son yıllarda eğitim konusunda çalışan Malavili kurumlara ilave olarak değişik İslam ülkelerinden ve İslam Kalkınma Bankası'ndan sağlanan destekle ülkede üniversite eğitimine katılım artmaya başlamıştır. Malavi'de hemen her bölgede camilerin yanında bir tane de medrese bulunmaktadır. Bu medreselerde okul sonrasında çocuklara dinî eğitim ve Kur'an dersleri verilmektedir.

Malavi'nin yerli siyahi Müslümanları bir taraftan fakirlik, cehalet ve misyonerlere karşı dinlerini koruma çabası içindeyken bir taraftan da varlıklarını devlete kabul ettirmek için mücadele vermektedir. Malavi yönetimi Müslümanların oranını %12 olarak kabul ettiğinden her türlü devlet hizmeti de bu oran üzerinden hatta daha düşük seviyelerden verilmektedir. Müslümanların gerek siyasette gerekse bürokrasideki temsilileri ile nüfusları arasında büyük bir dengesizlik bulunmaktadır.

Parlamentoda %10'dan daha az bir temsile sahip olan Müslüman azınlık, hükümet kabinesinde ise %5 oranında temsil edilmektedir. Bu da birçok alanda ayrımcılığı yasal hale getirmektedir. Malavi hükümetlerinin Müslümanları dışlayıcı tutumu ülkedeki toplumsal huzursuzluğu arttırmaktadır. Son yıllarda Hristiyan fanatiklerce düzenlenen saldırılarda 20'den fazla cami yakılmış, Müslümanlara karşı düşmanlaştırma siyaseti yayılmıştır.

Ülkenin en büyük İslami kuruluşu 1970 yılından bu yana faaliyet gösteren *Malavi Müslümanlar Birliği*'dir. Devlet, Müslümanlar adına bu kuruluşu muhatap kabul etmektedir. Ancak ülkede çok sayıda kurum, dernek ve tarikat kendi imkânları ile faaliyetlerini yürütmektedir.

Geçtiğimiz yıllarda başörtüsü ile çalışmak isteyen Müslüman öğretmenlere yönelik ihlallerin de ortaya koyduğu gibi, ülkede zaman zaman Müslüman azınlıkla hükümet yetkililerini karşı karşıya getiren hukuki sorunlar da yaşanmaktadır. Binlerce Müslü-

man gerek ekonomik gerekse dinî gerekçelerle Güney Afrika'ya göç etmek zorunda kalmış, bu sebeple aileler parçalanmıştır. Bu ülkeye giden vasıfsız kişiler, maddi imkânsızlıklar nedeniyle suç oranlarının çok yüksek olduğu bölgelerde yaşamak zorunda kalmaktadır. Çok sayıda Malavili Müslüman göçmen Güney Afrika'da suça bulaşma, din değiştirme, boşanma ve uyuşturucuya alışma gibi sorunlar yaşamaktadır.

Malavi Müslümanlarının bir diğer sorunu da iç bölünmüşlikle ilgilidir. Özellikle Selevî ve Sufî düşünceye mensup farklı gruplar birbirlerine rakip hale gelirken, kimi Sufî gruplar da kendi aralarında rekabet halindedir.

Öte yandan ülkede ilköğretimden üniversiteye kadar her düzeyde eğitim kurumları, yetimhaneleri, hastaneleri ve en uzak köylere kadar sağlık ocakları bulunan misyonerler, 200 yıl önce başladıkları çalışmalarının karşılığını fazlasıyla almış görünmektedir; zira ülkedeki Müslümanların oranı son 100 yılda %80'den %36'ya kadar gerilemiştir.

MOZAMBİK

Yüz ölçümü

799.380 km²

Nüfus

24.692.144

Müslüman Nüfus

%25

Resmî Dil

Portekizce

Başkent

Maputo

Mozambik, İslam'ın erken dönemlerinden itibaren Müslümanların gerek ticaret gerekse davet çalışmaları için ayak bastığı bir Doğu Afrika toprağıdır. Ancak ülkede İslam'ın bu denli eski bir geçmişi bulunmasına rağmen bölgedeki Müslümanların oranı sadece %25 civarındadır.

Yemen ve Umman gibi Arabistan Yarımadası'nın iki uç bölgesinden tüccarlar, Mozambik'in kuzeyindeki yerel aşiret devletleri ile 8. yüzyıl sonlarından itibaren ilişki halinde olmuştur. Bu ekonomik ilişkiler zamanla Müslümanların o bölgelerde ticarete dayalı ilk yerleşimlerini kurmalarını sağlamıştır. Bu ilk dönem iskânı ile bölgeye yerleşenler yerel halkla karışarak hem kendi yerlerini sağlamlaştır- mış hem de tebliğ faaliyetlerine girilerek İslam'ı kabul eden yerli- lerin sayısının artışında etkili ol- muştur. Nitekim, 10. yüzyılda ku- rulan Müslüman Kilwa Sultanlığı, bölgede Portekiz işgalinin başladığı 1500'lerin başına kadar beş asır boyunca Ortadoğu'daki Müslü- manlarla bölge Müslümanları ara- sındaki ilişkinin en güçlü olduğu dönemde varlığını sürdürmüştür. Avrupalıların bölgeye ilk gelişine kadar Doğu Afrika'da sahil şeri- dinde bulunan bütün şehirlerin halkları Müslüman'dır.

1498'de Portekizli gemici Vas- co da Gama bölgeye geldiğinde Ummanlı Şeyh Musa bin İmbik bu topraklarda etkin bir şahsiyet- ti. Kimi anlatımlar, sonradan ve- rilen Mozambik isminin bu Şeyh Musa'dan geldiğini söyler. Şeyh, yaşadığı dönemde yabancı işgal- cilere karşı önemli mücadeleler vermiş ancak bölge tam 200 yıl Portekiz sömürgesi olarak kal- maktan kurtulamamıştır. Müs- lümanlarla Portekizliler arasında süren kanlı savaflara kimi zaman Osmanlı donanması da destek göndermiştir. Bu savafların bazı- larında Portekizliler Mozambik'te

geriye bırakılmış bazılarında da Os- manlı donanmasına ağır zararlar verilmiştir. Ali Paşa komutasında- ki bir savaşta dört kadırga dolusu asker şehit olmuştur. Mozambik kıyılarında devam eden Osman- lı etkisi ile III. Selim zamanında Sinan Paşa tarafından Maputo'ya bir cami dahi yaptırılmıştır.

Portekiz işgaline karşı Müs- lümanların kuzey Mozambik'te- ki değişik Sufi hareketlerin ön- cülüğünde yürüttüğü direniş, 1930'lara kadar sürmüştür. Bu nedenle ülkede Müslümanların oranı Afrika'nın güneyindeki di- ğer ülkelerle karşılaştırıldığında

eskiden beri hep yüksek olagel- miştir. Bu bölgedeki Müslüman- ların en önemli özelliği, diğer komşu Afrika ülkelerinin aksi- ne, neredeyse tamamının yerli siyahilerden oluşmasıdır. Ataları Hindistan ve Ortadoğu'dan gelen göçmen Müslümanların sayısı ise oldukça azdır.

18. yüzyıldan itibaren sömür- ge yönetiminin kökleşmeye baş- lamasıyla bölgede Müslümanların siyasi ve ekonomik etkinliği zayıf- lamakla kalmamış, misyonerlik çalışmaları sebebiyle toplumun yapısı da değişmiştir. İlk dönem yerel direniş hareketleri sayesi- de ağır işleyen bu zoraki değişim, 1926'dan sonra Müslümanların gücünün kırılmasıyla birlikte hız kazanmış ve ülkede İslam tama- men yok edilmeye çalışılmıştır.

Kuzeydeki Müslüman top- luluk, 1960'ların ilk yıllarından itibaren başlayan bağımsızlık ha- reketine büyük destek vermiştir. Müslümanlara yönelik artan Por- tekiz baskısı sonucunda çok sayı- da kişi hayatını kaybetmiş, onlar- cası da başka ülkelere sürülmüş- tür. Sonunda dönemin milliyetçi yerlileri, 1975 yılında ülkenin bağımsızlığını elde ettiklerinde, bu kez de katı Marksist politika- lar sebebiyle Müslümanlar baskı altına alınmış ve dinî kurumlar kamulaştırılarak direnç gösteren liderler cezalandırılmıştır.

Soğuk Savaş yıllarında ülke rakip siyasi gruplar arasında 1992'ye kadar sürecek olan bir iç savaşın içine sürüklenmiştir. Bu dönemde ülkedeki Müslümanlar da militan ateizm uygulayan rejime karşı diğer muhalefet grupla- rıyla birlikte hareket etmiştir. Bu savaş sırasında aralarında Müs- lüman azınlığın da bulunduğu 1 milyon kişi çatışmalar, açlık ve hastalıklar sebebiyle hayatını kay- bederken, 4 milyon kişi de göç et- mek zorunda kalmıştır. Baskılar, 1989 yılında sosyalist hükümetin çökmesinden sonra biraz olsun azalmış ve Müslümanlar inançla- rını yaşama konusunda kısmi bir rahatlama dönemine girmiştir.

Bugün başkent Maputo'da çok sayıda cami bulunmakla birlikte, Müslüman azınlık yoğun olarak ülkenin kuzey bölgelerinde (Koti halkı arasında) yaşamaktadır. Nampula kentinde bir İslam üni- versitesi bulunmaktadır. Ayrıca bir İslam ülkesi olmadığı halde Mozambik, İslam İşbirliği Teşki- latı'na da üyedir.

Ülkede güçlü bir feodal yapı olduğundan aşiret bağları çok güçlüdür. Özellikle ülkenin kuze- yindeki kırsal bölgelerde bulunan Müslüman liderler bu geleneğin önemli temsilcileridir. Bu bölge- de Svahili kültürle iç içe geçmiş Sufi geleneğin güçlü olduğu bir yapı bulunmaktadır. Buna karşın

büyük kentlerde Selefilğe yakın imam ve aydınlardan oluşan yeni bir şehirli sınıf yükselmektedir. Geleneksel ve Selefi eğilimler ara- sındaki çatallaşma, ülke Müslü- manlarının bütünlüğüne yönelik ciddi bir tehdit oluşturmaktadır.

2000'li yılların başından itiba- ren Evanjelik misyoner örgütlerin ülkenin Müslüman yoğunluklu kuzey yarısında aktif çalışmalar başlatmasından sonra, bölgede Müslüman-Hristiyan gerilimi de artmaya başlamıştır. 2007'deki cami kundaklama eylemleri bu ülkede Müslüman azınlığın, tıpkı sosyalist hükümetler dönemin- deki gibi, yeniden hedef haline geldiği endişelerine yol açmıştır. Hristiyan fanatikler tarafından yapıldığı düşünülen saldırıların Peygamberimize hakaret içeren karikatürlerin yerel gazetelerde yayımlanması ile aynı zamana denk gelmesi, söz konusu kam- panyanın uluslararası boyutlarını da ortaya koymuştur.

Yönetim tüm dinlere eşitlik iddiasında olsa da Hristiyanların ayrıcalıklı olduğu aşikârdır. Örneğin yasalarda dinî günlerden kaynaklanan tatil olamayacağı belirtilmesine rağmen Hristiyan- ların Noel kutlamaları "*Aile günü*" adı altında resmî tatil haline geti- rilmiştir. Ülke nüfusunun dörtte birini oluşturan Müslümanların dinî bayramlarının resmî tatil

sayılması talepleri ise kesinlikle dikkate alınmamaktadır. Resmî tatil ilan edilmemekle birlikte, devlet dairelerinde bayram günlerinde Müslümanların bir gün izin yapmasına göz yumulmaktadır; özel sektörde ise böyle bir uygulamaya hemen hemen hiç rastlanmamaktadır.

Devlet okullarında dinî eğitim kesinlikle yasaklanmıştır. Öte yandan olumlu bir uygulama olarak devlet kademelerinde Müslüman kadınların tesettüre uygun kıyafetlerle çalışması önünde herhangi bir engel bulunmamaktadır.

Müslüman toplumun, değişik partilere dağılmış vaziyette farklı siyasi eğilimlerde milletvekilleri bulunsa da bir azınlık olarak kendilerini temsil edecek ve haklarını savunacak güçlü tek bir siyasi partileri yoktur. Ülkede Müslüman azınlığın gerek siyaset gerekse bürokrasi kademelerinde hak ettiği oranda temsil edilmediği açıktır. Nüfusun dörtte birini oluşturdukları halde bürokrasinin içindeki yerleri bu oranın çok altındadır. Sosyalist hükümetler döneminde kamulaştırılmış olan dinî bina ve arazilerini geri almak için çaba gösteren Müslümanlar, bugüne kadar bu çabalarından bir sonuç alamamıştır.

Son yıllarda Mozambik'ten Ortadoğu ve Güney Afrika'ya yapılan ticaret, eğitim ve dinî

amaçlı ziyaretler, ülkedeki İslami çeşitliliği arttırmıştır. Bu çeşitlilik bir yandan yerel Müslümanların dünyanın farklı bölgelerindeki kardeşleriyle tanışıklığını arttıran olumlu bir etkiye sahipken bir yandan da farklı bölgelerin dinî tartışmalarını Mozambik'e taşıması bakımından olumsuz bir sonuç doğurmaktadır.

Müslüman azınlık içerisinde bölünmeyi derinleştiren mezhebî farklılaşma, liderlik seviyesinde de bölünmelere yol açmıştır. Bu ayrışmanın kökleri en katı baskıların olduğu dönemlere kadar uzanmaktadır. 1981 yılında Vehhabi eğilimlere sahip bir grup Müslüman, Marksist hükümetle anlaşarak kendilerinin kontrolünde bir Mozambik İslam Kongresi kurmayı başarmıştır. Böylece

kuzeyde Sufi ağırlıklı geleneksel Müslümanlara karşın, güneyde indo-Afrika kökenli Vehhabi gruplar öne çıkmaya başlamıştır. Bu durum, rakip dinî yapılar arasında karşı hamleleri getirmiş ve 1983'te farklı Müslüman gruplar *Mozambik İslam Kongresi*'ni kurmuştur. Böylece Müslüman azınlık içinde, etkileri bugün dahi devam eden bölünmeler yaşanmıştır.

Dünyanın en borçlu ve en fakir ülkelerinden biri olan Mozambik, Afrika kıtasında Portekizce konuşan beş ülkeden biridir. Dolayısıyla buradaki yabancı yatırımcıların çoğunu Portekizli iş adamları oluşturmaktadır. Mozambikli binlerce işçi ise ülkedeki iş imkânlarının kısıtlı olması sebebiyle halen Güney Afrika Cumhuriyeti'ndeki madenlerde çalışmaktadır.

NAMİBYA

Yüz ölçümü
824.292 km²

Nüfus
2.198.406

Müslüman Nüfus
%1-3

Resmî Dil
İngilizce

Başkent
Windhoek

İslam'ın oldukça geç bir dönemde ulaştığı Güneybatı Afrika kıyılarındaki Namibya, Müslüman nüfus olarak en düşük orana sahip ülkelerden biridir. Namibya'da Müslümanlar nüfusun %1-3'ünü oluşturmaktadır. Ülke, yıllarca Alman sömürge idaresinde kaldıktan sonra 1920'den itibaren ırkçı beyaz yönetim altındaki Güney Afrika işgaline girmiş,

ardından çok yakın bir tarihte, 1990 yılında, bağımsızlığını kazanmıştır.

19. yüzyılda başlayan Alman işgali sırasında bu coğrafyada herhangi bir Müslüman topluluğun yaşayıp yaşamadığı tarihî kayıtlarla tespit edilememiştir. Ancak ilk Müslüman yerleşimcilerin, işgalci Güney Afrika yönetimi sırasında ekonomik sebeplerle bu ülkeye göç etmeye başlayan aileler olduğu bilinmektedir. Güney Afrika

yönetimi boyunca, Namibya'daki küçük Müslüman topluluk, ırk ayrımcısı uygulamalara maruz kalmış ve ikinci sınıf muamele görmüştür. Müslüman azınlık için gerçek anlamda özgürleşme ise, 1990 yılından sonra başlamıştır.

Müslümanların bölgedeki varlığı, ülkenin güney kıyılarında yer alan Walvis Körfezi, Luderitz ve Swakopmund bölgelerinde yerleşik

küçük bir toplulukla başlamıştır. Bu grup, çok eski olmayan tarihlerde ataları Güney Afrika Müslümanlarına dayanan göçmen bir topluluktur. İlk Müslüman Namibyalının 1940'lı yıllarda İslam'ı kabul eden yerli bir kadın ol-

duğu belirtilmektedir. Bu ülkede İslam denilince belirli bir etnik grup anlaşılmaktadır. Zira Müslümanların neredeyse tamamı Nama etnik grubuna mensuptur. Bu grup ülkeyi oluşturan 13 büyük etnik yapıdan biridir ve ülkedeki siyahi nüfusun %5'ini oluşturmaktadır.

Namibya'da toplumsal yapı sebebiyle etnik ve aşiret bağlarına dayalı ilişkiler çok güçlüdür. Bu nedenle ülkede farklı etnik grup-

lardan Müslümanlar bulunsa da bunların sayısı yok denecek kadar azdır. Bunun en önemli sebeplerinden biri de ülkede İslamlaşmanın öncüsü sayılan siyahi Müslüman siyasetçi Jacobs Salmaan Dhameer'in Nama asıllı olmasıdır. 1980 yılında Lesotho'da katıldığı bir konferansta İslam'ı öğrenen ve bu toplantıdan sonra Müslüman olan Dhameer, ülkesine döndükten sonra tebliğ faaliyetlerinde bulunmuştur. Namibya'nın yukarıda bahsi geçen toplumsal yapısı nedeniyle Dhameer'in tebliğ faaliyetleri daha çok kendi etnik grubu içinde taraftar bulmuştur.

Namibya'da ilk cami 1986 yılında inşa edilmiştir. Ülke çapındaki camilerin sayısı bir elin parmaklarını ancak geçmektedir. Müslüman azınlık, çevre ülkelerdeki Müslümanlarla irtibat halinde olsa da büyük oranda içe kapanık bir görüntü sergilemektedir. Ülkede Müslümanların dinî işlerini yönetmek ve onları temsil etmek üzere müftülük benzeri bir kurum bulunmaktadır. Namibya'daki en önemli sıkıntılardan biri helal gıda sorunu olduğu için, bölge Müslümanlarının en önem verdiği kurumlardan biri de helal gıda sertifika kurumudur. Ülkede Müslümanların tamamına yakını Sünni olmakla birlikte, Windhoek kentinde küçük bir Şii azınlık ve bir de Şii camii bulunmaktadır.

Namibyalı Müslüman azınlık, yapılan çalışmalar sayesinde her geçen gün genişlese de, maddi olanakların kısıtlı olması, tebliğ çalışmalarını aksatmaktadır. Namibya'da Müslümanlara ait bir dergi, gazete veya radyo kanalı bulunmadığından Batılıların çıkarlarını gözetken yayın organları ülkede hâkim durumdadır.

Öteden beri Güney Afrika'daki Müslüman azınlıkla ilişkileri güçlü olan Namibya Müslümanları, bu ülkedeki kimi kurumlarından eğitim desteği almaktadır. Ancak eğitim konusunda oldukça sınırlı imkânlarla sahip olmaları, onların ülke içindeki sosyal ve siyasal etkinliğini zayıflatmaktadır. Namibya Üniversitesi'nde okuyan Müslüman öğrenciler bulunmakla birlikte, bunların sayısı Müslüman nüfusun oranıyla karşılaştırıldığında çok azdır. Müslüman azınlık temsilcileri, gerek İslami ilimler gerekse diğer mesleki dallarda eğitim almak üzere gençleri ülke dışına göndermek için çalışmalar yürütmektedir. Bu çerçevede kimi Arap ülkelerine öğrenciler gönderilmiş olmakla birlikte, Müslümanların Namibya toplumunda temsilini güçlendirecek alanlarda yetişmiş siyasi temsilcileri bulunmamaktadır.

İslam'ın giderek yayıldığı ülkede, özellikle 11 Eylül 2001 saldırıları ve ardından başlayan İslam

karşıtı kampanyalar, diğer pek çok Afrika ülkesinde olduğu gibi Namibya'da da Müslümanlara karşı önlem alınması sürecini başlatmıştır. Başta Amerikan yönetimi olmak üzere Batılı ülkeler, kimi Afrika ülkelerindeki şiddet politikalarından farklı olarak, burada Müslümanlarla Hristiyanlar arasında diyalogu geliştirerek pasifleştirme taktiği içine girmiştir. Bu durum, Müslüman azınlığı kendi iç bütünlüğünü ve olgunlaşmasını tamamlamadan Hristiyan tezlerinin edilgen bir aktörü olma riskiyle karşı karşıya bırakmıştır.

İslam, genel olarak Namibya toplumunda çok bilinen bir inanç olmadığı için halkın İslam hakkındaki bilgisi büyük oranda Batılı kaynakların yaptığı propaganda haberlerine dayanmaktadır. Uluslararası baskıların etkisiyle Müslümanlar, Namibya gibi %80'i Hristiyanlaştırılmış yerlilerden oluşan bir toplum içinde silik bir gruba dönüştürülme tehdidi altındadır.

Namibya parlamentosunda zaman zaman Müslüman karşıtı görüşler dile getiren milletvekillerinin varlığına rağmen, ülke çapında İslam karşıtlığı siyaseti henüz gözle görülür boyutlarda değildir. Bunda Namibya toplumunun İslam hakkındaki görüşlerinin yeni yeni şekilleniyor olmasının da etkisi büyüktür. Ay-

rica, Namibya'nın kanlı sömürge tarihinin hep Alman, İngiliz ve Hollandalı sömürgeciler tarafından Hristiyan misyonerlerin iş birliği ile şekillenmiş olması, tarihsel bir gerçek olarak toplumsal hafızada halen tazedir. Buna karşın sömürgecilikten kurtuluş sürecinde ülkedeki küçük Müslüman azınlığın bağımsızlık yanlısı tarihsel tutumları, onların bugün dahi en önemli avantajı olarak görülmektedir.

Bağımsızlık savaşı sırasında kimi İslam ülkelerinden Namibya'daki direnişçilere gelen askerî yardımlar ve 1979 yılında Müslüman olan ve Namibya'nın bağımsızlık hareketinde aktif rol alan Yousob Cafer'in anıları hâlâ hatıralardadır. Bir başka Namibyalı Müslüman Rashid Rooinasie, ülkesini işgal altında tutan Güney Afrika'daki ırkçı rejim aleyhine dava açmış ve bu davayı kazanmıştır. Yine bir diğer Müslüman Buddy Wentworth'un eğitim ve siyaset alanında Namibya'ya yapmış olduğu hizmetler, hükümetin siyasi hafızasındaki yerini korumaktadır. Bu sebeplerle, bağımsızlık sonrasında Namibya'daki yönetimler genelde Müslümanlara yönelik politikalarında ölçülü davranmakta, onların uluslararası davalarına (Filistin sorunu gibi) karşı da olumlu bir yaklaşım sergilemektedir.

ORTA AFRIKA CUMHURİYETİ

Yüz ölçümü

622.984 km²

Nüfus

5.277.959

Müslüman Nüfus

%20-25

Resmî Dil

Fransızca,
Sango

Başkent

Bangui

Son yıllarda Müslümanlara yönelik katliamlarla ve Müslüman-Hristiyan gerilimi ile gündeme gelen Orta Afrika Cumhuriyeti'nde nüfusun %50'si Hristiyanlaştırılmış siyahi yerlilerden %20-25'i de Müslümanlardan oluşmaktadır. Kalan dörtte birlik nüfus da yerel Afrika dinlerine mensup kişilerdir. Coğrafi olarak ülkenin kuzey ve kuzeydoğusundaki taşra bölgelerinde yoğunlaşmış bulunan Müslümanlar, merkezî hükümetten daha çok, komşu ülkeler Çad ve Sudan'la kültürel ve ticari etkileşim halindedir. Başkent Bangui'de 2014'teki iç savaş öncesine kadar yoğun bir Müslüman nüfus bulunmaktaydı.

Orta Afrika Cumhuriyeti, coğrafi konumu nedeniyle asırlarca dış dünya ile ne ticari ne de kültürel etkileşim içinde olmuş kapalı bir toprak parçasıdır. Afrika kıtasının iç bölgelerinde, âdetâ derinlerinde bulunması, ülkeye diğer Afrika ülkelerine göre sömürgecilere karşı daha korunaklı bir yapı sağlamıştır.

Bölgeye İslam ilk defa 1600'lü yıllarda tacirler ve Sufi gezginler aracılığıyla gelmiştir. Müslüman göçmenlerin yerli halkla ilk temasları sonrasında İslam, bölgenin kuzeyinden başlayarak tamamına yayılmaya başlamıştır.

İslam'ın bölgede yayılması, sadece ticaret yoluyla değil, buraya ilk gelen Müslümanlarca kurulan eğitim kurumları aracılığı ile hızlı bir seyir izlemiştir. Başkent Bangui dâhil ülkenin birçok yerinde camiler ve medreseler büyük bir hızla yayılmıştır. 300 yıl öncesinde başlayan bu ilk temastan sonra, İslam'ın siyasal gücünün azalmasına paralel olarak, Afrika'nın bu en ücra köşesindeki Müslümanların varlığı hep tehdit altında olmuştur. 1880'den itibaren Avrupalı güçlerin bölgeye gelişiyle birlikte de sömürge dönemi başlamıştır. Diğer Avrupalı rakiplerini geride bırakan Fransa, bu toprakları işgal ederek burada kendi sömürge idaresini kurmuştur. Misyonerler de bu güçlerin himayesinde bölgeyi Hristiyanlaştırmaya başlamıştır.

Fransızlar, Afrika'da her sömürgeci gücün yaptığını yaparak, etnik parçalarla tanımladıkları ülkeyi hem insanların zihin dünyasında hem de coğrafi olarak bölme yoluna gitmiştir. Bu bölünme, sömürge sonrasında tarihsel bir rekabet ve hesaplaşma ortamının doğmasına sebep olmuştur. Müslümanlar da -bölgedeki tarihleri Fransızlardan daha eski bile olsa- bu topraklara yabancı unsurlar olarak ülkedeki azınlıklardan biri şeklinde tanımlanmıştır.

80 yıllık bir sömürü idaresinden sonra, 1960 yılında Orta Af-

rika Cumhuriyeti'ne göstermelik bir bağımsızlık veren Fransızlar, ülkenin ticaret, güvenlik ve dış politikasını tamamen kendi ellerinde tutmuştur. 1962'den itibaren askerî darbeler ve iç çekişmelere dayalı bir gerilim ortamının oluşmaya başladığı ülkede, dinî gruplar arasındaki güvensizliğe ilave olarak kuzeyli ve güneyli etnik gruplar arasında da ciddi bir iç çatışma yaşanmaya başlamıştır. Özellikle 1980'lerden itibaren kendini her iç çekişmede hissettiren bu ayrım, 2010 yılına kadar değişik isimler altında devam etmiş ve binlerce kişinin hayatını kaybetmesiyle sonuçlanmıştır.

Bu iç çatışmaların sonuncusu, kurbanları arasında çok sayıda Müslüman'ın da bulunduğu büyük bir katliamla birlikte 2014 yılında yaşanmıştır. 2003 yılından bu yana anayasal rejimin askıda olduğu ülkede, diğer toplum kesimleriyle birlikte Müslümanlara yönelik ayrımcılık da güçlü bir biçimde devam etmiştir. Devletin resmî politikası gibi görünmese bile, resmî kurumların göz yumması nedeniyle Orta Afrika'da Müslümanlar her zaman saldırılara uğrayan taraf olmuştur. Dinî köktencilikçi önleme gerekçesiyle yapılan anayasal ve yasal düzenlemelerin hepsi, silahlı Hristiyanlardan daha çok Müslümanların yaşam alanını daraltmıştır.

Müslümanlar yaşadıkları ayrımcılığa karşı seslerini her geçen gün biraz daha yükseltse de ne rejim ne de onun destekçisi Fransa tarafından talepleri dikkate alınmıştır. Bunun üzerine büyük bölümünü Müslüman milislerin oluşturduğu, kendilerine Seleka diyen muhalif gruplar, 2013 yılı Mart ayında ayaklanarak birkaç ay içinde kuzeyden başlayarak başkente kadar bütün bölgelerin kontrolünü ele almış ve ülkenin ilk Müslüman lideri olarak Michel Djotodia'yı iktidara taşımıştır. Ancak bu zoraki değişiklik, o

güne kadar Müslümanlara baskı yapan güçleri daha farklı bir yöntemle karşı hamle yapmaya sevk etmiştir.

2013 yılı sonlarında bu kez, kendilerini anti-Balaka olarak adlandıran Hristiyan militanların hem Müslüman devlet başkanını devirmek hem de ona destek olmakla suçladıkları Müslüman topluluktan intikam almak için başlattıkları ayaklanma, tam bir sivil katliamına dönüşmüştür. Bu olaylar sırasında yüzlerce kişi hayatını kaybederken, binlercesi de yaşadıkları yerleri terk etmek

zorunda kalmıştır. Yaşadıkları köyleri, kasabaları ve hatta kentleri boşaltan Müslümanlar, ülke içinde güvenli buldukları kuzeydoğu bölgelerine ve komşu Çad'a sığınmıştır. İnsanlar canlarını kurtarmaya çalışırken, geride kalan camiler, evler ve dükkanların tümü Hristiyan militanlar tarafından yağmalanıp yok edilmiştir.

Bölgeye Fransız ve Afrika askerlerinden oluşan bir barış gücü getirildiyse de bu, katliamları önlemeye yetmemiştir. Hatta kimi bölgelerde Fransız askerleri

katliamcı Hristiyan milislere göz yumarak yapılanları sadece seyretmiştir. Katliamların dünya kamuoyu gündemine gelmesinden sonra varılan geçici anlaşma ile 2014'te çatışmalar durmuş olsa da Müslüman azınlığın boşalttığı yerlere geri dönmesi mümkün olamamıştır.

Orta Afrika Cumhuriyeti, sahip olduğu elmas madenlerine rağmen büyük bir borç batağının içindedir. Halkın ekseriyetinin fakirlik sınırının altında yaşadığı ülkede elmas gelirlerinin önemli bölümü altyapı harcamaları yerine silahlanmaya gitmektedir. Bu borç-silahlanma döngüsünün her aşamasında kazanan ise, ülkeyi 100 yıldan fazla bir süredir nüfuzu altında tutan Fransız sömürge mantığıdır. Yöneticilerin lüks yaşamı ve otoriter eğilimleri, Fransızların desteğinde küçük ve mutlu bir azınlık oluştursa da

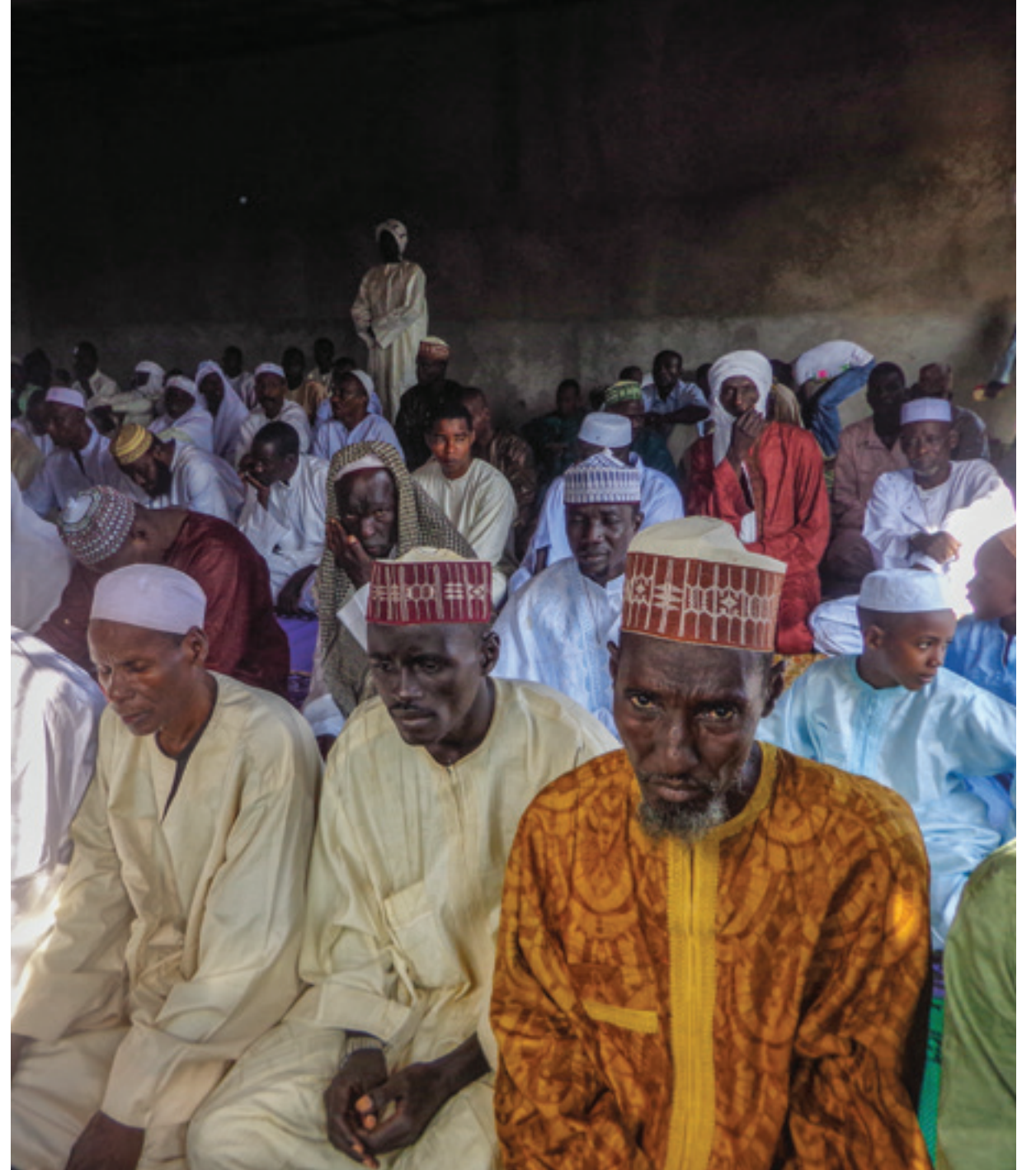
ülkede fakirlik, hastalık ve işsizlik büyük sıkıntı olmaya devam etmektedir.

Orta Afrika Cumhuriyeti'nde dinî tanınmışlık elde etmek için şehir ve kasabalardaki Müslümanların içişleri bakanlığına başvurarak cemaat düzeyinde kayıtlarını yaptırmaları gerekmektedir. Ülkede bir topluluğun resmî olarak dinî azınlık sayılması ve anayasal haklardan yararlanabilmesi için cemaat olarak en az 1.000 kişinin imzası ve bu kişilerin başında da devletin resmen tanıdığı dinî bir okuldan mezun olmuş dinî bir lidere sahip olması gerekmektedir. Aksi takdirde bu şekilde kendi ismini bir listede gösteremeyen sıradan bir Müslüman için dinini yaşamak veya birtakım taleplerde bulunmak mümkün değildir ve herhangi bir dinî faaliyet de gerçekleştirilememektedir.

Bu uygulamayla küçük cemaatler halinde onlarca parçadan oluşan Müslüman azınlığın tek bir blok güç olarak yasal statüye kavuşması engellenmektedir. Müslümanların bu döngüyü kırmak ve kendilerini temsil ve haklarını savunma adına parti kurma talepleri de aynı bahanelerle 2010 yılında reddedilmiştir.

Hükümet, sembolik bir uygulama olarak her bir dinî grupta birlikte Müslümanlara da haftada bir gün ulusal devlet radyosundan dinî yayın yapma hakkı tanımaktadır. Ülkede Hristiyanların kutsal günleri resmî tatil olarak kutlandığı halde, Müslümanların hiçbir dinî günü devlet tarafından resmen tanınmış değildir. Müslümanların dinî işlerinde yol gösterici olarak farklı şehirlerde devletten bağımsız müftülük benzeri kurumlar bulunmakta ve cami imamı bu yapılarla iş birliği halinde çalışmaktadır.

Ülkenin kuzeyinde yoğun olarak yaşayan Müslümanlara öteden beri güvenmeyen merkezi hükümet, buradaki Müslüman azınlığı komşu Çad ve Sudan'daki etnik unsurların bir uzantısı olarak görmek ve onlara kuşkuyla bakmaktadır. Müslümanlar, 400 yıldan fazla bir süredir bu topraklarda bulunmalarına rağmen, son 100 yıllık sömürge idaresi döneminde tamamen yabancılaştırılmıştır.

RUANDA

Yüz ölçümü
26.338 km²

Nüfus
12.337.138

Müslüman Nüfus
%10-15

Resmî Dil
Kinyarvanda,
Fransızca,
İngilizce

Başkent
Kigali

Ruanda, coğrafi olarak küçük, etnik ve dinî çeşitlilik olarak diğer Afrika ülkelerine göre daha homojen bir yapıdadır. Ülkenin tamamına yakını Hutu ve Tutsi isimli iki rakip kabileden oluşurken, nüfusun %85'ten fazlası Hristiyanlaşmıştır. Ülkede, çevredeki Afrika ülkelerinden farklı olarak yerel dinlere mensup kişi yok denecek kadar az olup, Müslümanlar en büyük ikinci dinî grubu oluşturmaktadır. Ruanda'da Müslümanların oranı %10-15 arasında olmakla birlikte, 1994 yılından bu yana İslam ülkede büyük bir

hızla yayıldığı için, bu oran da her yıl değişmektedir. Tutsi ve Hutular arasında Müslümanların sayısı neredeyse eşit oranda dağılmıştır. Ülkede 500'den fazla cami bulunmaktadır.

İslam, Ruanda topraklarına ilk defa 1700'lü yıllarda Müslüman tacirler aracılığı ile gelmiştir. Doğu Afrika kıyılarında yerleşimler kurmuş olan Arap ve Hintli Müslüman tacirler, buralardan ihraç malı olarak kullanılacak her türlü değerli emtiayı bulmak üzere Afrika'nın daha iç bölgelerine yönelmiştir. O dönem, yoğun ormanlarla kaplı olan Afrika'nın iç kesimlerinin

keşfi çok cazip ticari bir değer ifade etmediğinden, yerli halkla temas sınırlı olmuştur. Müslümanların Ruanda bölgesinde bir topluluk haline gelmeleri, 1908 yılında Tanzanya, Sudan, Kenya ve Uganda'dan buraya çalışmak üzere gelen Müslüman göçmenlerle başlamıştır. İlk cami de bu yoğun yerleşimler sırasında, 1913 yılında kurulmuştur. Uzun bir süre Müslüman azınlık bu cami çevresindeki küçük bir mahalleye hapsolmuş gibi yaşamıştır.

Ruanda önceleri Almanların, 1914'ten sonra da Belçika'nın sömürgesi olmuştur. 1925 yılında Belçika idaresi tarafından çıkar-

rılan bir yasa ile Müslümanların ülkede sadece belirli yerlerde yaşayabilecekleri kuralı getirilmiştir. Buna göre Müslümanların "Svahili Kampları" olarak isimlendirilen bu bölgeler dışında yaşamaları, Ruandalı diğer yerlilerle irtibata geçmeleri yasaklanmıştı. Müslümanların mülk edinmesi, toprak ekip biçmesi ve hayvan yetiştirmesi de kesinlikle yasaktı. Eğitim görmek isteyen Müslümanlar ise ancak diğer bazı Afrika ülkelerinde olduğu gibi, isimlerini değiştirip Hristiyan isimleri aldıktan sonra bir okula kayıtlarını yaptırabiliyordu. Bu ayrımcı uygulamalar sonucu Müslümanların yaşadığı yerlerde özel bir idare sistemi kurulmuş ve çevrelerindeki toplumdan tamamen koparılmışlardı. Bugün Müslüman nüfusun ağırlıklı kesimi, halen tarihsel olarak bir arada bulunmaya zorlandıkları bu kamplar ve çevrelerinde oluşmuş mahallelerde yaşamaktadır.

1959 yılında bağımsız olan ülkede, gerek Alman gerek Belçika sömürge yönetimleri dönemlerinde azınlık olan Tutsiler üstün tutularak, etnik kökenli bölünme ve hoşnutsuzluğun temelleri atılmıştır. Nüfusun büyük bölümünü oluşturan Hutulara karşı azınlık durumundaki Tutsilerin yönetime getirilmesi, onlarca yıl devam eden iç çekişmelere yol açmış ve

nihayet süreç 1994 yılında Tutsi nüfusun %75'inin (1 milyon) katledildiği bir soykırıma kadar gitmiştir.

Ülkede Müslümanlara karşı hep bir ayrımcılık olagelmıştır. Özellikle Belçika sömürge idaresi döneminde Katolik kilisesi sadece Müslümanları değil, Protestanları dahi tehdit olarak gördüğünden onlarca yıl bu grupları dışlamış ve bulduğu her fırsatta ezmiştir. Müslümanların önemli bir bölümü şehirlerin kenar mahallelerinde, zorunlu yerleştirildikleri bölgelerde göçmen durumuna düşürülmüştür. Bu yetmez gibi, bir de yerleştirildikleri bölgelerdeki göçmen sayısında artış olarak görünen bu zorunlu iskân, %80'i kırsal kesimde yaşayan diğer yerli halk nezdinde olumsuz bir durum olarak algılanmış ve buralardaki halkta Müslümanlara karşı bir tepki meydana getirmiştir.

Sömürge döneminde eğitim tamamen kilisenin elinde olduğundan, Müslüman aileler çocuklarını genel olarak okula göndermemiş, gönderenler de yoğun bir misyonerlik saldırısının kurbanı olmuştur. Müslümanların eğitim yaşamından dışlanması sadece sömürge döneminde değil, bağımsızlık döneminde de sürmüş ve bir aydın kesim oluşmadığından topluluğun siyasal temsili son yıllara kadar büyük bir sorun olagelmış-

tir. Ülkede İslam, âdeta göçmenlere özgü bir inanç olarak bırakılmıştır. Ancak zaman içinde yerli Ruandalı halk ile evliliklerin artması, tebliğ çalışmaları ve ekonomik ilişkiler, Müslümanları ülkeye yabancı bir grup olmaktan çıkarıp biraz daha yerelleştirmiştir.

Bağımsızlıktan sonra iktidara gelen Katolik yöneticiler de Müslümanlara baskı geleneğini sürdürmüş ve 1960 yılında temelsiz suçlamalarla Müslümanların yaşadığı bazı yerler ateşe verilerek camileri yıkılmıştır. Bu dönemde binlerce Müslüman göç etmek zorunda kalmış, ülkede 1990'lı yıllara kadar bu baskılar sistematik bir şekilde devam etmiştir. Müslümanlar dinî olarak dışlanmakla kalmamış, ülkenin ne ekonomik ve siyasi sürecinde ne de devlet kademelerinde görev almalarına izin verilmiştir. 1960 ve 1970'lerde kilise ve hükümetin olumsuz propagandaları sebebiyle Müslümanlar, Ruanda halkının diğer kesimleri tarafından istenmeyen bir topluluk olarak görülmüştür.

Ayrımcılığa maruz kalan Müslümanlar, etnik gerekçelerle değil ama bağımsızlık özlemleri nedeniyle 1950'lerden itibaren milliyetçi Tutsilerin bağımsızlık taleplerine yakın durmuşlar ve ülkenin tam bağımsızlığını desteklemişlerdir. Bağımsızlık

yanlısı bu duruş, sonraki yıllarda Müslüman azınlığı milliyetçi Hutuların hedefi haline getirmiş olsa da hem Hutu hem de Tutsi Müslümanların ortak bir dinî kimlik altında barış içinde yaşamaları bu tür propagandaları işlevsiz kılmıştır.

Bu olumsuz koşullara rağmen ülkedeki Müslümanların tebliğ çalışmaları hep sürmüştür. 1970'lerden itibaren Libya ve Suudi Arabistan gibi Arap ülkelerinin Afrikalı öğrenciler için cazibe merkezi haline gelmesi üzerine, bu ülkelere öğrenciler gönderilmiştir. Bu eğitilmiş gençlerin geri dönüşü, hem Müslüman azınlığın eğitim seviyesini yükselten bir rol oynamış hem de ülkedeki

tebliğ faaliyetlerini hızlandırmıştır. Devlet bu gelişmelerin her aşamasını kontrol altında tutmaya çalışmış olsa da 1980'li yıllar boyunca ülkedeki Müslümanların sayısı artmaya devam etmiştir. Soğuk Savaş'ın bitip ideolojik çatışmaların gücünün azalmaya başladığı 1991 yılından sonraki dönemde değişen devlet politikaları, Müslümanların faaliyetlerini de kolaylaştırmıştır. Ancak 1994 yılındaki soykırım, Ruanda toplumunda büyük bir travma oluşturmakla kalmamış, Müslümanların sosyal statülerinde de büyük bir değişime yol açmıştır.

Katliamdan aylar önce Müslüman kanaat önderleri ve imamlar, âdeta geliyorum diyen felakete dikkat çekmiştir. Camilerde yaptıkları duyurularla ve radyo programlarıyla büyük bir felaketin yaklaşmakta olduğunu belirten Müslüman liderler, hükümet yetkililerine gerekli önlemleri almaları konusunda uyarılarda bulunmuştur. Felaketin kaçınılmaz olduğu ortaya çıktığında, Müslüman kanaat önderleri bu kez de kendi toplumlarını bu afetten koruma güdüsüyle, etnik çatışma ve ırkçılığın İslam'da yeri olmadığına dair yoğun bir propaganda çalışmasına girişmiştir. Ancak bütün bu çabalara rağmen ülke idaresini elinde bulunduran ırkçı yönetim, kendi halkının bir bölü-

müne karşı etnik soykırımı önlemeye yönelik herhangi bir tutum içinde olmamıştır.

1994 yılında yaşanan soykırımda Müslümanlar, katliama uğrayan Tutsilere Müslüman veya gayrimüslim olmalarına bakmaksızın sahip çıkıp korumuştur. Hutu milisleri, katliam sırasında Müslüman bölgelere genellikle giremediğinden, buraya sığınanlar çoğunlukla hayatta kalmıştır. Başkent Kigali'deki Biryogo bölgesinde Müslümanların yoğun olarak yaşadığı mahalledeki Hutu Müslümanları, kendi etnik gruplarından olduğu halde katil Hutularla iş birliği yapmamıştır. Bölgedeki halk, ölüm tehditleri alsa da binlerce Hristiyan ve Müslüman Tutsi'yi saldırganların elinden korumuştur. Camilerde verilen vaazlar ve yapılan duyurularda, Müslümanların sivil katliamlarına karışmaları kesin olarak yasaklanmıştır. Müslüman kanaat önderleri ve imamlar, gerek Hutu gerekse Tutsi, bütün Müslümanları birlik ve beraberlik içinde tutarak ırkçı bir çatışmaya girmelerine engel olmuştur.

Ancak katliamlar sırasında Tutsilerin sığındığı camilerin bazıları saldırıya uğramaktan kurtulamamıştır. En büyük saldırı Nyamirambo Camii'nde yaşanmış ve saatlerce içeriden taş ve sopalarla kendilerini savunan

siviller, silahlı Hutuların kapıları kırarak camiye girmesiyle toplu olarak katledilmiştir. Kimi yerlerde de Hutular büyüldüğüne inandıkları veya lanetli olduğunu düşündükleri camilere saldırarak korkmuşlar ve binlerce sivilin hayatı sadece böyle bir algı sayesinde kurtulmuştur. Sebep her ne olursa olsun, bu olaylar sırasında Müslümanların yaşadığı yerler binlerce sivil için güvenli bir sığınak olurken, birçok rahibin Hutularla iş birliği yapması nedeniyle kiliseler âdeti katliam alanlarına dönüşmüştür.

Müslümanların en büyük fedakârlıklarının yaşandığı yerler; Mabare, Rwamagana ve Kibagabaga bölgeleridir. Binlerce sivil, kadın ve çocuk, Müslümanların mahallelerine sığınmış, camiler sığınmacılarla dolmuştur. Katiller bu bölgelere ulaştığında Müslüman temsilciler sivilleri vermeyi reddedip savunmaya geçmiş, dört gün süren çatışmalar sırasında Müslüman azınlık liderleri katledilmiş, bundan sonra mahallelerdeki savunma zayıflamış ve ilave polis güçlerinin katillere destek için bölgeye gelmesinden sonra da bütün bu mahallelerde büyük bir katliam yaşanmıştır.

Ülkedeki bu büyük katliam dalgasında Müslümanların da aralarında bulunduğu yüz binlerce insan hayatını kaybetmiştir.

Ancak olaylar sırasında gösterdikleri onurlu duruş, Müslümanların toplum nezdinde saygınlığını artırmakla kalmamış, hayatın normale dönmesiyle İslam'ın ülkede yayılmasında da etkili olmuştur. Kimi istatistiklere göre 1994 yılından sonra ülkedeki Müslümanların sayısı yaklaşık iki kat artmıştır. Ruanda devlet başkanı, ülke tarihinde ilk kez Müslüman bir bakan atayarak Müslümanların siyasi temsilini en üst düzeye çıkarmıştır.

Ülke tarihinde ve toplumsal yapısında çok büyük bir yıkım oluşturan bu katliamlardan sonra, olaylar sırasında sergiledikleri tutum dolayısıyla son 20 yıldır Müslümanların toplumdaki saygınlığı artmıştır. Daha önceki yıllarda hep dışlanmış bir azınlık olan Müslümanlar, barışçıl mesajları ve etnik çatışmalara karşı geliştirdikleri kardeşlik tezleriyle Ruanda'nın geleceğinde çok önemli bir rol oynayacak olgunlukta olduklarını ispatlamışlardır.

Müslümanların kurduğu çeşitli yardım kuruluşları ve dayanışma dernekleri, ülkedeki sosyal ve ekonomik sorunların çözümünde büyük bir artı değer oluşturmaktadır. İhtiyaç sahiplerine yönelik gerçekleştirilen faaliyetler sayesinde Müslüman olan yerli Ruandalıların sayısı da gözle gö-

rülür biçimde artış göstermektedir. Nitekim Batılı ülkeler İslam'ın artış hızından duydukları endişeyi zaman zaman ülke yöneticilerine belirterek önlem alınmasını istemişlerdir.

Günümüzde Ruandalı Müslümanların kendi bağımsız eğitim kurumları olduğu için İslami eğitim konusunda sıkıntıları bulunmamaktadır. Ayrıca siyasi olarak da *İdeal Demokratik Parti* adıyla bilinen bir partileri vardır. Ancak farklı toplum kesimlerini bir araya getirse de bu partinin etkin bir

gücü yoktur. Ülkede bütün Müslümanları temsilen 1965'ten bu yana müftülük görevini ifa eden *Ruanda Müslümanları Birliği* adıyla bir örgüt bulunmaktadır. 1982 yılından itibaren kurulan *Ensarullah* adlı diğer bir şemsiye grup da ülke Müslümanlarını temsil iddiasındadır. Bu iki grup arasındaki en önemli fark, ikinci grubun kendini siyaset dışında tutarak sivil kalması ve kırsal bölgelerde güçlü olmasıdır. Buna karşın daha siyasi bir yapısı olan *Ruanda Müslümanları Birliği*,

geleneksel Müslüman mahallelerinde ve şehirlerde etkindir. Günümüzde ülkede müftülük bünyesinde yaklaşık 600 cami, 600 Kur'an kursu, 12 lise ve 7 ilkokul eğitim vermektedir. Bölge Müslümanları kendi aralarındaki herhangi bir sorunu hükümete yansıtmadan, müftülük aracılığıyla çözmektedir.

Müslüman okullarında okuyan öğrencilerin %40'ı gayrimüslim ailelerden gelmektedir. Örneğin müftülüğün yanındaki Müslümanlara ait ilkokulda okuyan

başörtülü kızların birçoğunun ismi Jan, Maria vb.dir. Hristiyan ailelerin İslami okulları tercih etmelerinin Müslümanların sahip olduğu olumlu imaj ve güvenin bir göstergesi olduğu anlaşılmaktadır. Zira aileler bu okullarda güvenilir ve ahlaklı çocuklar yetiştirildiğine inanmaktadır. Diğer okullarda yaygın olan uyuşturucu ve fuhuş gibi sorunlar bu okulların tamamına yakınında çözümlenmiş durumdadır.

Savaş öncesi dönemde kendi yurtlarında izole bir halde olan; kendi okullarını kurmalarına, tesettüre uygun İslami kıyafetlerle dolaşmalarına, hiçbir devlet kademesinde görev almalarına müsaade edilmeyen, hatta okula gitmek veya devlet kademelelerinde iş bulmak istediklerinde Hristiyan bir isim almak zorunda olan Müslümanların kaderi, yaşanan iç savaş sonrasında inanılmaz bir biçimde değişmiştir. Bugün artık Müslüman kadın parlamenterlerin başörtüsüyle meclise girebildiği ülkede, önceki hükümetin deklare ettiği ve yeni yönetimin de onay verdiği "İslam hak dindir ve memleketin her köşesine yayılmalıdır. İslam'ın bu hoşgörülü öğretisinin her köşeye yayılmasını istiyoruz." ifadeleri, Müslümanların Ruanda toplumu üzerinde bıraktığı olumlu izlenimlerin bir sonucudur.

SVAZILAND

Yüz ölçümü

17.364 km²

Nüfus

1.419.623

Müslüman Nüfus

%5

Resmî Dil

İngilizce,
Swati

Başkent

Mbabane
(İdari başkent),
Lomamba (Kra-
liyet ve yasama
başkenti)

Coğrafi olarak Afrika kıtasının en küçük ülkelerinden biri olan Svaziland'ın nüfusu sadece 1 milyondur. Müslümanların oranı konusunda, tıpkı diğer Sahra Altı Afrika ülkelerinde olduğu gibi, resmî rakamlar olmadığı için birbirinden çok farklı değerler verilmektedir, ancak eldeki verilerden bu oranın en az %5 civarında olduğu anlaşılmaktadır. Ülkedeki Müslümanların büyük bölümü bölgeye dışarıdan gelen Hint asıllı Müslümanlardan oluşmaktadır.

İslam Svaziland'a 19. yüzyılın sonlarından itibaren, sömürgeci İngiliz İmparatorluğu'nun Müslüman ülkelerden getirdiği işçiler vasıtasıyla ulaşmıştır. O dönemde zorunlu veya sözleşmeli olarak işçilerin buraya gelmesi/getirilmesi, bölgenin bilinirliğini arttırması yanı sıra ticaret için gelişlere de kapı aralamıştır. Böylece yeni yeni kurulan şehirlerin belirli mahallelerinde Müslüman yerleşimler de ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu tarihsel koşullar sebebiyle ülkedeki Müslümanlar çoğunlukla şehirlerde yerleşiktir. Geleneksel yaşantının devam ettiği ve sıkı kabilevi ilişkilerin sürdüğü kırsal kesimlerde ise İslam topluma henüz güçlü biçimde nüfuz edebilmiş değildir.

İngilizler, 1903 yılında bölgeyi ele geçirdiklerinde, yönetim merkezi olarak bugünkü başkent Mbabane'yi kurmuştur. Bu işgal ve inşa sürecinde binlerce yerli işçiyle birlikte Asya'dan getirilen Müslüman işçiler de çalıştırılmıştır. Bu dönemde ülkenin tüm ekilebilir toprakları 3.000 kadar beyaz Avrupalının elinde bulunmaktaydı. Tüm verimli tarım alanlarını kullanan Avrupalılar, bu tarlalarda ucuz iş gücü olarak çalıştırdıkları insanları bir asırdan fazla sömürmüştür.

Svaziland 1968 yılında bağımsızlığını kazansa da Avrupalılar bu topraklardan ellerini hiçbir zaman çekmemiştir. Nitekim 1970'lerin ortasından itibaren yaşanan siyasi ve ekonomik istikrarsızlık, ülkede günümüze kadar devam eden iç gerilimleri beslemiş ve beyazların buradaki etkinliklerini devam ettirmelerine yaramıştır. Svaziland Krallığı, Afrika kıtasında hâlâ ayakta olan iki krallıktan biridir. Kral öldüğünde yeni kralın seçimi, kral olacak erkek çocuğun annesinin kraliyet içerisindeki konumuna bağlıdır.

Svaziland'daki üçüncü büyük din İslam'dır. Çeşitli şehirlerde camiler ve bunların yakın çevresinde Kur'an eğitimi için kurulmuş olan medreseler bulunmaktadır. Ancak ülke Müslümanlarının İslami eğitim alma

konusunda çeşitli sıkıntıları vardır. Ülkedeki Asya kökenli Müslümanların kurdukları okullar ilk temel eğitim konusunda ihtiyacı karşılasa da yüksek öğrenim düzeyinde İslami eğitim almak isteyen Müslüman Svaziland gençleri ya Güney Afrika Cumhuriyeti'ne ya da Mozambik'e gitmek zorunda kalmaktadır.

Müslümanların sosyoekonomik durumları yerli veya Asya kökenli olmalarına göre değişmektedir. Sayıları çok az olan yerli siyahi Müslümanlar genellikle vasıfsız işçiler olarak diğer Asya kökenli Müslümanların yanında çalışmaktadır. Aldıkları ücretler geçimlerine kıt kanaat yetmekte ve bunların diğer Müslümanlar ile sosyal olarak karışmaları imkânsız görünmektedir. Buna karşın kendi aralarında güçlü bağları bulunan Hindistan kökenli Müslümanlar, ekonomik anlamda yerli Müslümanlara göre daha iyi durumdadır. Müslüman azınlık arasında ciddi bir sosyal problem olan bu ekonomik dengesizlik, hayatın hemen her aşamasında hissedilmektedir. Bunun en fazla fark edildiği alan ise eğitim imkânlarından yararlanma oranında görülmektedir.

Ülke nüfusunun büyük bölümü ya Hristiyan ya da yerel Afrika dinlerine mensuptur. Fakat bu insanların Hristiyanlıkları

yerel inançlarıyla birleşmiş, ortaya ikisinin karşımı bambaşka bir dinî inanış çıkmıştır. Özellikle Siyonist Hristiyanlar ülkede ağırlıktadır. Halkın çoğunluğu, halen atalarının kutsal güçlerini kullandığına inandıkları büyücü ve kutsayıcılara inanmaktadır. "Sangoma" adı verilen bu kutsal şifacılar, halk içinde oldukça itibarlı bir konuma sahiptir. Ülkede sosyal yapı, klan sistemine dayandığı için herhangi bir kişinin kendi kabile reisinin izni olmadan din değiştirmesi mümkün değildir.

Sosyal adaletin sağlanamadığı ülkede, asayiş olayları had saf-

hadadır. Suç oranlarının yüksek olduğu Svaziland'da, uyuşturucu kullanımı da çok fazladır. Afrika kıtasındaki ülkeler arasında en yüksek AIDS oranına (%38) sahip ülkede, her 10 kişiden dördü bu hastalığın pençesindedir. Svaziland'da bu sebeple yetim kalmış çok sayısı çocuk bulunmaktadır.

Svaziland topraklarının üç tarafı Güney Afrika Cumhuriyeti ile, bir tarafı ise Mozambik ile sınırdır. Bu coğrafi konumu sebebiyle ülke, ekonomik olarak neredeyse tamamen Güney Afrika Cumhuriyeti'ne bağımlıdır. Bu kaçınılmaz siyasi ve eko-

nomik bağımlılığının yanı sıra, ülke Müslümanlarının da Güney Afrika ve Mozambik'teki Müslüman azınlık gruplardan gelecek desteğe bağımlı olduğunu söylemek mümkündür. Müslüman azınlık, devlet kurumlarında ve parlamentoda resmî olarak temsil edilmemektedir. Ülkedeki cami imamlarının bağlı olduğu müftülük düzeyindeki çatı kurum tamamen cemaat bağışlarıyla yürümektedir. Nikâh, boşanma ve miras gibi Müslümanların bireysel yaşamlarına ilişkin hükümler de imamlar tarafından icra edilmektedir.

TANZANYA

Yüz ölçümü

947.300 km²

Nüfus

49.639.138

Müslüman Nüfus

%36-40

Resmî Dil

Svahilice,
İngilizce

Başkent

Darüsselam

Tanzanya, coğrafi olarak Doğu Afrika'da, Hint Okyanusu kıyısında yer alan ve ilk asırlarından itibaren İslam'la tanışık olan bir bölgedir. Neredeyse bin yıla yakın bir süre yerel Afrika otoriteleri ile Müslüman yerleşimcilerin ortak idaresinde kalmış olan bu coğrafya, İslam'ın kıta içine yolculuğunda en önemli geçiş güzergâhlarından biri olmuştur.

Tanzanya nüfusu içinde Müslümanların oranı %36-40 arasındadır. Resmî istatistiklere göre en kalabalık dinî nüfusu Müslümanların oluşturduğu ülkede Hristiyanlaştırılmış yerli siyahilerin oranı %30-35, animistlerin oranı ise %30 civarındadır. Tanzanya'da Müslümanların büyük bölümü Sünni olmakla birlikte, %20 oranında Şii de bulunmaktadır. Kategorik olarak Müslüman nüfus içinde sayılmakla birlikte Müslüman toplum tarafından kabul edilmeyen Ahmediye grubu da azımsanmayacak bir varlığa sahiptir. Tanzanya'daki Müslüman nüfus başkent Darüsselam ile Zanzibar ve çevresindeki ada topluluğunda yoğunlaşmıştır.

Bantu dilleri ile Arapçanın karışımı olan "Svahili" dili bütün ülkede konuşulmaktadır. Bu dil İngilizceyle birlikte ülkenin resmî dilidir. Svahili dili, İslam'ın Doğu

Afrika tarihi içindeki güçlü varlığını ispatlayan en önemli göstergelerden biridir. İçinde 10 binden fazla Arapça kökenli kelime bulunan bu dil, 1910 yılına kadar Arap harfleriyle yazılırken, bu tarihte İngiliz işgalciler tarafından Latin harflerine çevrilmiştir.

İslam, Habeşistan'a göç eden ilk nesil Müslüman sahabeler döneminde bugünkü Zanzibar adalarına kadar ulaşmıştır. Sahabenin buralara geldiğine dair kayıtlar olmamakla birlikte, onlardan etkilenip Müslüman olan kimi Af-

rika yerlilerinin bu bölgelere geldiği açıktır. Doğu Afrika kıyıları, Medine şehrinden yaklaşık altı yıl önce İslam'la müşerref olmuştur.

Müslümanlar özellikle 9. yüzyıldan itibaren Doğu Afrika'nın kıyı bölgelerinde çok etkin olmuştur, ancak ana karanın iç bölgelerine girmeleri neredeyse 18. yüzyılın sonlarını bulmuştur. Yine, bugün Tanzanya olarak isimlendirilen topraklarda yerli Afrika kültürünün güçlü varlığı, bir ada olan Zanzibar'da İslam'ın daha önce yerleşmesini sağlamıştır.

15. yüzyılda Portekizliler tarafından kolonileştirildikleri zamana kadar yerel idarelerle yönetilen Zanzibar, 19. yüzyılda Ummanlı Arapların idareyi ele geçirmesiyle bölgenin cazibe noktası haline gelmiştir. Zanzibar, 1832'de Said bin Said Sultan tarafından başkent yapılmıştır. 1890'dan itibaren İngilizlerin nüfuzuna giren ada, 1963'te bağımsızlığına kavuşmuş, 1964'te de Tanzanya'ya bağlanmıştır.

Bugün Tanzanya olarak bilinen topraklar 1884'te Almanya'nın sömürgesi olmuş ve Alman Doğu Afrika'sı olarak isimlendirilmiştir. Almanların 1. Dünya Savaşı'nda yenilmesinin ardından bölge 1919 yılından sonra İngiliz sömürge yönetimi idaresine girmiş ve İngiliz Tanganyika'sı olarak adlandırılmıştır.

Müslümanların kitlesel olarak bölgedeki sayılarının artması ise ironik bir şekilde Alman sömürgesi döneminde yaşanmıştır. Almanlar burada çalıştırmak üzere Afrika'nın farklı sömürgelerinden çok sayıda Müslüman göçmeni zorla veya ücretli olarak iç bölgelere getirmiştir. Nüfuslarının artması sebebiyle Müslüman azınlığın dinî özgürlükler ve sosyal yaşam açısından sahip olduğu koşullar, Alman sömürge döneminde, sömürge idare-

resi altındaki diğer halklara göre nispeten daha iyi olmuştur.

Ancak 1919 yılından sonra başlayan İngiliz sömürge idaresi, Müslümanlar için hayatı tam bir kâbusa döndürmüştür. Müslümanların dinî hükümlere uygun yaşamaları yasaklanmış, vakıflarına el konulmuş ve büyük bir baskı altına alınmışlardır. Müslüman toplumun öncülüğünü yürüten birçok âlim ve kadı bu dönemde etkisizleştirilerek toplum lidersiz bırakılmıştır. İngilizlerin burada yürürlüğe koyduğu en yıkıcı uygulama ise, 1925 yılından sonra ülkede eğitimin tamamen misyonerlerin eline verilmiş olmasıdır.

İngiliz sömürge idaresi döneminde Müslümanlar hayatın her alanından soyutlanmakla birlikte, en yıkıcı darbeyi eğitim konusunda almışlardır. 1955 yılına gelindiğinde Tanzanya'da 712 devlet okuluna karşın 1.959 misyoner okulu bulunuyordu. Müslümanların kendilerine ait okul sayısı ise sadece 28 idi. Müslüman azınlık eğitim alanındaki bu eksikliği gidermek için farklı yöntemler geliştirmiştir. Bu yöntemlerden biri de Kadiri ve Şazeli tarikatlarının yerli siyahiler arasında davet çalışmalarını arttırması olmuştur.

Sömürge döneminde adı Tanganyika olan Tanzanya'nın

bağımsızlık mücadelesinde Müslümanlar başı çekmiştir. 1930 ile 1950 yılları arasında Bibi Titi Muhammed, Tewa Said Tewa, Şeyh Hasan Amir ve Şeyh Abdullah Chaurambu gibi çok sayıda Müslüman kanaat önderi, sömürge karşıtı mücadeleye öncülük etmiştir. Bu dönem kurulan *Tanganyika Müslüman Cemiyeti (MAT)* ve *Doğu Afrika Müslümanları Refah Topluluğu (EAMWS)* gibi örgütlü yapılar, halkın bağımsızlık mücadelesinde öne çıkan başlıca kurumlardandır.

İngilizler zamanında sömürge yönetiminin başbakanı olan Julius Nyerere, 1961 yılında hediye edilen bağımsızlık sonrasında ülkeyi yıllarca baskı altında yönetmiştir. Bağımsızlık yıllarında ana kıta ile birleşmeyen Müslümanların yoğunlukta olduğu Zanzibar'da çıkarılan kaos ve yapılan askerî operasyonlar, adada güvenliği tamamen yok etmiştir. 1961'den sonraki dönemde yaşanan olaylarda en az 15 bin Müslüman katledilmiş, binlerce Müslüman kadın tecavüze uğrarken nüfusun beşte biri adayı terk etmek zorunda kalmıştır. Sonunda 1964'te ada, Nyerere'nin denetimine uygun hale getirildiğinde, iki taraf birleşmiş ve böylece bugünkü Tanzanya ülkesi kurulmuştur.

1963 yılında ülkedeki Müslüman grupların büyük çoğunluğu bir araya gelerek *İslami Davet Cemiyeti* adıyla bir grup oluşturmuş ve ülkenin geleceğinde söz sahibi olacak eğitilmiş insanlar yetiştirmek üzere bir üniversite kurma çalışmasına başlamış, ancak bu girişimden bir sonuç alınamamıştır.

Nyerere, 1967 yılına kadar süren iktidarı boyunca Müslüman topluluğa âdeta kan kusturmuş, bu dönemde çok sayıda Müslüman aydın ve kanaat önderi sindirilmiş veya tutuklanmıştır. Bu tarihten 1985 yılına kadar kademeli olarak hafifleyen baskılar neticesinde Müslümanlar biraz olsun rahat nefes almıştır. 1985 yılından sonra ülkede katı sosyalist politikaların sona ermesi ve Batı'ya açılım siyasetinin başlaması, Müslüman azınlığın dünyaya açılmasına imkân vermiştir. Arap ülkelerinden çok sayıda yardım kuruluşu da bu tarihten sonra Tanzanya'da okul, medrese ve hastaneler açmaya başlamıştır. Sağlanan kısmi serbestlik ortamını değerlendirmeye çalışan yerli siyahi Müslümanlar da çok sayıda sivil toplum örgütü kurarak eğitim ve sosyal yardım çalışmalarına girişmiştir.

1985'e kadar doğrudan, bu tarihten sonra da dolaylı olarak uygulanan demir yumruk siyaseti akabinde ülkenin ilk Müslüman

devlet başkanı seçilmiştir. Ancak Ali Hasan Mwinyi, kültürel anlamda Müslüman olsa da ne hayat pratiği olarak Müslüman toplumun beklentilerini karşılayabilmiş ne de durumlarında herhangi bir iyileşmeye öncülük edebilmiştir.

Mwinyi arkasında, etkileri 1990'lar sonrasına da yansıyan kötü bir miras ve gerilimli bir ülke bırakmıştır. Müslümanların yoğunlukta olduğu Zanzibar, geçmiş dönemlerde yaşadığı baskı ve fakirleştirme siyasetinden kurtulmak için 1990'lardan itibaren Tanzanya'dan ayrılma talebinde bulunmuş ancak hileli seçim oyunları ile bu talep hep boşa çıkarılmıştır. Bu yıllar boyunca Müslümanlar çok ciddi sıkıntıları çekmeye devam etmiş, 1998 yılında Darüsselam'daki ABD elçiliğine yönelik bombalı saldırı

sonrası baskılar zirve yapmıştır. Zanzibar'da daha fazla demokrasi ve özgürlük için yapılan muhalif gösteriler 2001 yılı Ocak ayında kanlı biçimde bastırılmıştır. Ülkede halen İngiltere ve Amerika'nın nüfuzu çok güçlüdür.

Bugün nüfusu bir milyon olan adada kayıtlı mescit sayısı 1.877'dir. Bunlardan bazıları büyük camiler bazıları da binaların aralarına gizlenmiş katli mescitlerdir. Buna mukabil adada sadece iki kilise vardır. Bunlar da geçen yüzyılın ilk yarısında İngilizler tarafından yaptırılmış kiliselerdir. Kizimkazi bölgesinde 1107 yılında yapılan Şiraz Camii, Doğu Afrika'nın en eski camisi olup bugün halen hizmet vermektedir.

1990'lı yıllar Tanzanya'daki Müslümanların kendi aralarındaki ihtilafların artmaya başladığı yıllardır. Bir yanda Selefi eğilimli

gruplar, öbür yanda tarikat grupları veya Şii cemaatler birbirleriyle kıyasıya bir rekabete girişmiştir. Devletle kurdukları ilişkilere göre, farklı Müslüman grupların da dâhil olduğu bu rekabet ortamı ülkenin en ücra köşelerinde dahi etkisini hissettirmektedir.

Müslümanların, gerek devletin politikaları gerekse Hristiyan azınlığın tutumu sebebiyle bu iki kesimle olan ilişkileri her zaman çalkantılı bir seyir izlemiştir. Ülkenin sömürge tarihi boyunca kayırdıkları için daima iyi okullarda okuyup eğitilmiş bir aydın ve bürokrat sınıfı oluşturmayı başaran Hristiyan azınlık, ülkenin her kurumunda hâkim durumdadır.

Hristiyanlar ile Müslümanlar arasındaki ayrımcı uygulamalar ülkedeki en önemli gerilim sebebidir. 1972 yılında hükümet tarafından kamulaştırılmış olan tüm misyoner okul ve hastanelerinin 1992 yılında iade edilmesi sonrasında Hristiyan toplumun imkânları daha da güçlenmiş, bu da iki toplum arasındaki farkı iyice büyötmüştür. Örneğin Başkent Darüsselam'ın nüfusunun %80'i Müslüman olduğu halde orta öğretimdeki öğrencilerin sadece %20'si, yüksek öğrenimdekilerin ise sadece %12'si Müslüman'dır. Yine başkentteki 303 ibadethanenin 187'si cami, 112'si kilise, 4'ü Hindu tapınağıdır.

Kiliselerin görkemli yapıları ve merkezî yerlerdeki konumları, kentin nüfus yapısı ile fizikî yapısı arasında büyük bir çelişki oluşturmaktadır.

Müslümanlar ile devletin ilişkileri de inişli çıkışlıdır. Her şeyden önce Müslümanların devlet bürokrasisi ve siyaset içinde temsili büyük bir sorundur. 232 sandalyeli Birlik Parlamentosu'nda çoğunluğu Zanzibar'dan olmak üzere 50 sandalye Müslümanlara aittir. An-

engeldir. 1993 yılında Zanzibar'ın İslam İşbirliği Teşkilatı'na katılma girişimi birlik hükümetince engellenmiştir. 2001 yılında Müslüman bir vaiz, Hz. İsa ile ilgili Kur'an'dan aktardığı sözler sebebiyle bir buçuk yıl hapis cezasına çarptırılmıştır.

Dinî kurumların güçlenmesini tehlikeli bulan laik Tanzanya hükümetleri, taktiksel olarak dinî baskı uygulamak yerine kendi resmî dinî kurumlarını kurarak kontrolü sağlamayı tercih etmiştir.

cak yetişmiş eğitilmiş insan sayısı az olduğu için bu sayısal avantaj yapısal bir faydaya dönüştürülemez. Yine çoğunluğun Hristiyan vekillerden oluşması, yasal düzenlemeler önündeki en büyük

Üç kurum arasında paylaşılmış olan Müslüman azınlığın idaresinde; *Müftülük (İdaretü'l-İfta)*, *Şer'i Mahkeme (İdaretü'l-Kadı)* ve *Vakıflar Müdürlüğü (İdaretü'l-Evakaf)* devletin doğrudan denetimi

altında tutulmaktadır. Müftülük çatısı altında bulunan Ulema Cemiyeti, maaşlarını devletten alan resmî imamlardan sorumludur. Halk bu imamlara rağbet etmediğinden bu kişilerin görev yaptığı camilerin sayısı sınırlı kalmıştır. Şer'i Mahkeme medeni kanunlarda söz sahibi iken diğer konular devlet mahkemeleri tarafından görülmektedir. Vakıflar Müdürlüğü ise miras işlerine bakmaktadır.

Dünyanın en fakir ülkeleri arasında yer alan Tanzanya'da halkın üçte birinden fazlası fakirlik sınırının altında yaşamaktadır. Müslüman nüfus da bu durumdan en çok etkilenen kesimdir. Darüselam çevresindeki Magomeni, Buguruni ve Changombe kırsal bölgelerinde çok sayıda fakir Müslüman yaşamaktadır. Müslümanların bir bölümü ticaretle uğraşsa da büyük ticari işletmeler gayrimüslimler tarafından işletilmektedir.

1998 yılında Amerika'nın bu ülkedeki büyükelçiliğini hedef alan bombalı saldırının ardından, Tanzanya'daki Müslümanlar dünyanın yakın takibine girmiştir. Son 100 yıldır Tanzanya'da adı konulmamış bir din savaşı sürdüğünden, bu olay ilişkileri daha da gerginleştirmiştir. 200'den fazla farklı dil ve etnik yapının olduğu ülkede en önemli gerilim alanı halen dinî motifler taşımaktadır.

Okuma yazma oranının düşük olması ve toplumda sözlü aktarım kültürün hâkim olması, misyonerlere oldukça uygun fırsatlar sağlamıştır. Birçok Batılı ve yerel kuruluş misyonerlik çalışmaları için radyo istasyonları açmakla kalmamış, ucuz Çin malı radyoları da halka bedava dağıtmıştır.

Tanzanya'da üniversite eğitimi alan Müslümanların oranı ülke genelinde %10 bile değildir. Bu durumun sebeplerinin başında ise hem yetersiz ve kalitesiz ortaöğretim eğitimi hem de devlet kademelerinde bulunan siyasetlerin ve bürokratların Müslümanlara çıkardığı engeller gelmektedir. Ülkenin tek İslam üniversitesi 800 bin nüfuslu Morogoro bölgesinde bulunmaktadır. Tanzanya'daki uygulamanın aksine Zanzibar'da bütün okullarda temel İslami ilimler ve Arapça okutulmaktadır. Bunlara ilaveten Zanzibar'da bulunan sayısız medresede henüz okul çağına gelmeyen çocuklara tam gün, okula gidenlere de okul sonrasında yarım gün eğitim verilmektedir.

Tanzanya'da bir diğer önemli sorun ise yozlaşmadır. Müslüman ismi taşıyan ama gerek uygulamaları ve gerekse fikirleri itibarıyla İslam'a zarar veren dernek ve grupların varlığı ülkedeki İslami mirasa darbe vurmaktadır.

TOGO

Yüz ölçümü

56.785 km²

Nüfus

7.351.374

Müslüman Nüfus

%20

Resmî Dil

Fransızca

Başkent

Lome

Afrika'nın en küçük ülkelerinden biri olan Togo'da Müslümanlar nüfusun %20'sini oluşturmaktadır. Ülkenin Hristiyanlaştırılmış yerlilerinin oranı %30'ları bulurken, Togo halkının neredeyse yarısı halen yerel Afrika inançlarına mensuptur.

Tarihsel ve kültürel olarak komşu ülkeler durumundaki Gana ve Benin ile benzer izler taşıyan ülkede 40'tan fazla etnik grup bulunmaktadır. Hemen her etnik gruba mensup Müslümanlar olmakla birlikte İslam, 19. yüzyıldan itibaren bölgedeki ticaret hayatının önemli aktörlerinden biri olan Kotokoli etnik grubu arasında daha yaygındır ve neredeyse bu halkın tamamı Müslümandır.

Togo'ya İslam özellikle 10. yüzyıldan itibaren altın ve tuz ticareti yapmak üzere bölgeye gelen Müslüman tacirler aracılığı ile ulaşmıştır. Berberi ve Tuareg tüccarların ticaret amaçlı ziyaretlerinin ardından, bölgenin yerlisi olan göçebe halklardan Hausalar ve Fulanilerin İslam'ı kabul etmeleri bütün Batı Afrika ile birlikte Togo'daki değişimi de beraberinde getirmiştir. Ancak kitlesel olarak İslam'ın bölgede yaygınlık kazanması Kotokoli halkının 1700'lerde Müslüman olması ile

gerçekleşmiştir. Bölge halklarının İslamlaşma sürecini tetikleyen siyasi istikrar, Avrupalı güçlerin bölgeye gelişiyle bozulmaya başlamıştır.

Avrupalıların Togo'ya geliş amacı, *Köle Sahilleri* adını alan bu bölge üzerinden siyahi köle ticareti yapmaktır. 200 yıl kadar süren köle ticaretine dayalı ilişkiler, 1884 yılından itibaren yerini doğrudan Alman işgaline bırakmıştır. Kıyıdan itibaren iç bölgelere doğru işgallerini genişleten Almanlar, 1905 yılında bölgeyi kendi çıkarlarına uygun biçimde "*Togoland*" olarak isimlendirmiştir. 1. Dünya Savaşı'nda Almanların yenilmesi üzerine, bölgenin Gana tarafı İngiliz, Benin yönü de Fransız işgaline girmiştir.

1960 yılına kadar devam eden Fransız ağırlıklı işgal, yerini istikrarsız bir bağımsızlık dönemine bırakmıştır. Bağımsız Togo devleti, askerî darbeler ve ekonomik sıkıntılar sebebiyle uzun süreli bir kaosun içine sürüklenmiştir. 1967 yılında yaşanan askerî darbeden sonra iktidara gelen Eyadema Gnassingbe, Afrika'nın en uzun süre yönetimde kalan diktatörü olarak 2005 yılında yerini oğluna bırakana kadar ülkeyi tek adam olarak yönetmiştir. Bu uzun diktatörlük yıllarında en büyük destekçisi ise Fransa olmuştur.

Alman sömürge döneminde Togo'nun en etkileyici simalarından biri İmam İmoru'dur (Ömer b. Ebû Bekir). Kendisi bu dönemde ülkede mevcut dört caminin başımamı kabul ediliyordu. Togo yerlisi bir diğer tarihsel şahsiyet de Modjolobo adıyla tanınan el-Hâc Bukari'dir. Onun tebliğ faaliyetleri Togo'da İslam'ın toplum tarafından benimsenmesinde çok etkili olmuştur. Ancak 1946 yılında bir misyonere karşı yapılan gösteriler ve sonrasında çıkan olaylar sebebiyle tutuklanmış ve 1961'de hapiste vefat etmiştir.

Togo, Müslümanlar açısından başlangıçta çok sıkıntılı bir yer olsa da, ülkede günümüzde gözle görülür olumlu bir değişim gözlenmektedir. Ekonomik gerekçelerle İslam ülkeleriyle ilişkilerini iyi tutmaya özen gösteren Togo devleti, 1997 yılından bu yana İslam İşbirliği Teşkilatı üyesidir. Ülkede Müslümanlar siyasi olarak devlet kademelerinin her biriminde görev alabilmektedir. Müslümanlar arasından savunma ve adalet bakanlığı veya parlamento başkanlığı gibi üst düzey yöneticiler dahi çıkmıştır.

Togo Müslümanları için en ciddi sorun eğitimidir. Bu amaçla İslam Kalkınma Bankası'nın da yardımlarıyla bölgedeki sivil toplum kuruluşları ülkede değişik kademelerde okul ve eğitim

merkezleri kurmuştur. Bugün ülkenin birçok bölgesinde cami ve İslami okul bulunmaktadır. Togo'da bu tür eğitim kurumlarının inşa edilmesinde resmî olarak herhangi bir sıkıntı bulunmamaktadır.

Ülkedeki Müslümanların sesini duyurmak üzere bir radyo istasyonu faaliyet gösterirken, devlet televizyonu da cumartesi günleri yarım saat İslami yayın yapmaktadır. Ancak Togolu Müslümanların gazete veya dergi yayını bulunmamaktadır.

Togo halkının büyük bölümünün animist olması, kimi Afrika ülkelerinin aksine ülke yöneticilerinin Hristiyanlara karşı herhangi bir pozitif ayrımcılık yapmasını önlemektedir. Bu durumdan büyük rahatsızlık duyan kiliseler, zaman zaman Batılı yayın kuruluşları aracılığıyla şikâyetlerini dile getirerek ülkedeki Müslümanların kendileri için büyük bir tehdit olduğu yaygarasını koparmaktadır.

Togo'da Müslüman azınlığın temsilcisi durumunda dinî işle-

rini yürüten *Togo Müslümanları Birliği* adlı bir otorite bulunmakla birlikte, çok aktif olan sivil toplum yapısı, ülkede herhangi bir otoritenin baskın olması önünde dengeleyici bir rol oynamaktadır. Ancak bu durum Togo'daki camilerin farklı dinî otoritelerce yönetilmesine yol açmaktadır. *Togo Müslümanları Federasyonu* gibi çok sayıda kuruluş bir yandan Müslümanların sorunlarını çözmek için çalışırken bir yandan da İslam'ın yayılması için faaliyet göstermektedir. Buradaki sivil toplum kuruluşlarının büyük bölümü Suudi Arabistan ve Libya gibi ülkelerdeki kuruluşlarla iş birliği içindedir.

Son yıllarda bölgede Mali merkezli olarak ortaya çıkan güvenlik sorunları ve silahlı çatışmalar, bu gruplardan bazıları içinde Togolu kişilerin de olduğu istihbaratı üzerine Müslümanlar üzerinde ciddi bir baskı oluşmasına sebep olmuştur. Kimi sivil toplum kuruluşları el-Kaide destekli olmakla suçlanırken, Batılı ülkeler, Togo yönetiminin bu kuruluşları terör örgütü ilan etmesini istemiştir. Togo ordusu, Mali'deki Fransız askerî operasyonlarına fiilen destek olsa da ülke içinde nüfusun beşte birini oluşturan Müslüman azınlığı karşısına alacak bir baskı uygulamaktan kaçınmaktadır.

UGANDA

Yüz ölçümü

241.038 km²

Nüfus

35.918.915

Müslüman Nüfus

%25

Resmî Dil

İngilizce

Başkent

Kampala

Uganda Müslümanları, yaşamış oldukları tarihsel süreç ve siyasal tecrübe itibarıyla Afrika'daki diğer Müslüman azınlıklarla mukayese edildiğinde en çalkantılı gruplardan birini oluşturmaktadır. İslam, ilk defa 1830 yılı gibi oldukça geç bir dönemde bu topraklara gelmiştir. Bunun en önemli sebeplerinin başında, coğrafi koşullar bakımından bölgeye ulaşımın çok güç olması gelmektedir. Dağlık ve yoğun bitki örtüsüyle kaplı olan bölgede, geçmişte önemli oranda bir nüfusun olmaması da bu bölgeye ulaşım konusunda caydırıcı olmuştur.

19. yüzyılın başlarından itibaren gelen ilk göçmenler, çoğunlukla Svahili/Arap asıllı tacirler ve iş erbabları ile Hindistan kökenli Müslümanlardan oluşmaktaydı. Müslümanlar bölgeye ilk geldiklerinde, burada önceki yüzyıllardan beri hüküm süren yerel krallıkların idaresini buldular. Bu yönetimler hem siyasi hem de ekonomik sebeplerle Müslüman misafirlerini oldukça sıcak karşılamıştı. Zira, Müslüman misafirlerle iyi ilişkiler kurulması, bölgedeki yerli topluluklar için o dönemin zengin ve büyük İslam imparatorlukları ile ilişkilerin gelişmesi anlamına geliyordu, bu da ekonomik hayatın

canlanması demektir. O dönem bölgenin kontrolünü elinde bulunduran Kabaka Suna ve sonrasında oğlu Kabaka Mutesa gibi yerli krallar, ilişkilere katkısı olsun diye İslam'ı kabul etmeseler de, en azından İslam'ın kurallarını öğrenmişlerdi.

Uganda halkının, gerek tüccarlar gerekse onlarla birlikte gelen Sufi davetçilerin çalışması sonucunda yavaş yavaş İslam'a girdiği bir dönemde ne yazık ki, Avrupalı misyonerler de bölgeye ayak basmıştır. 1850'lerden itibaren bölgede ilk Avrupa etkisi hissedilmeye başlamıştır. Afrika'nın bu üç köşesinde bir yanda dinî mücadele başlarken, bir yanda da aralarında Osmanlı'nın da bulunduğu rakip devletler arasında siyasi hesaplaşmalar yaşanmıştır.

Sudan'dan güneye doğru inen Osmanlı/Mısır orduları Uganda'ya kadar gelmiş ve buranın Avrupalıların eline geçmesini önlemek için mücadele etmiştir. Bu amaçla Osmanlı Mısır'ına bağlı *Hatt-ı İstivâ Müdürlüğü*'nde (Ekvator Bölgesi Müdürü) vilayet doktoru olarak görev yapan Mehmed Emin Paşa, 1876 ve 1878 yıllarında Gordon Paşa'nın siyasi memuru sıfatıyla Uganda'ya gönderilmiştir. O dönem adı Buganda olan bölgede, 1888 ile 1890 yılları arasında, Os-

manlı'ya sadakatini açıkça ifade eden Kabaka Kalema adlı yerli liderin öncülüğünde küçük bir İslam devleti dahi kurulmuştur. Ancak Osmanlı'nın tüm çabalarına rağmen, 1894 yılından itibaren bölge İngilizlerin işgaline girmiştir. Sömürge döneminde Müslümanlar toplum dışına itilmiş, eğitim hakları engellenmiş, toprak edinme ve mülk satın almaları önlenmiştir. Bunun en önemli sebebi de sömürge idarecilerinin buradaki Müslümanları Osmanlı'nın siyasi uzantıları olarak görmesidir.

Uganda'daki Müslümanların nüfusa oranı konusunda bugün

çok farklı rakamlar zikredilmektedir. Bağımsız kaynaklar ülke nüfusunun yaklaşık %25'inin Müslüman olduğunu belirtirken kimi istatistikler bu rakamları düşük göstermeye çalışmaktadır. Ancak İslam kültürünün bu bölgeye Hristiyanlıktan çok önce gelmiş olması, tarihsel olarak Batılıların iddialarını çürütmektedir. Nüfusun büyük bölümü (%70) son yüzyıl içinde Hristiyanlaştırılmış yerlilerden oluşmaktadır. Ülkede çok küçük oranlarda diğer inanışlar da bulunmaktadır. Müslümanların bölgeden sürülmeye başlandığı 1880'lerde Hristiyanlar ve Müs-

lümanlar arasında ciddi çatışmalar yaşanmış, bu olaylarda çok sayıda insan hayatını kaybetmiştir. Müslümanların yenilgisi sonrasında gelen kitlesel göçler, bir süre sonra olumlu sonuçlar veren bir sürece dönüşmüş ve bu göçler sayesinde İslam Uganda'nın birçok bölgesine yayılmıştır.

Uganda'ya 1962 yılında gelen bağımsızlık, Müslümanlara ne dinî ne de siyasi alanda özgürlük getirmiş, bilakis daha karmaşık bir hak mücadelesi dönemi başlamıştır. İstikrarsız siyasi ortam ve geri bırakılmış ekonomi, ülkede sıkça rastlanan askerî darbelere neden olmuştur. Bunlardan Müslümanları en fazla ilgilendireni ise 1971 yılında yaşanmıştır.

Sonradan Müslüman olan İdi Amin'in darbeyle geldiği iktidardaki politikaları, Müslüman azınlığa bugün dahi tartışılan hem olumlu hem de olumsuz bir miras bırakmıştır. Amin'in öncelikle Müslümanlara bürokrasinin ve finans kurumlarının kapısını açması, ülkede güçlü bir Müslüman topluluk oluşmasına zemin hazırlamıştır; yine İslam ülkeleri ile geliştirilen yakın iş birliği ve ilişkiler, buralardan büyük yatırımları ülkeye çekmiştir.

Bütün bu uygulamalarına karşın, etnik ayrımcılığa dayanan politikaları ve Asya kökenli Müslü-

manlar dâhil toplumun bir bölümüne yönelik baskıları, kendisine beslenen umutları zamanla zayıflatmıştır. 1979 yılındaki darbeden sonra iktidardan uzaklaştırıldığı, yeni yönetim, İdi Amin'e destek verdikleri gerekçesiyle bazı Müslüman grupları hedef alan intikam saldırılarına girişmiştir. Kampala, Bombo, Batı Nil ve Batı Uganda bölgelerinde Müslümanlara yönelik acımasız katliamlar yapılmıştır. Bu dönemde binlerce kişi çevre ülkelere kaçmak zorunda kalmıştır.

Azınlık olarak içinde bulundukları siyasi rejimle ilişkileri hep inişli çıkışlı olan Uganda Müslümanları, en azından kendi aralarında birlik ve bütünlüğü sağlamak üzere 1972 yılında büyük bir adım atmıştır. Bu tarihte kurulan *Birleşik İslam Konseyi* adlı kuruluş, bütün ülke Müslümanlarını temsil eden müftülük düzeyinde bir kurum olarak hem dinî işlev görmüş hem de ülke yönetimi ile ilişkileri koordine etmiştir.

İmkânları çok geniş olmasa da Ugandalı Müslümanların eğitim konusundaki bilinçleri oldukça yüksektir. İslam İşbirliği Teşkilatı tarafından 1988 yılında kurulan ve finanse edilen Mbale bölgesindeki Uganda İslam Üniversitesi ülkenin önemli eğitim kurumlarından biridir. Ülkede Müslüman azınlığın çok sayıda ilk ve orta

dereceli okulu da bulunmaktadır. Ancak tüm çabalara rağmen özellikle Müslüman kadınların eğitim düzeyi, geleneksel algılar sebebiyle oldukça düşük kalmıştır.

Müslümanlar, ülkenin toplumsal dokusunu oluşturan bütün etnik unsurlar arasından olmakla birlikte, ağırlıklı olarak Baganda isimli etnik gruba mensuptur. Çoğunlukla küçük ve orta ölçekli ticaretle uğraşmaları nedeniyle nüfusları şehirlerde yoğunlaşmaktadır. Ülke genelinde kırsal bölgelerdeki Müslümanların oranı son yıllarda oldukça azalmıştır.

Bir azınlık olarak Müslümanlar, aile, miras ve bireysel ibadet hukukları konusunda kendi İslami mahkemelerinde yargılanma hakkına sahiptir. Müslümanların dinî bayram günleri, ülkede resmî tatil olarak kabul edilmektedir. 6.700'den fazla caminin bulunduğu Uganda'da 60 misyoner radyosuna karşın sadece birkaç tane İslami radyo vardır.

Müslümanlara yönelik resmî ön yargıların güçlenmesinde, 11 Eylül 2001'de yaşanan olaylar önemli bir dönüm noktası olmuştur. Özellikle Batılı ülkelerle ilişkileri güçlü olan yerel Hristiyan aydınların çabaları sonucunda, İslam'a karşı toplumsal bir nefret oluşturulmaya başlanmıştır. 2001'den bu yana ABD'nin baskı-

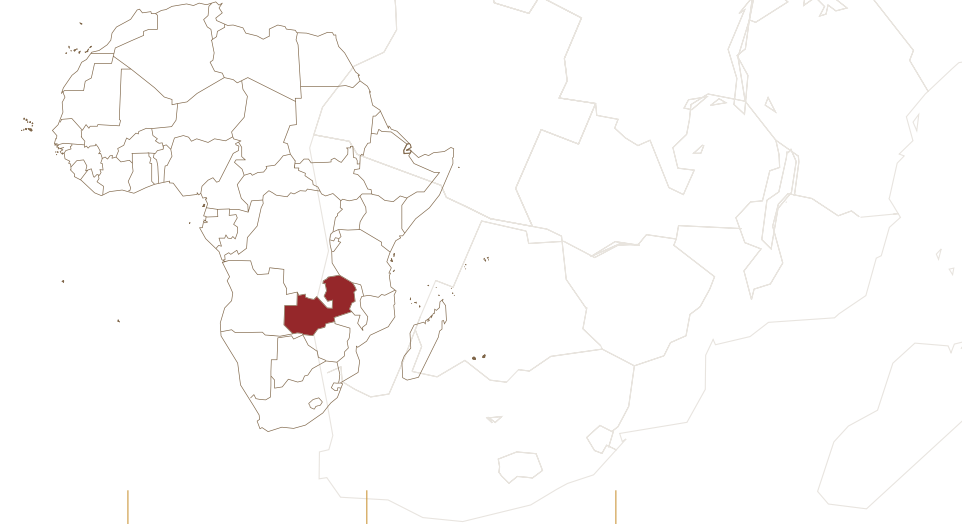
larını hissedenden Uganda'daki Müslüman azınlık, önceki yıllarda değişik Arap ülkelerindeki yardım kuruluşlarından aldığı destekleri kaybetmiş ve âdeta kendi kaderine terk edilmiştir.

Uganda'da misyonerlerin çok güçlü olmaları ve medya desteğini ellerinde bulundurmaları, Müslümanlara karşı güçlü bir kamuoyu oluşturmalarına yardımcı olmaktadır. Özellikle Batılı ülkelerin dikkatini çekmek için kiliseler kanalıyla yapılan propagandalar, İslam'a karşı ciddi bir terör algısı oluşmasına sebep olmuştur. Hatta üniversitelerde Müslüman ve Hristiyan öğrenciler arasında kimi zaman çatışmalara varan olaylar yaşanabilmektedir. Müslümanlar ile Hristiyanlar arasındaki ilişkilerin bir anda gerilebildiği ülkede, Müslümanların siyasi temsili, sahip oldukları nüfusla karşılaştırıldığında oldukça düşük bir orandadır. Nüfusun dörtte birini oluşturmalarına rağmen, parlamentodaki temsilleri kimi dönem bu oranın yarısına dahi ulaşamamaktadır.

Ülkede Müslümanlara ait sivil toplum kuruluşları ve okullar ciddi bir denetim altındadır. Bütün para hareketleri sıkı biçimde denetlenmekte ve ülkeye Müslüman yabancıların girişi yakından takip edilmektedir.

ZAMBIYA

Yüz ölçümü

752.618 km²

Nüfus

14.638.505

Müslüman Nüfus

%5-10

Resmî Dil

İngilizce

Başkent

Lusaka

Zambiya, coğrafi olarak Güney Afrika bölgesinde sekiz ülkeyle komşu ve denizlere kapalı bir kara ülkesidir. Nüfusu içinde Müslümanların oranı %5-10 arasındadır. Ülkedeki siyahi yerlilerin %75 gibi büyük bir bölümü 1880 yılında başlayan sömürge döneminden itibaren Hristiyanlaştırılmıştır. Çok küçük bir kesim de yerel Afrika dinlerine mensuptur. Müslümanların büyük çoğunluğu ülke dışından gelmiş göçmen ailelerin üçüncü kuşak nesillerinden

oluşmaktadır. Bunlar arasında Hindistan, Gana, Malavi, Somali, Senegal, Mali, Kongo ve Fildişi Sahili'nden gelenler ağırlıktadır. Zambiya yerlisi Müslümanların sayısı da son yıllarda tebliğ çalışmaları ve evlilikler yoluyla büyük artış göstermiştir. Ülkedeki ilk mescit Chibolya'da 1908 yılında açılmıştır.

Zambiya'ya İslam'ın gelişi ilk olarak 11. yüzyılda, Müslümanların Doğu Afrika kıyılarında kurdukları bölgesel devletler zamanına dayanmaktadır. Bu dönemde, özellikle Umman'dan ge-

lerek kuzey Mozambik'te koloni devleti kuran Ebu Said Hanedanlığı, o dönemin en kârlı işlerinden olan fildişi ticareti için Afrika'nın iç bölgelerine girdiğinde ilk defa bugün Zambiya olarak isimlendirilen topraklara ulaşmıştır.

Ancak ülkede bugünkü Müslüman toplumunu oluşturan asıl göçmen dalgası 19. yüzyılın sonunda bölgeyi sömürgeleştirmeye başlayan İngilizler zamanında yaşanmıştır. Buraya özellikle demir yolu inşasında çalıştırmak üzere Hindistan'dan Müslüman işçi ve köleler getiren sömürge

idaresi, istemeden de olsa bölgedeki Müslüman nüfusun sayısını arttırmıştır. Bugün Müslüman nüfusun yoğun olduğu yerler halen Lusaka ile Livingston arasındaki tren yolu çevresidir. Bu işçilerle birlikte ticaret yapıp para kazanmak isteyen farklı grupların da bölgeye gelmesi, Lusaka'da kalabalık ve yaşam seviyesi görece iyi olan bir Müslüman azınlık oluşturmuştur.

Bunların yanı sıra Müslüman azınlık içinde en kalabalık grubu Batı Afrikalı Msene (Senegal) insanları oluşturmaktadır. Aslında bugünkü Msenelerin Senegal ile hiçbir ilgisi bulunmasa da bir asır önce atalarının o bölgeden gelip bu topraklara yerleşmeleri, bu siyahi Müslümanların adını kalıcı hale getirmiştir. Zambiya'da genel Müslüman nüfusla birlikte bu grubun ekonomik refah seviyesi de iyi sayılmaktadır.

1890 yılında Cecil Rhodes tarafından kurulan İngiliz Güney Afrika Şirketi, Zambiya ve Zimbabve'yi içine alan bu bölgeyi kraliyet adına sömürgeleştirmiş ve bölge 1923 yılına kadar söz konusu şirket tarafından idare edilmiştir. Sömürge sırasında adı Kuzey Rodezya olan Zambiya, 1964 yılı sonunda bağımsız olmuştur.

Ancak görünüşteki bağımsızlık ülkeye istikrar ve ekonomik kalkınma getirmemiştir. Azınlık

olan Müslümanların ekonomik durumu genel olarak ortalama bir Zambiyalıdan daha da kötü hale gelmiştir. Ancak Zambiya'da da bölgenin diğer ülkelerinde olduğu gibi ticaretle uğraşan Hint kökenli Müslümanların durumu, yerli siyahi Müslümanlara göre daha iyidir.

Ülkede bir dinî grubun yasal statüye kavuşabilmesi için o dinin müntesiplerince İçişleri Bakanlığı'na dernek olarak yasal bir tüzükle başvurulması gerekmektedir. Bu çerçevede Zambiyalı Müslümanlar, anayasal haklardan yararlanabilmek için değişik cemaat ve gruplar halinde bakanlığa başvurular yapmış ve bunlar onaylanmıştır. Bu şekilde ülkede 60'tan fazla farklı İslami yapı kayıtlı görünmektedir. Değişik şehir veya ilçelerdeki Müslüman toplulukların her biri fikrîsel olarak değil ama örgütlenme olarak birbirlerinden farklı yapılara üye olduğu için, bu durum kendi aralarında ortak bir oluşum kurmaları konusunda engelleyici olmaktadır.

Zambiya İslam Konseyi, Zambiya devletinin kurulmasını bizzat teşvik ettiği bir şemsiye örgüt durumundadır. Temel amacı, farklı İslami kurumlar arasındaki ilişkileri koordine etmek ve devlet ile Müslüman azınlık arasındaki ilişkileri tek bir muhatapla

düzenlemektir. Şu an müftülük gibi hareket eden konsey, bütünleştirici bir rol oynamaya çalışsa da Müslüman topluluklar arasındaki ciddi görüş ayrılıkları sebebiyle birlik görüntüsü sağlanamamaktadır.

1996 yılında Zambiya Anayasası'na, "devletin dini Hristiyanlıktır" maddesi eklenmiş ve Zambiya halkı, "Hristiyan millet" ilan edilmiştir. Bu durum Müslüman azınlığın hakları konusunda o tarihten itibaren yeni bir tartışmaya sebep olmuştur. Ülkede Hristiyan değerlerine aykırı görülebilecek İslami bir yayın yapmak yasaklanmış olmasına rağmen İslam'a hakaret ettiği için daha önceki yıllarda yasaklanan birçok yayına ise serbestlik getirilmiştir. Devlet okullarında Hristiyanlığın öğretilmesi müfredatta zorunlu bir hale getirildiği için bu okullara giden Müslüman çocukların eğitimi ciddi bir sıkıntı oluşturmaktadır. Katoliklik veya Protestanlıktan birini öğrenmeye mecbur bırakılan öğrenciler, okulu bırakma dışında bir seçeneğe sahip değildir.

Müslümanların kendi çocuklarına İslam'ı öğretmek için en önemli kurumları ise camiler ve bu camilerin hemen yanındaki Kur'an kursu tarzındaki medreselerdir. Ancak bu ülkedeki Müslümanların cami açmak için

de bazı kriterleri karşılamaları zorunlu hale getirilmiştir. Bir cami açılabilmesi ve bu camide cuma namazı kılınabilmesi için, ilgili bölgede en az 40 Müslüman evin bulunması gerekmektedir. Bu şartları haiz olduktan sonra maddi olanakları elverdiği ölçüde Müslümanların ülkenin herhangi bir bölgesinde cami açmasında bir sıkıntı bulunmamaktadır. Ayrıca bu camilerin her birinin yanında birer okul da açılabilmektedir. Müslümanların buradaki en güzel faaliyetlerinden biri yüz yüze tebliğ çalış-

malarıdır. Bir yerden başka bir yere seyahat ederken yol kenarında sırt çantalarını yüklenmiş, bir köyden diğerine yürüyen ve tebliğ ziyaretleri yapan insanlar görmek Zambiya'da sıradan bir görüntüdür.

Müslümanların ekseriyeti bu-
raya ülke dışından değişik sebeplerle gelmiş göçmenlerden oluştuğu için, çok sayıda Zambiyalı kadın evlilik yoluyla Müslüman olmuştur. Hatta yerli siyahi Müslüman kadınlar, kurdukları dernekleri aracılığı ile diğer Zambiyalı kadınların Müslüman olması

için çalışmalar yürütebilmektedir. Ülkede bu alanda faaliyet gösteren kadın grupları bulunmaktadır. Gençler arasında da Müslüman olanların sayısı her geçen gün artmaktadır. İslam'ın Zambiya'da hızlı yayılmasının sebeplerinin başında yurt dışına ve özellikle İslam ülkelerine okumaya giden öğrencilerin Müslümanlığı tercih etmesi gösterilmektedir.

Müslümanların sayısı arttıkça bu artıştan rahatsız olan Hristiyan grupların çağrıları daha yüksek sesle duyulmaya başlamıştır. Genel olarak tüm Güney Afrika bölgesi ülkelerinde ama özellikle Zambiya'da İslam'ın yayılmasındaki hızlı seyir, Vatikan'ı dahi ürkütmüş durumdadır. Kilise çevreleri, kendini Hristiyan bir ülke olarak tanımlayan Zambiya yönetiminden Müslüman nüfustaki bu artış konusunda bir şeyler yapmasını açıkça istemekte ve bölgede Hristiyanlığın tehdit altında olduğu söylentisini yaymaktadır. Bu çerçevede Zambiya medya kuruluşlarında hemen her gün Müslümanlar aleyhine birkaç yazı yayımlandığını görmek mümkündür.

Bununla birlikte ülkede dinî gruplar arasındaki uyumun iç barış için önemini kavramış görünen Zambiya hükümetleri, Müslüman azınlığa karşı yürütülen politikaların daha fazla kötü-

leşmesine sıcak bakmamaktadır. Örneğin 2004 yılında Lusaka'daki *Makeni İslam Merkezi*'ni ziyaret eden dönemin Zambiya Devlet Başkanı Mwanawasa, Müslümanların gayretlerini överek siyasete daha aktif katılmalarını istemiştir.

Son yıllarda Batılı ülkelere takibe alınan bazı şahısların Zambiya'da kaçırılıp Guantanamo'ya götürülmesi de dikkatleri bu bölgeye çekmiştir. 11 Eylül 2001'de ABD'de gerçekleştirilen saldırılardan sonra Afrika'nın birçok ülkesinde hissedilen gerilim,

Zambiya'da da bazı İslami kurumlara baskınlar düzenlenmesine ve gözaltılara sebep olmuştur.

Zambiyalı Müslümanların büyük bölümü Sünni olmakla birlikte ülkede çok küçük bir Şii topluluğu da bulunmaktadır. Ayrıca Ahmediye grubuna mensup kişiler de Zambiya'da aktif faaliyet içindedir. Ülke geneline yayılmış çok sayıda okul, klinik ve meslek kursu bulunan Müslümanlar, toplumda saygın bir konuma sahiptir. Bu durum onları hükümetler nezdinde de önemli hale getirmektedir.

Nüfusun %70'ten fazlasının fakirlikle mücadele ettiği ülkede işsizlik oranı %50'nin üzerindedir. AIDS, sıtma ve tüberküloz gibi hastalıkların son derece yaygın olduğu Zambiya'da, çocuk ölüm oranları da çok yüksektir. Komşu Afrika ülkeleri ile yaşanan sınır anlaşmazlıkları ise, Zambiya tarihinde askerî darbeler ve diktatörlükler sarkacının oluşmasına neden olmuştur. Ülkede birçok maden ve büyük çiftlikler halen beyazların elindedir.

ZİMBABVE

Yüz ölçümü

390.757 km²

Nüfus

13.771.721

Müslüman Nüfus

%10

Resmî Dil

İngilizce

Başkent

Harare

Batı'nın sömürgeci geçmişi ile Afrikalılar arasındaki hesaplaşmanın en canlı hissedildiği ülkelerin başında Zimbabve gelmektedir. 1895 yılında başlayan İngiliz işgali döneminde adı Güney Rodezya olan ülkede, Afrika'nın diğer coğrafyalarında olduğu gibi verimli tarım arazilerinin neredeyse tamamı Avrupa'dan getirilen beyazlara dağıtılmıştır. Yerli siyahilerin bu topraklarda karın tokluğuna işçilik yapmaya mahkûm edildiği sömürge dönemi, 1922 yılından itibaren ırk ayrımcılığı politikasını

bir kademe daha yükselterek beyaz ve siyahların yaşam alanlarını tamamen ayırmıştır. Tıpkı Güney Afrika'daki gibi bir *apartheid* (ırk ayrımcısı) rejimi kurulan ülkede acımasız bir baskı dönemi yaşamaya başlanmıştır.

1965 yılından itibaren bağımsızlık için beyaz azınlığa karşı silahlı mücadeleye başlanmasıyla birlikte aralarında Müslümanların da bulunduğu yüzlerce kişi hayatını kaybetmiştir. 1980'de bağımsızlığını kazanan ülkede, siyahi yönetimin iş başına gelmesi sonrasında 250 bin beyaz, intikam alınacağı korku-

suyla Güney Afrika'ya göç etmiştir. Ancak bütün bu gelişmelere rağmen 2000'li yılların başına gelindiğinde Zimbabve arazilerinin %60'ı halen beyazların elinde bulunmaktaydı.

1990 yılında, sömürgeciliğin izlerini sembolik olarak silmek amacıyla ülkenin ismi "Rodezya"dan "Zimbabve"ye dönüştürülmüştür. 1990'ların sonunda yönetim, Avrupalıların verdiği sözü yerine getirmemesi üzerine beyazların elindeki arazileri siyahi Afrikalılara dağıtmaya başlamıştır. Bunun üzerine İngilizler başta olmak üzere Avrupa ülke-

leri, sanki kendi topraklarıymış gibi Zimbabve hükümetinin bu kararına karşı ölümcül bir ambargo uygulamaya koymuştur. Ülke halen büyük bir ekonomik abluka ve istikrarsızlık içindedir.

İslam'ın bölgedeki ilk tarihi tam bin yıl öncesine dayanmaktadır. Orta Çağ'da Müslüman tacirler, Doğu Afrika'nın kıyı şeridinde ticaret merkezleri ve küçük koloniler kurmuştu. Bu bölgelerden Afrika'nın daha iç bölgelerine ticaret amaçlı yolculuklar başladığında, bugün Zimbabve olarak isimlendirilen topraklara da gelmişlerdi. İslam'ın bölgeye ulaştığı 12. yüzyıldan itibaren bugünkü Mozambik sahillerinde yer alan Sofala, Beira ve Mozambik adalarında yerleşik bulunan Müslümanlar Zimbabve'den altın, bakır ve fildişi alıyorlardı.

Bu ilk temas yıllarında, bölgedeki yerlilerle ilişkiler sadece ticari amaçlar üzerinden kurulsa da, ardından davetçi Sufi grupların bölgeye gelmesi de gecikmemiştir. Bununla birlikte bölgenin görece olarak kıtanın iç kesimlerinde bulunması ve bitki örtüsünün sıkı olması, ziyaretlerin sürekliliğini engellemekle kalmamış, bölgede kalıcı bir Müslüman nüfusun oluşmasını da geciktirmiştir.

19. yüzyılın sonunda bölgeye ucuz işçi olarak çalıştırılmak üzere diğer İngiliz sömürgelerinden

ve özellikle Hindistan'dan yeni getirilen işçi gruplarının arasında Müslümanlar da bulunmaktaydı. Sadece işçiler değil, bunların akrabaları ve alışveriş yapacakları iş yerlerinin kurulması için de yeni grupların gelmesi sonrasında Zimbabve'deki Müslüman topluluğun sayısı artmıştır.

Bununla birlikte bugün Zimbabve'de kırsal bölgelerdeki birçok aşiretin uygulamaları, asırlar öncesinden itibaren bu coğrafyada Müslüman toplulukların yaşadığının bir diğer delilidir. Örneğin, bugün İslam'la hiç ilişkisi olmayan Varembe aşiretinde domuz yemek yasak olduğu gibi, erkek çocukları sünnet ettirme âdeti de bulunmaktadır. Yine kimi gayrimüslim aşiretler hayvanlarını keserken "Alla-egbe" (Allah-u ekber) derken, bazıları da çocuklarına "Şerifi", "Bakari" gibi yerel dilde anlamı olmayan Arapça kökenli isimler vermektedir.

Günümüzde ülke nüfusunun yaklaşık %10'u Müslümanlardan oluşmaktadır. Ülkede hemen her büyük şehir ve kasabada bir cami bulmak mümkündür. Başkent Harare'de devlet tarafından resmen tanınmış en az 18 cami bulunmaktadır.

Devlet okullarında dinî eğitim olmadığı için Müslümanlar kendi kurdukları özel okullarda çocuklarına dinî eğitim vermektedir.

Diğer Sahra Altı ülkelerde olduğu gibi Zimbabve'de de Müslüman azınlığın dinî otoritesi, imamların bağlı bulunduğu bağımsız bir müftülüktür. Yapılan davet ve tebliğ çalışmaları sayesinde siyahi Zimbabveliler arasında İslam her geçen gün yayılmaktadır.

Müslüman azınlığının toplumsal sıkıntılarının başında İslamofobi gelmektedir. Kimi odaklar tarafından İslam'ın bu ülkede yabancıların dini olduğu, dolayısıyla Müslümanların bu ülkeye sonradan gelmiş yabancılar olduğu propagandası yapılmaktadır. Yabancı düşmanlığı ile iç içe geçen bu algı, özellikle Hristiyan ve Yahudi gruplarca teşvik edilmektedir.

Afrika kıtasının birçok bölgesinde olduğu gibi burada da İslam, bir Hint dini olarak görülmektedir. Siyahi Müslümanlar ise, özellikle yine İngiliz sömürge döneminde Malavi'den gelen göçmenler olarak lanse edilmektedir. Oysa Zimbabve, Malavi ve Mozambik'i içine alan bölgede üç ülkenin sınırlarına dağılmış vaziyette birçok akraba Müslüman siyahi aşiret yaşamaktadır. Bu nedenle bir grubun diğer ülkeye ait bir etnik ve dinî unsur olarak gösterilmesi mümkün değildir. Bölgeye yabancı olan tek unsur, 100 yıl önce buraya gelmiş olan Avrupalı beyaz Hristiyan ve Yahudi kültürüdür.

Müslümanların bu ülkedeki tarihi çok eskilere dayanmasına rağmen, maddi imkânsızlıklar ve yasaklamalar nedeniyle ilk cami ancak 1927 yılında Harare'de yapılabildiği. Önceki yüzyıllarda yapılmış olan basit mimarideki cami ve medreselerin hiçbiri günümüze kadar gelememiştir. Zimbabve'deki Müslüman azınlıkla Güney Afrika'daki Müslümanlar arasında güçlü bir iletişim vardır. Bu sayede Zimbabve'deki birçok okul ve cami projesine bu ülkeden destek gelmektedir. Yine Zimbabve'den kimi karizmatik Müslüman kanaat önderlerinin çalışmaları, buraya olan ilgiyi arttırmıştır.

Devlet, din konusundaki konumunu genelde *Dini Danışma Komitesi*'nin tavsiyeleri üzerinden yürütmektedir. Tamamı Hristiyan cemaatlerin temsilcilerinden oluşan bu komite, Müslümanların oranının düşük olduğu gerekçesiyle burada temsiline karşı çıkmaktadır. Yine, devlet televizyonunda İslami bazı programların yayınlanması talepleri (diğer dinî gruplar kendi programlarına sahip olduğu halde) Müslümanlar söz konusu olduğunda reddedilmiştir.

Zimbabve rejimi, Batı ile arasının iyi olduğu 1990'ların başlarında İslami köktencilikle(!) mücadele politikasında müttefikleriyle benzer eğilimde idi. Ancak 2000'li yılların başından

itibaren Batı'dan uzaklaşmanın başlaması, Müslümanlara bakışta da değişikliklere sebep olmuş ve Batı'ya bir tepki olarak içeride Müslüman halka karşı az da olsa yumuşama politikası uygulanmaya başlamıştır. Bununla birlikte ülke içinde Müslümanlara yönelik ön yargıların bir sonucu olarak bazı camiler, resmî izinleri olmadığı gerekçesiyle yıkılmaktan kurtulamamıştır.

Ülkenin içinde bulunduğu ekonomik darboğaz, tüm halk kesimleriyle birlikte Müslüman azınlığın da en önemli sorunlarından biridir. Ülkede siyahi Müslümanlar ile Asya kökenli Müslümanlar arasında ekonomik imkânlar yönünden ciddi bir fark bulunmaktadır. Toplum içindeki dayanışma girişimleri sayesinde eşitsizlik en aza indirilmeye çalışılmış olsa da kronik bir denge-sizlik halen devam etmektedir.

Ambargolar sonucu oluşan ekonomik sorunlara siyasi istikrarsızlık da eklenince, ülkedeki işsizlik ve fakirlik oranı %70'leri bulmuştur. Bu durumun sosyal yansımaları, suç oranlarında artış olarak toplumun güvenliğine yönelik bir riske dönüşmektedir. Müslüman azınlığın şikâyetlerinden biri de özel sektördeki firmalarının Müslüman çalışanlarına cuma namazları için yeterli zaman vermemesidir.

Afrika'da neredeyse bütün ülkelerde olduğu gibi Zimbabve'de de eğitim ciddi bir sorundur. Müslüman halk arasında var olan kimi gayri İslami uygulamaların doğrudan dine atfedilmesi sebebiyle genç nesil arasında birtakım tepkisel hareketler oluşmuştur. Çocuk evlilikleri, büyücülük, kadınları ezen kimi uygulamalar ne yazık ki İslamiyete atfedilmekte ve bu duruma tepki gösteren bazı grupların kurmuş olduğu sivil toplum kuruluşları da genç neslin İslam'a düşman hale getirilmesine hizmet etmektedir.

Müslüman azınlığın önemli bir sıkıntısı da farklı düşünen gruplar arasındaki rekabettir. Selefî ve Sufî eğilimli hareketler birbirlerine karşı acımasız eleştiriler yöneltirken, ülkedeki küçük Müslüman topluluk da bu gruplar arasında bölünerek daha da zayıflamaktadır.

KÜÇÜK ADA ÜLKELERİNDEKİ MÜSLÜMAN AZINLIKLAR

MAURİTİUS

Yüz ölçümü

2.040 km²

Nüfus

1.331.155

Müslüman Nüfus

%17

Resmî Dil

Fransızca,
İngilizce

Başkent

Port Louis

Madagaskar Adası'nın 750 km doğusunda, Hint Okyanusu'nun ortasındaki bu ada ülkesi, daha 10. yüzyıldan itibaren Müslüman denizcilerin uğrak limanlarından biri olmuştur. Adada o sıralar herhangi bir yerli halk yaşamadığından Müslüman denizciler bu bölgede ticari ve dini nedenlerle koloni kurmak için bir ihtiyaç hissetmemiştir. Okyanus ortasındaki uzak konumunun adayı yerleşim için elverişsiz kılması, buraya Müslümanların gelişini geciktiren başlıca nedendir. 16. yüzyıldan itibaren önce Portekizliler, ardından Hollandalılar adayı işgal ettiklerinde aynı şeyi yapmışlar ve adada herhangi bir koloni kurmamışlardır. Ancak sonradan, 18. yüzyılda Fransız (1715-1810) ve İngiliz işgalleri (1810-1968) başladığında, sanayi devriminin çarklarını çevirmek için en küçük toprak parçasını dahi sömürmekten kaçınmayan Batılılar, adayı tarıma açmıştır. Adadaki geniş tarlalarda çalıştırılmak üzere farklı Afrika ülkelerinden ve Hindistan'dan köle ve işçiler getirilmiştir. Bu dönemde adaya getirilen işçiler arasında Müslümanlar da bulunmaktadır. Ancak Fransız idaresi İslam'ı yasakladığı için ilk nesil Müslümanlar inançlarını yaşamada oldukça zorlanmıştır. Adada ilk

camii Fransız sömürge döneminde, 1805 yılında inşa edilmiştir. Müslüman nüfus büyük oranda başkent Port Louis'de yaşamaktadır. İngiliz işgali sırasında ise, Hindistan'daki Müslüman siyasi tutuklular ağır şartlarda çalıştırılmak üzere adaya getirildiğinden onların koşulları önce gelenlere göre daha kötü bir görünüm arz etmekteydi. 1968 yılına kadar süren İngiliz işgali, çok yakın bir tarihte, 1992 yılında sona ermiş ve bu tarihten sonra ada tam bağımsız bir cumhuriyet olmuştur. Bağımsızlık sonrasında ülke siyaseti ve toplumunda Asya kökenlilerin, özellikle Hint asıllıların hâkim olduğu bir düzen ortaya çıkmıştır.

Ülke nüfusunun %17'sini oluşturan Müslümanlar, büyük oranda bu Hint asıllı göçmenlerin torunlarıdır. Ada halkının gayrimüslim kesimini de ağırlıklı olarak Hindular oluşturmaktadır. Hatta Urduca sadece Müslümanların değil tüm adanın ana dili olmayı sürdürmektedir. Bugün ülkede 200 civarında cami bulunmaktadır.

Mauritius'da ekonomik anlamda oldukça iyi sayılabilecek imkânlara sahip olan Müslüman azınlığın günümüzdeki en ciddi sorunu, her geçen gün kendini daha da hissettiren sosyal dönüşüm ve yozlaşma tehlikesidir. Özellikle yeni yetişen nesil,

yoğun bir yozlaşma kültürüne maruz kalmakta ve yeterli İslami eğitim alamadığı için de yıkıcı bir değişimin kurbanı olmaktadır. Bu bağlamda ada Müslümanlarının iyi bir toplumsal liderliğe ihtiyacı bulunduğu açıktır.

Müslüman azınlığın ekonomik ve sosyal ilişkileri Hint ve Pakistan ağırlıklı olduğu için, eğitim alanında da Pakistan medreselerinin etkisi büyüktür. Öte yandan 1983'te ülkede Müslümanlara uygulanan baskı ve dışlama siyaseti sırasında Suudi yatırımcılar sayesinde birçok işsiz Müslüman iş sahibi olmuştur. Bundan dolayı da birlik görünüşüne rağmen Mauritius'da Pakistan ve Suudi ekollerinden gelen kanaat önderleri arasında ilan edilmemiş bir rekabet sürmektedir. Dünyaya açılımında son yıllarda gelişme gözlenen ada ülkesinde, hemen her ülkeden gelmiş Müslümanlara rastlamak mümkündür. Ülke yasalarının özgürlükçü olması sayesinde, Müslüman azınlığın vakıf, dernek veya eğitim kurumu kurması önünde hiçbir engel bulunmamaktadır. Bu da çok sayıda kurumun bu amaçla ülkede faaliyet göstermesini kolaylaştırmaktadır. Ancak olumlu sonuçları yanı sıra bu çeşitlilik Müslüman azınlık içinde bölünmeyi derinleştiren etkiler de yapmaktadır.

CAPE VERDE

(Yeşil Burun Adaları)

Yüz ölçümü

4.033 km²

Nüfus

538.535

Müslüman Nüfus

%4-5

Resmî Dil

Portekizce

Başkent

Praia

Çok sayıda adadan oluşan ülkedeki Müslümanların varlığı, 16. yüzyılda Afrika ile Amerika arasındaki köle ticareti sırasında bölgenin bir mola merkezi olarak kullanıldığı yıllara dayanmaktadır.

Ana karadan binlerce Afrikalı bu adalara getirilmişti. Kıtanın değişik bölgelerinden toplanarak buraya getirilen köleler arasında Müslümanlar da bulunuyordu. Özellikle aralarında yoğun çatışmaların yaşandığı Müslüman Mandingo halkı ile Fula halkından insanlar da getirilenler arasındaydı. Bu ilk geliş olağanüstü koşullarda ve geçici bir konaklama için olduğundan, adada bu döneme ait kalıcı İslami eserlere rastlanmaz. Yerleşim anlamında adaya ilk ciddi Müslüman gelişi, Afrika ana kıtası ile bu adalar arasında ticaret yapan Müslüman tacirlerin deniz seferleri sırasında olmuştur.

Adanın sahip olduğu önemli konum ve zenginlikleri, 17. yüzyıldan itibaren burayı bütün

Avrupalı güçlerin hedefi haline getirmiştir. Ancak 19. yüzyılda köle ticaretinin gerilemesiyle ada önemini kaybetmiş, bu tarihten sonra da sadece Portekiz sömürgesi olarak kalmıştır. Portekiz sömürge döneminde Cape Verde'de ilk yıllardan itibaren İslam'ı yaşamak kesinlikle yasaklanmıştır. Müslümanların isimleri zorla değiştirilerek Hristiyan isimleri verilmiştir.

1975 yılında bağımsız olması sonrasında Afrika'nın diğer ülkelerinden, çoğunlukla da Senegal'den Müslümanlar ticaret için yoğun olarak bölgeye gelmeye başlamıştır. Günümüzde nüfusu yaklaşık 500 bin olan ülkede, Müslümanların oranı %5'ten daha azdır. Ada Müslümanları büyük oranda komşu Afrika ülkelerinde yaygın olan Maliki mezhebine ve Ticaniye tarikatına mensuptur. Müslüman nüfusun artmasına bağlı olarak bugün takımadaların ikisinde cami bulunmaktadır. Günümüzde İslam'ın yaşanması konusunda ülkede herhangi bir sıkıntı yoktur.

REUNION

Yüz ölçümü

2.512 km²

Nüfus

827.000

Müslüman Nüfus

%2

Resmî Dil

Fransızca

Başkent

Saint Denis

Halen Fransız sömürgeci olan ülkede düşük nüfus içinde Müslümanların oranını %2 düzeyindedir. 1850 yılından sonra Müslümanların yaşamaya başladığı ada ülkesinde ilk mescit 1905 yılında başkent Saint Denis kentinde inşa edilmiştir. Müslümanların tamamına yakını Hint alt kıtasından bu adaya gelmiş olan göçmenlerden oluşmaktadır. Yerli Müslümanların oranının az olduğu ülkede Komor Adaları'ndan gelen aileler de yaşamaktadır.

Hemen her büyük kentte cami bulunan ülkede İslam'ın

yaşanması konusunda herhangi sıkıntı söz konusu değildir. Müslüman azınlığın dinî eğitimi için, devletin zorunlu eğitimi sonrasında öğleden sonraları faaliyet gösteren Kur'an okulları hizmet vermektedir. Tamamına yakını Sünni olan ada Müslümanları arasında Madagaskar'dan gelmiş küçük bir Şii topluluğu ve camisi de bulunmaktadır. Ülke ekonomisinin zayıf olması nedeniyle fakirlik oranı %40'lar düzeyindedir. Bu da tüm toplum kesimleriyle birlikte Müslüman azınlığın da en ciddi sıkıntılarından birini oluşturmaktadır.

SAO TOME ve PRINCIPE

Yüz ölçümü

964 km²

Nüfus

190.428

Müslüman Nüfus

%3

Resmî Dil

Portekizce

Başkent

Sao Tome

Portekiz sömürgelelerinden biri olan ada ülkesinde yaklaşık 200 bin olan nüfus içinde Müslümanların oranı %3 civarındadır. 1522 yılından itibaren başlayan Portekiz işgal döneminde, beyazlara ait tarlalarda çalıştırılmak üzere getirilen Afrikalı Müslüman köleler, adanın ilk Müslüman yerleşimcileri sayılabilir. Yine bu tarihten itibaren Afrika ile Amerika arasında artan köle ticaretinde Sao Tome ve Principe adaları, bir geçiş üssü olarak kullanılmıştır. Bu rolünden dolayı köleleştirilmiş çok sayıda Müslü-

man bu adada konaklatılmış ama kalıcı olarak burada kalmalarına müsaade edilmemiştir. Bu dönem, Avrupalı misyonerlerin tüm Afrika ile birlikte bu adaları da Hristiyanlaştırmaya başladıkları dönemdir. 1975 yılında bağımsız olan okyanus ülkesi, ekonomik olarak çok iyi durumda değildir. Ekonomi tamamen tarıma ve az oranda turizme dayalıdır. Ülkede Müslümanların birkaç camisi bulunmaktadır. Dünyadan kopuk bir konumda olmaları, eğitim seviyelerini oldukça geri bırakmış olsa da camilerde dinî eğitim verilmektedir.

SEYŞELLER

Yüz ölçümü

451 km²

Nüfus

89.173

Müslüman Nüfus

%1

Resmî Dil

Fransızca, İngilizce,
Seyşeller Kreyolu

Başkent

Victoria

Hint Okyanusu'ndaki ada ülkesi Seyşeller, her ne kadar bölgede ticari seferler yapan Müslüman tacirlerce yüzyıllardır biliniyor ve ayak basılıyor olsa da insan yerleşimi için uygun görülmediği için erken dönemlerde göç almamıştır. Yol üzerinde önemsiz adalar dizisi gibi görünen bölgede, ilk defa 1770 yılında Fransızların işgal etmesiyle daimi yerleşim kurulmuştur. Bu dönemde Fransızlar, Afrika'dan çalıştırmak üzere köle getirdiklerinde bu adalar ülkesi de Afrikalıların yerleştiği bir bölge olmuştur. Sonradan İngiliz işgaline giren adalar, 1976 yılında bağımsız olana kadar Avrupalı sömürgecilerin kontrolünde kalmıştır. Çok sayıda adadan oluşması ve ulaşımın zor olması sebebiyle bugün dahi nüfusu 100 binin altında olan Seyşel adalarında Müslü-

manların oranı %1 civarındadır. Ülkede ilk cami 1982 yılında inşa edilmiş olup bugün farklı kentlerdekiyle birlikte cami sayısı beştir.

Adalar ülkesinin tamamına yakını Hristiyan'dır. Devlet, büyük maddi yardımlar yaparak Hristiyanları kayırmakla birlikte, diğer din mensuplarına karşı da hoşgörülüdür. Ülkede Müslümanların haftada 15 dakika devlet televizyonundan cuma hutbesi yayınlama hakları bulunmaktadır. Son yıllarda Müslüman Arapların ziyaretleri ve Somali asıllı kişilerin yerli kadınlarla yaptığı evlilikler, buradaki Müslümanların sayısında artışa neden olmuştur. Bu artış dolayısıyla ülkede özellikle Hristiyan gruplar tarafından gerilimi tırmandırma siyaseti başlatılmıştır. Müslüman azınlığın uzattığı barış eli şimdilik havada kalmıştır.

Dünyadaki her üç Müslüman'dan biri Afrika'da yaşamaktadır. İslam'ın ilk yıllarından itibaren Müslümanlara kucak açan siyah kıta, bugün hak ettiği ilgiyi göremediği gibi, bu kıtanın sakinleri olan Müslümanlar da âdeta İslam dünyasının kalanından soyutlanmış bir durumdadır.

Müslüman nüfusun yoğun olduğu kuzey bölgelerindeki ülkeler Ortadoğu'nun bir parçası olarak görüldüğünden gündemimizde sıkça yer bulsa da Müslümanların azınlık olarak yaşadığı Sahra Altı Afrika ülkeleri neredeyse yok farz edilmektedir. Oysa kıtadaki Müslüman nüfusun yarısı, Sahra Kuşağı ve Sahra Altı Afrika ülkelerinde yaşamaktadır.

Elinizdeki çalışma Müslümanların nüfus olarak azınlık durumunda bulunduğu Afrika ülkelerini ve bu ülkelerdeki Müslümanların genel durumunu ele almaktadır. Dünyada ve Türkiye'de "Afrika'da Müslüman Azınlıklar" konusunu ele alan ilk kitap olan bu çalışma, eksikleriyle birlikte bu alanda Türkiye'deki Müslümanların önemli bir ihtiyacını karşılayacaktır.

Türkiye'de Afrika'ya yönelik yardım çalışmalarını başlatan ilk sivil toplum kuruluşu olan İHH'nın son 20 yıldır elde etmiş olduğu tecrübe bu sayfalara yansıtılmıştır. Bu eser, Afrika ülkelerinin üçte ikisinde aktif olarak çalışmaları bulunan vakfımızın sahadaki pratik tecrübesini literatürdeki farklı kaynaklardan da faydalanarak zenginleştirilmesiyle ortaya çıkmıştır.